

SANDŽAČKI ODBOR ZA ZAŠTITU
LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA

Edicija: Plava biblioteka
Knjiga 22

Izdavač:
Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda

Za izdavača:
Zoran Maksimović

Urednik:
Semiha Kačar

Štampa:
»Merak, Novi Pazar

Tiraž:
700 primjeraka

ISBN: 86-82285-23-1

**SANDŽAČKI ODBOR ZA ZAŠTITU
LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA**

**PRAVA I SLOBODE
U SANDŽAKU
VIII**

*Izvještaj o stanju ljudskih prava i sloboda
(januar 2005. — mart 2006.)*

Novi Pazar 2006.

UVODNE NAPOMENE

Region Sandžaka je tokom čitave posljednje decenije XX stoljeća bio prostor pojačanih napetosti. Blizina dva žarišta (BiH i Kosova) također je imala posljedica. Sve ono što se u proteklom periodu dešavalo na ovom prostoru: ubistva, pljačke, otmice, politički procesi, iseljavanja nije davalo nade za neku perspektivu.

Tenzije su smirivanjem stanja na obližnjim kriznim žarištima (BiH, Kosovo) donekle splasnule, ali nisu nestale. Prave alternative još uvijek mogu postojati samo uz međunarodnu podršku. U izvjesnim incidentnim situacijama na lokalnom nivou pojavljuju se problemi koji, sem asociranja na blisku prošlost, pokazuju da mogu narasti do stanja kada ih je teško kontrolisati i obuzdavati. Takvi problemi se mogu naći na sportskim priredbama, u međunacionalnim i međuvjerskim odnosima, izborno-propagandnim kampanjama, političkim sukobima i unutar pripadnika jedne etničke zajednice.

Sandžak i dalje pritiskaju brojni problemi u svim ravni-
ma života. Ne treba smetnuti sa uma i prijeteće kriminalne po-
jave koje se sve više uočavaju u Sandžaku (droga, kriminal,
prostitucija) a kojima su izloženi neiskusni i mladi ljudi. Za-
brinutost u Sandžaku i za Sandžak je doista opravdana, imaju-
ći u vidu sveopšte stanje, prisilne reducirane potrebe, kao i
sve izraženiju, tešku privrednu krizu koja se manifestira u
svim ravni-
ma života, njegovo sve još očitije zaostajanje u od-
nosu na druge dijelove zemlje. Potpuno je pogrešno sticati sli-
ku o Sandžaku samo na osnovu Novog Pazara. Treba vidjeti i
opustjela sandžačka sela, manje gradove koji ekonomski, u ti-
šini, sve više zamiru. Izvjestan privremeni »privredni bum«
Novog Pazara je, kao što se i pokazalo, bio više rezultat djelo-
vanja sive ekonomije nego planskog razvoja. To pokazuje i
sve izraženije zamiranje novopazarske »male privrede«. Dr-

žavni mediji, međutim, i dalje svjesno govore o daljem privrednom »bumu« Novog Pazara, čime se zapravo skida odgovornost sa države da mu pomogne. Danas, bilo kakvo poređenje infrastrukture u Novom Pazaru, Sjenici ili Tutinu, sa opštinama u susjedstvu poput Raške, Kraljeva, Čačka ili Užica i tamošnjim investicijama, daje frapantne, porazne rezultate. Iseljavanje iz Sandžaka u BiH i dalje se nastavlja. Oni koji su davno otišli kao radnici u zapadnoevropske zemlje teško da će se vratiti. Tamo već raste treća, izgubljena generacija Sandžaklija.

Rješavanje određenih problema samo na političkom nivou, bez suštinskog bavljenja samim društvom, nije dovoljno. Bošnjačke političke stranke i druge institucije, sa oskudnim demokratskim kapacitetima, mahom se više bave međusobnim razračunavanjima, lovom na lokalne »izdajnike« i »sumnjiva lica«, postajući zapravo, zbog manjka odgovornosti, nekompetentnosti i preambicioznosti, brojnih improvizacija, sve više obični pioni u rukama najvećih političkih stranaka u zemlji, kao i izazov za atake brojnih medija i raznorodne insinuacije. Nevladine organizacije su uočile da pored postojanja snažnog rivaliteta između bošnjačkih partija, u Sandžaku vlada »palanački duh« i atmosfera »kulturnog geta«, pri čemu se doista više ne zna ko šta predstavlja i u čije ime govori. O daljem odlasku stručnog potencijala niko ne govori. Vlada i prećutna saglasnost po tom pitanju da bi brojni lokalni partijski poslušnici došli brže do izražaja. Za razliku od vladajućeg režima u Srbiji do oktobra 2000. koji je frontalno gušio sve bošnjačke zahtjeve, nova vlast u Srbiji nije nastavila sa tom praksom, ali nije htjela da prepozna prave probleme Sandžaka, niti da pomaže ovoj sredini koja vidljivo nema dovoljno demokratskog iskustva i potrebnog kadra da stane na put razvoja. Zato su »Potemkinova sela« i razne improvizacije privremenog karaktera izražene gotovo na svim nivoima. Najveći broj bošnjačkih stranaka u tim, izmijenjenim uslovima, zatečen brzinom promjena, naviknut na zabrane koje su im produžavale život na političkoj sceni, nije se snašao, niti je mogao, nastupajući u ime Bošnjaka, artikulirati svoje zahtjeve na valjan način, prebacujući i dalje svoj dio odgovornosti na re-

žim. Politički mentalni sklop je ostao maltene isti. Prepuštajući se, nakon osvajanja vlasti u pojedinim opštinama, brojnim aferama, inkompetentnim sporovima, materijalni interes je, kod tog dijela bošnjačkih stranaka, počeo jasno dominirati nad političkim, i to na jedan vrlo grub i prepoznatljiv način. Začudo je pri tome pasivan odnos nadležnih državnih organa. Problem već dugo nije samo u Beogradu, već i sve više u Novom Pazaru i njegovom prijetećem autizmu. Instrumentalizacija bošnjačkih političara, stihijsko osnivanje »svega i svačega« u Novom Pazaru, uz aminovanje režima, nakon 2000. ostavilo je bukvalno bez argumenata bošnjačku stranu. Novi Pazar danas, bar na papiru, na primjer, ima više univerziteta, nekoliko ekonomskih, pravnih i filozofskih fakulteta. S druge strane, stoji poražavajuća slika u zdravstvu, ekonomiji, putnim komunikacijama, odavno pretijesnim osnovnim i srednjim školama.

Shodno svojoj dosadašnjoj praksi, *Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava*, na osnovu kontinuiranog praćenja stanja ljudskih prava, uradio je ovaj izvještaj koji sadrži presjek stanja uz naznake za rješavanje uočenih problema vezanih, prije svega, za opšte poboljšanje standarda iz oblasti ljudskih prava i mehanizama njihove zaštite. Brojni problemi koji su bili karakteristični za sredinu u kojoj djeluje Sandžački odbor, ostali su i dalje aktuelni. Najavljena demokratizacija društva u svim segmentima, nakon oktobra 2000., još uvijek nije dala očekivane rezultate, mada se uočavaju konstruktivni pomaci.

U nastojanju da riješi brojna pitanja vezana za istraživanje ljudskih prava, kao i pravnu zaštitu oštećenih lica, Sandžački odbor je i u proteklom periodu sa brojnim nevladinim organizacijama, predstavnicima organa vlasti na lokalnom i državnom nivou. U svom dosadašnjem radu bili smo upućeni i na neposredne kontakte sa organima lokalnih samouprava u regionu Sandžaka, sa humanitarnim organizacijama.¹ Pravna

1 Navodimo primjer da smo 9. februara 2005. imali sastanak sa Kasimom Zoranićem, direktorom Centra za socijalni rad u Novom Pazaru, i iznijeli mu probleme na koje nailaze šticećenci Centra. On je tom prilikom rekao da Centar nema osnovne uslove za rad i da

služba pri Sandžačkom odboru za zaštitu ljudskih prava i sloboda preduzimala je, shodno ustaljenoj praksi, pored uobičajene provjere evidentiranih slučajeva, preventivne mjere (pisanje dopisa, urgencija, žalbi), sa ciljem da se spriječi kršenje prava građana koji su zatražili stručnu pomoć u zaštiti svojih narušenih prava. Sandžački odbor je u pojedinim slučajevima preventivno djelovao obraćajući se dopisima pojedinim ustanovama i institucijama u ime oštećenih. Tamo gdje je bilo potrebno angažovanje advokata Sandžački odbor je osigurao i advokatsku pomoć. Postupci po ranije započetim krivičnim prijavama pred sudskim organima su još uvijek u toku.

Kada su u pitanju nevladine organizacije u Sandžaku, bez obzira što ih ima sve više, očito je da mi, shodno dosadašnjim iskustvima, nemamo još uvijek dovoljno snage, koordinacije, potencijala i sredstava da možemo sami djelovati. Potrebna nam je svakako dalja stručna i adekvatna pomoć nevladinih organizacija iz Beograda, dalji razvitak saradnje. Na ovakvim i sličnim skupovima mi moramo stalno upozoravati za istinom, podsjećati državne organe na obaveze pravne države, na problem demonstriranja potpune spremnosti za uspostavu vladavine prava. Odnos između proklamiranog i činjeničnog stanja je često u velikom raskoraku. Danas je nevladinih organizacija u Sandžaku, za razliku od onog tegob-

nije u mogućnosti da pomogne ugroženima. Imali smo 17. februara 2005. sastanak i sa mr. Mehmedom Slezovićem, potpredsjednikom Komisije za ljudska prava pri Skupštini SCG. Sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava SCG smo u više navrata pokušavali da uspostavimo kontakte, ali naše inicijative u početku nisu naišle na odgovarajući prijem. Ovom ministarstvu smo poslali dopis za pomoć za organizovanje tribine »Štrpci — suočavanje s prošlošću« (27. februar 2005.), ali se ono nije odazvalo na naš poziv. Nisu se odazvali ni kad smo uputili poziv da, predstavnici ovog ministarstva, prisustvuju Okruglom stolu »Položaj manjina i ljudska prava u Sandžaku«, koji je održan 15. januara 2005. u Novom Pazaru. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je, ipak, kasnije, poslalo svog predstavnika da prisustvuje Forumima: »Primena okvirne konvencije i položaj manjina« koji su održani 7. maja i 7. decembra 2005. u Novom Pazaru u organizaciji Sandžačkog odbora.

nog vremena zla, u ovim izmijenjenim okolnostima, mnogo više, čemu smo i mi, nadamo se, bar jednim dijelom doprinijeli istrajavajući na putu istine i pravde. Ta, sada već zajednička misija će, očito, biti duga imajući u vidu sve one probleme koji hronično pritiskaju ovu sredinu u svim ravnama društvenog i ekonomskog života. Neosporno je bilo i ostalo teško biti višestruka manjina zbog kritičkih promišljanja, ali i pripadnosti manjinskim etničkim zajednicama. Želja za pripadnošću Evropi zahtijeva i poimanje evropske odgovornosti.

Bošnjake u Sandžaku, posebno u njegovom »reprezentativnom dijelu« — u Novom Pazaru, njihove razne predstavnike, očekuje neminovno »spuštanje na zemlju«, temeljito preispitivanje i suočavanje sa vremenom, sa iluzijama koje svakodnevno nestaju. Odgovornost pojedinca je u demokratskim uslovima mnogo veća nego što je bila prije. Sandžaku doista treba pomoći, ali ne putem dosadašnjih pogubnih improvizacija i omamljujućih parola. Imajući u vidu sve ono što se dešavalo i dešava posebno u Novom Pazaru, trebaju se fokusirati ne samo politički, već i svi drugi problemi koji teško pritiskaju sandžačke opštine (ekonomski, komunalni, kulturni, prosvjetni itd.), da se istakne da je centar mnogih problema upravo u Novom Pazaru i da se, uz neophodnu pomoć eksperimenta sa strane, upravo u njemu moraju i rješavati. To, pored ostalog, kada su u pitanju Bošnjaci i njihovi predstavnici, stojeći ispred ogledala koje postavlja stvarnost, kao i sve njihove institucije, pri tome, prihvatajući vrednosti civilnog društva, trebaju preuzeti svoj dio odgovornosti koji svakako nije mali za sve ovo što se danas dešava u Sandžaku i koji iziskuje znatno više napora i pragmatizma i angažiranje duhovnih autoriteta koji ne pripadaju nikakvoj vlasti. Teško je prihvatiti činjenice i suočiti se sa stvarnošću od koje mnogi neodgovorno i demagoški bježe.

Imajući u vidu da se radi o multietničkom prostoru sa nedovoljno razvijenim institucijama građanskog društva i orijentacije, bez dovoljno snažnih i uticajnijih nevladinih organizacija, nužno je povezivanje tzv. nevladinog sektora i njegovo koordinirano djelovanje ne samo u konfliktnim situacijama, već i u preventivi, uzimajući u obzir sva dosadašnja iskustva i

saznanja o mogućim žarištima, njihovom nadziranju i kontroli, insistiranju na pravnom sankcioniranju počinioca krivičnih djela koja posebno remete međunacionalne i međuvjerske odnose, te otkrivanju njihove pozadine. Sandžak, u sadašnjim okolnostima, mora biti neprestano pod moćnom lupom lokalnih nevladinih organizacija, ali i onih koji djeluju u većim centrima, kao i međunarodnih nevladinih organizacija.

Ovaj Izvještaj urađen je u sklopu projekta *Pravna pomoć i zaštita žrtava diskriminacije*.²

Novi Pazar, april 2006.

Semiha Kačar

2 Projekat: *Pravna pomoć i zaštita žrtava diskriminacije* kao i štampanje *Izvještaja* podržali su Open Society Institute, Freedom House i Opština Novi Pazar.

OPŠTE PRILIKE

Nedostatak demokratske tradicije, višestranačkog političkog iskustva i odsustvo tolerancije otežava stanje u ovom regionu, kao i njegova ekonomska zapostavljenost. Ekonomska pitanja su i dalje u drugom planu, iako ona predstavljaju sigurno gorući problem. Investicije zaobilaze sandžačke krajeve.³ Politika razvlašćivanja sandžačkih opština i preuzimanja njihovih ovlašćenja nije prestala. Sa nekim službama opština Sjenica je vezana za Kraljevo, sa drugim za Užice, a sa trećim za Čačak. Sandžačke opštine se pri raspodjeli sredstava i dalje marginaliziraju. Iza brojnih institucija koja ovdje postoje, ne stoje i konkretni rezultati, naročito na polju una-

-
- 3 Beogradske »Večernje novosti« 17. januara 2006. objavile su tekst pod naslovom »*Više vode za Srbiju*«, u kome se navodi da će Srbija uložiti oko 4 milijarde dinara za rekonstrukciju, izgradnju i održavanje vodoprivrednih objekata. Oko 1,3 milijarde su sredstva iz republičkog budžeta, a ostatak bi trebalo da pokriju prihodi vodoprivrede. Projekat čija realizacija se planira do 2020 godine, odnosi se na izgradnju brana »*Selovek*«, »*Rovni*« i »*Prvonek*«, sa namenom vodosnabdevanja opština Kuršumlja, Prokuplje, Blace, Merošina, Niš, zatim Valjevo, Mionica, Lajkovac, Lazarevac i Ub, te opština u pčinskom kraju. Ovim projektom planirani su radovi na regionalnim sistemima vodosnabdijevanja: južnomoravskog, zapadnomoravsko-rzavskog, ibarsko-šumadijskog, rasinsko-pomoravskog, timočkog i mlavsko-kolubarskog, savsko-beogradskog i mačvanskog kraja. Jedan dio ukupnih sredstava investiraće se u opštinama koje ne pripadaju regionalnim sistemima za navodnjavanje. To se prije svega odnosi na Ivanjicu, Despotovac, Bajinu Baštu, Krupanj, Rekovac, Brus, Svrljig, Kladovo, Žagubicu i druge. Učešće sredstava Republike u finansiranju projekta iznosiće 50%, osim za regionalne sisteme, a ako je reč o devastiranim sistemima, Republika će pojačati učešće za još 10%. Iz budžeta je planirano potpuno finansiranje vodosnabdevanja dobara od javnog značaja Pečke Patrijaršije, Sopoćana, Đurđevih Stupova, Mileševe, Žiće i dr.

pređenja i zaštite afirmacije ljudskih prava i sloboda. Zato je mnogo toga prepušteno improvizaciji. Neophodne su dalje mjere na edukaciji predstavnika ne samo lokalnih organa vlasti, već i svih struktura uprave, nevladinih organizacija, ali i običnih građana. Teško stanje se očituje u zdravstvu i školstvu, nedostacima infrastrukture. Novi Pazar, koji je dugo vremena bio poznat kao grad sa više stotina malih pogona za proizvodnju džinsa i obuće, polako, ali sigurno, gubi takve oznake. Mali pogoni se sve više zatvaraju. Radnici, koji su većinom radili u tim pogonima, bez zdravstvenog i penzijskog osiguranja, ostaju preko noći bez posla. Problem nedovoljnog kapaciteta osnovnih i srednjih škola postaje sve izraženiji. U osnovnim školama u Novom Pazaru ima razreda sa 40 i više učenika. Više i visoke škole koje postoje u ovom gradu, pored niza problema, opterećene su nedostatkom adekvatnog profesorskog kadra, manjkom predavanja i vježbi.

Stranke i politički odnosi

Bošnjačke političke stranke se mahom više bave međusobnim razračunavanjima, postajući zapravo zbog preambicioznosti i brojnih improvizacija sve više obični pioni u rukama najvećim političkih stranaka u zemlji. »Manjinski« zakoni su skrojeni tako da, bez obzira na svu pompu koja ih prati, jednostavno ne funkcioniraju. Ne može se bošnjačka zajednica, sa svojim hroničnim problemima, u očima međunarodne zajednice, Srbije i Crne Gore, svesti samo na imena, tretman i kontroverzno djelovanje nekoliko javnih, privilegiranih ličnosti i »profesionalnih« Bošnjaka, po republičkim ministarstvima i institucijama, ali bez ikakve moći i uticaja. Demokratski potencijali Sandžaka su još uvijek skromni i nedovoljni. Treba se suočiti sa realnim činjenicama, sa opasnostima od autoritarnih lidera, »pečat-institucija«, organiziranja besplodnih skupova i manifestacija. To nije nimalo jednostavno imajući u vidu otvoreno utrkivanje u »dodvoravanju« vlastima u Beogradu i Podgorici.

Bošnjaci se moraju podvrgnuti oštroj samoanalizi. Nedostatak pravih stručnjaka je veliki problem Sandžaka. Lokalni mediji, amaterske sportske i folklorne manifestacije, nekritički se, shodno dominantnoj političkoj svijesti, afirmiraju kao vr-

hunska dostignuća za internu upotrebu. Obeshrabrujuće djeluje svojevrсна ravnodušnost običnih ljudi kao i pasivizacija onog skromnog intelektualnog potencijala koji još uvijek postoji i koji drži do moralnih principa. Dajemo uporno dijagnoze ali, bez odgovarajuće stručne pomoći sa strane, koju mi uporno potenciramo i tražimo, ne znamo pravu terapiju. Još uvijek za njom neuspješno tragamo. Populistički koncepti koji su napušteni kod drugih naroda, kod Bošnjaka još uvijek imaju primat i to na jednom niskom nivou. Institucije, a ne stranke, samozvani eksperti i pečat-stranke, prave imunološki sistem bošnjačke nacionalne zajednice. Reprezentativne bošnjačke stranke u novim, izmijenjenim uslovima, zatečene brzinom promjena, naviknute na zabrane i institucionalne prepreke koje su im zapravo ranije produžavale život na političkoj sceni, i lišavale osjećaja odgovornosti, nisu se mahom snašle, niti su mogle, nastupajući u ime Bošnjaka, artikulirati svoje zahtjeve na pravi način, prebacujući mehanički i dalje, shodno ranijoj praksi, svoj dio odgovornosti na režim ili ulazeći bezglavo, radi političkog i sopstvenog preživljavanja, u neprincipijelne koalicije. Politički mentalni sklop je ostao maltene isti.

Politička situacija u sandžačkim opštinama, pogotovo u Novom Pazaru, je izuzetno složena. Bošnjačke političke stranke, sa oskudnim demokratskim kapacitetima, mahom se i dalje bave međusobnim razračunavanjima. Zbog odsustva kohabitacije, opstrukcije, i međusobnih obračuna bošnjačkih političara, opštinski organi i službe loše funkcioniraju. Predstavници opštinskih i skupštinskih organa osporavaju implementaciju zakona o lokalnoj samoupravi. Opština, Skupština i skupštinski organi nisu u mogućnosti da normalno funkcionišu i nemaju još uvijek uslove koji su potrebni za svakodnevni rad. Zbog raznih političkih sukoba uglavnom trpe građani jer praktično nema ustanove koja u ovom trenutku potpuno funkcionišu. Na sceni su kadrovske promjene i međusobne optužbe. Mnoga javna preduzeća nalaze se pred kolapsom jer su im blokirani računi. Predsjednik opštine je podnio krivične prijave protiv novopostavljenih direktora, a Skupština opštine je podnijela prijavu protiv predsjednika opštine. Radnici JKP »Čistoća« sa kolegama iz drugih javnih preduzeća koja se fi-

nansiraju iz budžeta SO Novi Pazar zbog neisplaćenih zarada 15. marta 2005. organizovali su protest upozorenja ispred zgrade Skupštine opštine blokiravši centralne ulice u gradu. Po riječima regionalnog povjerenika ASNS, predsjednik opštine Sulejman Ugljanin nije htio da potpiše nalog za prebacivanje sredstava za te potrebe na račun preduzeća, jer su direktori iz konkurentske političke opcije. Protesti će biti nastavljeni. Odbor je pratio prvo okupljanje radnika pred zgradom opštine i nastaviće da prati sva ostala negodovanja radnika javnih preduzeća. Odbor je tim povodom kontaktirao i sa predstavnicima opštine 23. marta 2005. godine.

Sandžački odbor evidentirao je i nekoliko drugih slučajeva koji su mogli narušiti političke odnose u Novom Pazaru. Na prostorije Sandžačke demokratske partije u Sjeničkoj ulici bačen je 27.–28. marta 2005. godine »molotovljev koktel«. Počinilac nije otkriven. Odbor Srpske radikalne stranke u Novom Pazaru izdao je saopštenje 10. maja 2005. da su dan ranije »oko 23 sata nepoznata lica kamenovala kuću Dejana Radovića, potpredsednika Opštinskog odbora Srpske radikalne stranke i odbornika u Skupštini opštine Novi Pazar, navodi se u saopštenju OO SRS Novi Pazar koje su preneli lokalni mediji. Tom prilikom oštećena su ulazna vrata kuće, i uznemirena porodica Radović, kao i preostali Srbi koji žive u ovom gradskom naselju. Smatramo, kaže se dalje u saopštenju da se ovakvi ekstremisti i fanatiki instruišu i finansiraju iz istog centra, sa ciljem da destabilizuju područje Stare Raške, a mogu se prepoznati na sportskim utakmicama, kamenovanjem pravoslavnog sveštenstva, a i srpskih kuća.⁴ Ostavljamo vreme nadležnim organima da u što kraćem roku otkriju vinovnike ovog vandalizma, a od MUP-a Srbije tražimo da pojača mere bezbednosti u nacionalno mešovitim naseljima, kako se ne bi ponovili ovakvi izgređnički nastupi vandala koji ne misle dobro ni sebi ni građanima Novog Pazara«.

Saradnici Sandžačkog odbora su kontaktirali 10. maja telefonom Radovića sa ciljem da uzmu izjavu o onom što se

4 Odbor je istražio ovaj slučaj i ustanovio da nikakvog kamenovanja sveštenika nije bilo, isto je potvrdio kasnije na jednom od skupova i načelnik SUP-a Novi Pazar.

desilo njemu i njegovoj porodici. Odgovor je bio potvrđan, uz pristanak da se nađu na njegovom radnom mestu u prodavnici »Sintelon«. Međutim, kada su saradnici Odbora 13. maja oko 19h otišli kod Radovića, rekao je da bi rado dao izjavu, ali su mu »zabranili u partiji«.

»Večernje novosti« u broju od 29. avgust 2005., donose tekst pod naslovom »Pravobranioca »bira sud« i o gomilanju problema zbog dugotrajnog dvovlašća u Novom Pazaru: »Zbog dvovlašća, koje u Novom Pazaru traje od prošlogodišnjih izbora, ova opština skoro četiri meseca nema javnog pravobranioca, koji bi trebalo da štiti opštinsku i državnu imovinu. Po svemu sudeći, o tome ko će biti pravobranilac i kada će početi da radi svoj posao, odlučiće Opštinski sud u Novom Pazaru, kome su se žalili opština Novi Pazar i Mehdi-ja Župljanin, doskorašnji opštinski javni pravobranilac, jer smatraju da izbor novog pravobranioca Hedije Škrijelj nije obavljen po zakonu. Na jednoj od sednica Skupštine opštine Novi Pazar, tesnom većinom smenjena je Mehdi-ja Župljanin, koja je opštinski javni pravobranilac bila nekoliko godina, a za novog pravobranioca odbornici (Sandžačke demokratske partije, Stranke za Sandžak, Srpske radikalne stranke i Srpskog demokratskog saveza) izabrali su Hediju Škrijelj. Međutim, jedan odbornik Srpskog demokratskog saveza naknadno je izjavio da nije glasao za izbor Hedije Škrijelj, što je Ugljaninu i njegovoj stranci bilo dovoljan razlog da ospore izbor novog pravobranioca. Kancelarija pravobranioca celo leto je sa dokumentacijom i pečatima, pod ključem opštine. Mehdi-ja Župljanin je raspoređena na druge poslove, a novom pravobranio- cu onemogućava se ulazak u kancelariju i preuzimanje dokumentacije. Reč je o klasičnoj opstrukciji predsednika opštine Sulejmana Ugljanina, koji se boji da će novi pravobranilac, koji nije iz njegove partije i pod njegovom kontrolom, raskrinkati brojne nezakonite i kriminalne radnje u opštini — kaže predsednik Skupštine opštine Azem Hajdarević. On naglašava da je Hedija Škrijelj izabrana po zakonu.

Zbog prepucavanja predsednika opštine i skupštinske većine trpe građani Novog Pazara, kojima je potrebna pomoć opštinskog pravobranioca. Krčmi se i opštinska imovina koju, kako is-

tiče Hajdarević, niko ne štiti. Opštinsko veće u Novom Pazaru, koje Ugljanin takođe osporava i smatra nelegitimnim, zatražilo je od predsednika opštine da odmah omogući Hediji Škrijelj ulazak u svoju kancelariju i normalno obavljanje poslova. Odgovora još nema. Pošto ni sud nije mnogo ažuran po ovom pitanju, Novi Pazar će najverovatnije i dalje biti bez pravobranioca, a opštinska i državna imovina bez zaštite. Pre nekoliko dana predsednik opštine Sulejman Ugljanin pozvao je predsednika SO Azema Hajdarevića da ne čeka odluku suda i da što pre zakaže sednicu opštinske skupštine na kojoj bi se ponovo birao opštinski pravobranilac. Hajdarević još nije odgovorio, ali najverovatnije neće uvažiti Ugljaninov zahtev, jer je po mišljenju skupštinske većine, pravobranilac jednom već izabran«.

Dio radnika JPI Regionalna radio televizija, je štrajkovao, tražeći isplatu zaostalih ličnih dohodaka od maja 2005. do januara 2006, i smjenu vd. direktora Zeniba Biberovića. Devetnaestog januara 2006. godine, došlo je do incidenta između radnika RTV koji štrajkuju, i obezbjeđenja ovog javnog informativnog preduzeća. Incident se desio oko 10:40, nakon sastanka direktora RTV Zeniba Biberovića sa članovima štrajkačkog odbora. Halilovića su pretukle kolege iz Regionalne televizije, pripadnici SDP-a. Halilović je povjerenik sindikata »Nezavisnost« čiji su članovi radnici Regionalne televizije koji su štrajkovali. Jedan manji broj zaposlenih obavljao je svoje dužnosti u javnom preduzeću za informisanje jer se nije usaglasio sa kolegama oko smjene direktora. Treba napomenuti da su radnici ove televizije politički podjeljeni na simpatizere koalicije lista za Sandžak i Skupštinskog saveza SDP-a, Srpske radikalne stranke i Stranke za Sandžak.

Privedeni su bili na saslušanje Bekir Sebečevac (31), i Elvedin Mavrić (30), članovi obezbjeđenja Regionalne televizije i SDP-a, kao i pretučeni Medin Halilović. Navedeni su tukli Medina Halilovića (31), novinara te medijske kuće, koji je predsjednik štrajkačkog odbora. Prema izjavi Halilovića, koju je dao Radiju »Sto plus«, Sebečevac i Mavrić su mu naneli teže tjelesne povrede, o čemu kako je rekao Halilović, svjedoče i ljekarska uvjerenja. Halilović tvrdi da je zbog udarca u glavu izvesno vrijeme bio bez svijesti, a nakon oteržnjenja,

shvatio je da su ga opkolili Mavrić, Sebečevac, Nermin Korać, vozač u RTV, Zoran Mičić, kamerman, i sam direktor Biberović. U ovom incidentu, navedena lica su povredila i Muradina Muharemovića, rekao je Halilović. Muharemović je inače višedecenijski, ugledni novinar-spiker Radio Novog Pazara i jedan od osnivača ovog sredstva informisanja, koji praktično broji dane do penzije.

U izjavi pretučenog novinara RTV stoji da je do incidenta došlo nakon provokacija od strane Mavrića i Sebečevca. Direktor RTV Zenib Biberović, u svojoj prvoj izjavi za medije navodi da je razgovarao sa štrajkačima, i da su napravljeni pomaci u komunikaciji. Za to da je »bilo nekog ekscesa«, Biberović je čuo, ali o detaljima nije obavešten. Po njegovim tvrdnjama, do incidenta je došlo pošto su štrajkači razbili stakleni izlog RTV, pri pokušaju nasilnog upada. Od radnika RTV, koji su želeli da ostanu anonimni, Sandžačkom odboru je rečeno da su Halilovića tukli, sem privedenih Mavrića i Sebečevca i Zoran Mičić. Ovi izvori takođe tvrde da je izlog o kom je govorio Biberović, razbijen u afektu, pošto je Halilović dobio batine.

Sandžačkom odboru za zaštitu ljudskih prava i sloboda obratili su se 23. januara, radnici JPI RTV, koji su 19. januara učestvovali u tuči sa Medinom Halilovićem, kolegom iz RTV, povjerenikom sindikata »Nezavisnost«. Izjave su dali Bekir Sebečevac — šef protokola u RTV, Elvedin Mavrić — kamerman u RTV, i Nermin Korać — vozač, koji nije direktan učesnik u tuči, već samo svjedok događaja.

Bekir Sebečevac u svojoj izjavi kaže: »Učestale provokacije od strane štrajkača, posebno od predsednika štrajkačkog odbora, Medina Halilovića, nazivajući nas svakakvim imenima, sa kriminalnim dosijeima. Na sudu je dokazano da protiv mene i kolege Elvedina Mavrića ne postoji ni jedna krivična prijava, i da se ne vodi nikakav postupak. Nemili događaji koji su se desili ispred RTV, a nastali su kao posledica presude Trgovinskog suda, koja je doneta u korist radnika RTV, o izmirenju sedam mesečnih ličnih dohodaka. U ponedjeljak, 16. januara ove godine, štrajkači su pokušali da uđu i zauzmu prostorije RTV-a, a mi to nismo dozvolili. Došlo je do manjeg konflikta. Štrajkače je u tom napadu predvodio Medin

Halilović. Ja sam, kao šef protokola zadužen za obezbeđenje unutar prostorija RTV-a, zamolio štrajkače da se udalje od vrata, što nisu prihvatili. Svaki pokušaj upada u prostorije RTV, pratila je kamera opštinske Službe za informisanje, što je dokaz da je sve unapred isplanirano. Štrajkačima su shodno sa Zakonom o štrajku, obezbeđene prostorije u ulici Stane Bačanin, gde je Radio Novi Pazar. Oni to nisu prihvatili, štrajkovali su jedno vreme ispred televizije, pa im je Opština dala prostorije, što je dokaz da je reč o političkom štrajku. Tad sam rekao Medinu Haliloviću da mogu da uđu u televiziju, ali moraju da istupe iz štrajka. Odgovorio mi je da »kad oni dođu u televiziju, sve će nas izbaciti odatle, s noge na nogu«. Danima su trajale učestale pretnje, ali policija nije dozvolila da dođe do incidenta. Bilo je oglašavanja sindikata »Nezavisnost«, na kanalu informativne službe. Tu se omalovažava moja porodica, što je doprinelo da dođe do incidenta između mene i Halilovića. Devetog januara Medin Halilović je ušao u prostorije televizije, na sastanak sa direktorom (oko 10, 10:20 sati). Nije bilo nikakvih provokacija. Pri izlasku iz RTV-a, Medin Halilović je počeo sa provokacijama, nazivajući nas kriminalcima. Rekao je: »Izađite mangupi napolje, da se obračunamo«. To je na sudu potvrdio njegov svedok, Muradin Muharemović. Reagovao sam, izašao sam napolje zagrlivši Halilovića, i rekao sam mu da nema potrebe da pravimo incidente, jer smo mi braća, muslimani. Uporno me je vukao i došlo je do tuče. Tuča je izbila između mene i Medina Halilovića. Mavrić Elvedin nije učestvovao od početka. U koškanju, Medin me je povukao, nekako sam pao ispod njega. Ustao sam i udario ga otvorenom šakom u predelu lica i nosa. Posle ga je udario kolega Mavrić, priključio se i jeste ga udario. Koškanje je trajalo nekih pola minuta, a bio je prisutan Muradin Muharemović.

Medinove izjave da sam imao hladni tupi predmet, i da ga je tim predmetom Mavrić udario s leđa opovrgao je i njegov svedok Muharemović Muradin. Muharemović je na sudu potvrdio moju izjavu, koju sam dao sudiji za prekršaje, da sam molio Medina da se udalji i da nema potrebe da izaziva incident. Napominjem da smo otišli u policiju i prijavili događaj. Nismo privedeni, kako tvrdi Halilović«.

Elvedin Mavrić u svoj izjavi kaže: »Svakodnevno provociranje od početka štrajka, od strane štrajkača, na račun svih nas koji nismo u štrajku, i naravno, koristeći Informativnu službu opštine Novi Pazar, iz dana u dan je samo dolivalo vatru na već tešku situaciju svih nas u RTV Novi Pazar, jer smo svi bili u istoj materijalnoj situaciji, mesecima nismo primali lične dohodke. Zadnjih desetak dana, štrajkači su bili iz dana u dan sve agresivniji i želeli su po svaku cenu, kako kažu, da uzmu televiziju, a nas motkama da isteraju iz televizije, i proteraju iz grada. Od ponedeljka, 16. 1., štrajkači uz pratnju Informativne službe pokušavaju na silu da uđu u prostorije RTV Novi Pazar, uz bezbroj uvredljivih reči na naš račun, nazivajući nas kriminalcima, narkomanima, plaćenicima itd. Napominjem da nas iz dana u dan preko Informativne službe napadaju, omalovažavajući sve nas i naše familije pogrđnim imenima. I sve tako, do četvrtka, 16. januara 2006. Oko 10:15 Medin Halilović je, posle sastanka sa direktorom, nastavio sa provociranjem i uvredama na račun svih prisutnih koji ne štrajkuju. Napuštajući TV, i dolazeći na vrata, pozvao nas je na fizički obračun, što smo mi odbili. Kolega Bekir Sebečević, pošto se dobro poznaju iz vojničkih dana, zagrlio ga je, i moleći ga da više ne provocira i ne izaziva incidente. Odmakli su se 10–15 metara od ulaza. Mi ostali smo bili u prostorijama televizijske portirnice, dok su Bekir i Medin bili ispred i pričali. Nakon par minuta video sam kako Medin Halilović udara kolegu Bekira, i Bekir pada. U tom trenutku sam pritrčao i ja ka njima, u nameri da ih razvadim, ali Medin kreće da udari i mene, i ja padam. Kad sam se pridržao, udario sam Medina, ne znam tačno gde, u kom predelu tela. Sve vreme je bio prisutan Muradin Muharemović, koji nas je razvadio, i to je to«.

Nermin Korać, koji je bio svjedok na sudu, izjavljuje: »Zbog nemilog događaja koji se desio u kompleksu zgrade »Jezero«, ja sam pozvan kao svedok od strane SUP-a. Došao sam pred zgradu suda i čekao da dođu moje kolege koje su pozvani kao svedoci. Taman kada sam se spremao da uđem u zgradu suda, brat Medina Halilovića je krenuo ka meni i uzvikao: »Jesi li ti taj mangup, majku vam narkomansku«, i došlo je do koškanja. Policija je bila tu i odmah je reagovala, a posle

su pozvani kao svedoci, i potvrdili da me je on napao i vređao. Što se tiče fleke ispod oka, gde on tvrdi da sam ga ja udario, nije tačno, jer je to bilo i ranije, što su videle moje kolege, kada je dolazio u restoran »Romansa«. Fikro Halilović, brat Medina Halilovića, više puta kada bi išao da snima u gradu, provocirao je da sam narkoman, da smo radikali itd. Nisam bio u lošim odnosima sa Fikrom Halilovićem i Medinom Halilovićem, mada je mene više puta zvao da se bijemo na fer. Nisam hteo da se bijem sa njim i rekao sam mu više puta da smo mi kolege i da to nije lepo. Više puta mi je rekao da sam kriminalac i da će da me iseli iz Novog Pazara«.

Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda se 20 januara 2006. oglosio saopštenjem za javnost i najoštrije osudio fizički nasrtaj na novinara Regionalne radio televizije, Medina Halilovića. U saopštenju se kaže:

»Pravo na štrajk je osnovno ljudsko pravo a dijalog najbolji način da se prevaziđu nesporazumi, naročito ako su nastali između dojučerašnjih kolega. Apelujemo na radnike pomenutog kolektiva ali i na sve građane, da u međusobnoj komunikaciji uvažavaju jedni druge i poštuju tuđe odluke. Vlast bi, u bilo kom obliku, trebala da podrazumeva odgovornost i rešavanje problema, a ne manipulaciju javnošću. Postoji nešto što se zove interes svih građana, oko čega ne sme biti spora bez obzira na političku opciju. Pozivamo zato sve predstavnike opštinske strukture i političkih stranaka, da prestanu koristiti narod kao jeftino oruđe u međusobnim prepucavanjima, jer takva situacija stvara duboku netrpeljivost i narušava ugled čitave zajednice. Novi Pazar je bio i ostaće, ako se ovako nastavi, grad koji se u medijima pominje isključivo u negativnom kontekstu, što vjerujemo nikome od nas ne služi na čast«.

Beogradski »Nedeljni telegraf« u broju 518, od 29. marta 2006. godine, objavio je tekst o Novom Pazaru, na nekoliko strana. Tekst nosi naslov: *Novi Pazar u iščekivanju referenduma u Crnoj Gori*. Na opasku novinara da je budućnost Novog Pazara više vezana za referendum u Crnoj Gori, nego za zakone Srbije, predsednik OO Srpske radikalne stranke Milan Veselinović kaže: »Ako bude pod kontrolom OEBS i ostalih posmatrača, ubeđen sam, referendum neće uspeti. Ne bojim se

podele Raške oblasti, velika je. Prostire se od Ibra do Lima i u njoj živi oko 50% srpskog stanovništva. Takođe, u prilog nam idu i imovinski odnosi. Prema katastru, Srbi poseduju više od 70% nekretnina. Taj »Sandžak«, kako ga zovu, neće se tako lako podeliti, pocepati. Problem je što se cepaju dve srpske države. Katastrofa!« Predsednik opštinskih radikala naveo je u tekstu i da nevladine organizacije, iako ne očigledno, utiču na politički život Novog Pazara: »Ponovo će nam se olupati o glavu te njihove skrivene diverzije. Posle Kosova, Crne Gore, deliti i Rašku oblast, pa Vojvodinu. Ali prezreli smo ih. Naše obaveštajne službe treba da rade svoj posao, da seku njihove akcije u korenu. Nažalost, vazali koji vladaju Srbijom oslabili su naše službe i samom političkom platformom koju sprovode dozvoljavaju pogubno delovanje inostranih agentura. Svi znamo da oni vršljaju Novim Pazarom, ali niko ih ne sprečava. Kao drugu opasnost koja preti Novom Pazaru, Veselinović potencira vehabizam. Vrlo tendenciozno, Veselinović iznosi »činjenicu« da je ovaj pokret veoma organizovan, i da broji i nekoliko desetina hiljada vernika: »Vidamo ih svakodnevno, nekad ih je bilo na desetine, nisu znali ni da govore srpski, ali sve ih je više odavde. Rekrutuju ih. Ne znam da li iza njih stoji Islamska verska zajednica, ili neka od političkih opcija, ali srećom, sve je veći otpor građana Novog Pazara. Čak je i za vreme verskih obreda bilo sukoba među njima. Ali svima nam je jasno da su to fanatici, desno krilo mudžahedina, koje je u Bosni počinilo najgore, najprljavije zločine. Međutim, veoma mi je čudno što u okviru prostorija univerziteta postoji streljana. Razumem sport, volim i streljaštvo, ali čemu streljana na fakultetu?«

Mehmed Slezović, savezni poslanik i kopredsjednik Sandžačkog intelektualnog kruga u Novom Pazaru istakao je za »Nedeljni telegraf« da Sandžak neće sam, bez Srbije ići ka evropskim integracijama: »Sam ne. Ali kao jedna pogranična regija, sigurno da. Dosadašnja optika bila je da je ovo u suštini krizno žarište, ali više nije tako. O razlozima i pozadini političkog sukoba u Novom Pazaru, Slezović je rekao: »Trenutno je na delu unutrašnja demokratizacija, ali i dezintegracija ideja na kojima se pravila budućnost Sandžaka kao regije. Poli-

tički smo integrisani, ali besni politički rat. Jedna vrsta tihog građanskog sukoba unutar većinskog naroda. To je motor urušavanja ove regije«. Na pitanje novinara »NT«-a da li postoji uticaj inostranih političkih mentora na taj rat, Slezović je naglasio da, koliko mu se čini, stranci insistiraju na zajedništvu i integracijama: »Ali moramo biti svesni da više nismo u žiži njihovog interesovanja, postajemo periferno pitanje za Evropu, za svet. Stavljeni smo u poziciju da sami odlučujemo, a teorije zavera, koje se stalno pothranjuju, imaju sve manje argumenata. Vrtimo se u krug godinama, na raskršnici smo, a niko ne čini prvi korak napred. To treba preseći«.

Krajem marta 2006. koalicija Lista za Sandžak je zatražila od Vlade Srbije uvođenje privremenih mjera i raspuštanje Skupštine opštine Novi Pazar zbog, kako su naveli, niza nezakonitih odluka, kao i nezakonito usvajanje opštinskog budžeta za ovu godinu. Skupštinska većina opštine Novi Pazar, koju čine SDP, SZS i SRS, je, pak, donijela odluku o izjašnjavanju građana o opozivu predsjednika opštine Sulejmana Ugljanina. Referendum je zakazan za 14. maj 2006. godine. Vlada Srbije je 7. aprila 2006. donela odluku o raspuštanju Skupštine opštine Novi Pazar zbog nepoštovanja zakona i odluka Ustavnog suda Srbije, ali da tom odlukom nije zaustavljeno održavanje referenduma o opozivu Sulejmana Ugljanina.⁵

5 U vezi sa ovom odlukom reakcije su bile različite. Predsjednik Sandžačke demokratske partije dr. Rasim Lajić je rekao da je to »političko pravno nasilje koje vrši dio Vlade Srbije i da Vlada mora preuzeti odgovornost za posledice tog čina i da će takva odluka nesumnjivo izazvati političku radikalizaciju u Sandžaku«. Ljajić dalje navodi da »nema nikakve dileme da je ova odluka motivisana činjenicom da se po svaku cenu očuva većina u Skupštini Srbije«. Predrag Bubalo, ministar privrede Srbije, izjavio je da je Vlada Srbije odlučila da raspusti Skupštinu opštine Novi Pazar jer nije donela budžet u okviru zakonskih odredaba i nije poštovala odluke Ustavnog suda Srbije, ali da tom odlukom nije zaustavljeno održavanje referenduma za opoziv predsednika opštine Novi Pazar Sulejmana Ugljanina. Nermin Bejtović, generalni sekretar koalicije Lista za Sandžak izjavljuje: »Ovim činom Vlada Srbije je zaustavila pravno nasilje i bezakonje koje su u Novom Pazaru sprovodili Ljajićeva SDP, Murićeva SZS i Šešeljevi radikali. Uvođenjem pri-

Stav vlasti prema kršenju ljudskih prava i sloboda

Predstavnici Inicijative mladih za ljudska prava iz Beograda na konferenciji za štampu, kako je prenio dnevni list »Danas« od 17. juna 2005. godine, ističu: »Vlasti u Srbiji ne poštuju tranzicione zakone koje su same donele i koji bi trebalo da doprinesu uspostavljanju vladavine prava, rezultat je istraživanja koje su sprovedi Inicijative mladih i Švedski helsinški odbor za ljudska prava. Ove nevladine organizacije nadgledale su primenu pet tranzicionih zakona koji su važni za uspostavljanje demokratskog društvenog poretka od marta do juna 2005. Andrej Nosov iz Inicijative mladih naveo je, predstavljajući izveštaj, da vlasti u Srbiji nisu posvećene vladavini prava kao što ističu. On je naveo da su po Zakonu o slobodnom pristupu informacijama poslati zahtjevi Vladi Srbije i javnim preduzećima i institucijama i da su rezultati poražavajući. Od 530 podnijetih zahtjeva, Inicijativa je dobila odgovor na 259 što je oko 49%. Nijedan odgovor nije dobijen od Ministarstva prosvjete, Ministarstva zdravlja, Ministarstva privrede i iz kabineta predsjednika i potpredsjednika Vlade. Ministarstvo finansija odgovorilo je na jedno od sedam posljednjih pitanja. Tako da građani nisu dobili odgovor na pitanja kolika je plata direktora Telekoma i kada je i po kom osnovu penzionisan Ratko Mladić. U izvještaju se navodi i da Zakon o saradnji sa Haškim tribunalom krše institucije koje su zadužene za njegovo sprovođenje — Vlada Srbije i Ministarstvo unutrašnjih poslova, kao i da ministri pregovaraju sa optuženima za ratne zločine u vezi s njihovim dobrovoljnom predajom i

vremenih mjera vratili su se zakonitost, pravna država i pravna sigurnost svih građana i omogućice se normalan rad svih organa opštine, javnih preduzeća i ustanova«. Azem Hajdarević, dosadašnji predsjednik SO Novi Pazar kaže: »Da je odluka nezakonita i da je odluka donešena kako bi se Ugljanin spasio opoziva na referendumu. Čin koji je danas Vlada Srbije napravila prema opštini Novi Pazar predstavlja flagrantno kršenje prava birača i građana opštine. Zaista nije bilo nijednog zakonskog osnova da vlada odluči da uvede prinudnu upravu. Ovo još jednom pokazuje da sandžačko pitanje mora biti internacionalizovano, jer Vlada po drugi put krši volju birača u Novom Pazaru«.

proglašavaju ih časnim patriotama i herojima. Nosov je istakao da Vlada otvoreno saopštava da neće hapsiti optužene za ratne zločine i tako neće postupiti po Zakonu o saradnji sa Haškim tribunalom, a da policija ne izvršava naloge sudova za hapšenje optuženih. U izveštaju se ističe da se pripadnicima nacionalnih manjina uskraćuje pravo na obrazovanje i informisanje na jezicima manjina i pravo na učešće u lokalnoj vlasti.

Zabrinjava dalja nespremnost državnih organa da sankcionišu zločine koji su se dešavali 1992.–2000., na teritoriji Srbije i nad svojim državljanima (slučaj Sjeverin, Štrpci, Kukurovići, paljevine, ubistva, progon bošnjačkog stanovništva iz pribojske opštine, razni oblici institucionalne diskriminacije, sudsko-politički procesi, brutalne policijske akcije itd.). Vrhovni sud Srbije je krajem septembra 2004. ukinuo prvostepenu presudu za »slučaj Sjeverin« i vratio na ponovno suđenje. Ponovno suđenje, započeto u januaru 2005. okončano je polovinom jula iste godine. Semiha Kačar, predsjednik Sandžačkog odbora, pratila je ponovno suđenje. Što se tiče samog postupka nije bilo većih primjedbi na rad Suda. S pravom se očekivalo da će se proširiti optužnica i na sve druge aktere koji su 22. oktobra 1992. izvršili otmicu Bošnjaka u Sjeverinu. Identificirani su samo neki izvršioci ovog gnusnog nedjela: Dragan Dragičević i Đorđe Šević, koji su i uhapšeni, dok se Milanu Lukiću i Oliveru Krsmanoviću sudi u odsustvu. Umjesto proširenja optužnice došlo je do nove relativizacije čitavog slučaja i njegovog svođenja samo na učešće nekolicine lica. Čak je dolazilo i do izmjene iskaza koji su dati u ranijem glavnom pretresu. Takođe, iskazan je očit strah svjedoka prilikom davanja iskaza, jer su Milan Lukić⁶ i Oliver Krsmanović i dalje na slobodi, van domašaja institucija pravne države, pa je vjerovatno zbog toga došlo do izmjene iskaza u smislu da se ničeg ne sjećaju. Dragičević se branio ćutanjem, a Šević je negirao da je uopšte učestvovao u otmici, mučenju i ubistvu Bošnjaka u Sjeverinu, negirajući svoju prvobitnu izjavu kojom je potvrdio svoje učešće u otmici. Milena Vukaši-

6 Milan Lukić je uhapšen od strane argentinske policije 8. avgusta 2005. godine na aerodromu.

nović, zamjenik Okružnog javnog tužioca, u završnoj riječi je istakla da se, prema stanovištu Vrhovnog suda Srbije, događaj desio u vrijeme unutrašnjeg oružanog sukoba i da su žrtve civilni, kao i da je optuženi Šević jedini prvobitno iznio odbranu kojom je potvrdio navode optužnice, jer je opisao kako je izvršena otmica i ko je u svemu tome učestvovao. Kakav odnos država ima prema ovim slučajevima govori i podatak da nije bilo predstavnika nadležnih republičkih organa vlasti, pa čak ni iz Ministarstva za ljudska i manjinska prava. Takođe, ovo suđenje nije naišlo ni na odgovarajući publicitet u medijima.

Brojne krivične prijave oštećenih lica su, prema evidenciji Sandžačkog odbora, zbog sudske neažurnosti, odugovlačenja, sinhroniziranih opstrukcija već zastarjele. Mnoga lica ni nakon 13 godina ne mogu da ostvare svoja prava. U tom kontekstu, podsjetićemo, radi ilustracije, na maratonski proces suđenja grupi od 24 Bošnjaka u Novom Pazaru koji je pokrenut još davne 1993., kao i »slučaj Šabotić« koji je poznat ne samo domaćim NVO za ljudska prava već i međunarodnim organizacijama i »slučaj Đerlek« ni nakon 10 godina nisu završeni već su zastarjeli. Takođe, u sudskim postupcima, za slučajeve u kojima je krivične prijave podnio Sandžački odbor (maj–jun 2001. i februar–april 2002.), protiv pripadnika MUP-a, još uvijek nije donijeta drugostepena presuda.

Nevladine organizacije iz Novog Pazara, među kojima i Sandžački odbor, uputile su početkom jula 2005. Narodnoj Skupštini Republike Srbije dopis da podržavaju i pridružuju se prijedlogu Komiteta pravnika za ljudska prava, Centra za kulturnu dekontaminaciju, Građanskih inicijativa, Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji, Beogradskog kruga, Žena u crnom, Fonda za humanitarno pravo, Inicijative mladih za ljudska prava, i predlažu Skupštini Republike Srbije da na jednoj od svojih sednica donese deklaraciju o obavezama države Srbije da preduzme sve mere zaštite prava žrtava ratnih zločina, a posebno žrtava genocida u Srebrenici. Pridružujemo se zahtjevu gore navedenih NVO Srbije, i u potpunosti podržavamo dato obrazloženje tih organizacija. Posebno ističemo činjenicu da bi donošenje takve deklaracije doprinijelo prevazilaženju animoziteta stvaranih tokom ranijeg totalitar-

nog režima, i unapređivanju međusobnih odnosa pripadnika svih naroda u Srbiji, posebno u Sandžaku. To bi doprinijelo vraćanju povjerenja građana u institucije države, razvoju međusobnog poštovanja, saradnje i tolerancije.

Povodom izjave Radeta Bulatovića, direktora Bezbjednosno-informativne agencije, da ova služba »prati nevladine organizacije koje zloupotrebljavaju status NVO i koje se uglavnom finansiraju od onih centara iz inostranstva koji kasnije promovišu političke i bezbednosne zadatke, posebno na području Raške oblasti i juga Srbije«, nevladine organizacije Sandžaka, među kojima i Sandžački odbor, kao i neke iz Raške, oglasile su se 11. jula 2005. saopštenjem za javnost: »Ni je ovo prvi put da se pokušava od područja Sandžaka stvoriti još jedna neuralgična tačka i uzbuniti stanovništvo svih nacionalnosti. Prošle godine je pukovnik Momir Stojanović izjavio da se u Sandžaku obučavaju pripadnici vehabija, Crvene ruže, Tarikata i Al Kaide, te da prijeti neposredna opasnost od izazivanja sukoba. Danas, zvanično, direktor BIA priznaje da njegova služba prati rad ovih nevladinih organizacije na području Sandžaka i juga Srbije, jer se one, tobož, finansiraju iz inostranih centara koji kasnije promovišu političke stavove na štetu Republike Srbije. Za ovakve tvrdnje Bulatović i Stojanović nisu pružili ni jedan valjan dokaz. Za žaljenje je da se posle svrgavanja s vlasti režima Slobodana Miloševića, oživljavaju i promovišu stavovi njegovog režima. Ne samo da je nedopustivo i u pravnoj državi nezamislivo da šef jedne obaveštajne službe javno i neosnovano iznosi takve tvrdnje, već je i po zakonu kažnjivo optuživati bez dokaza, bilo pojedince ili organizacije da kuju nekakve zavere. Zato tražimo da Rade Bulatović, javno kaže koje su to organizacije i iz kojih to centara se finansiraju za subverzivnu djelatnost. Nadali smo se da je zauvijek prošlo vrijeme sumnjičenja, neosnovanog privođenja i maltretiranja, batinanja i drugog zlostavljanja ljudi od strane policije i tajnih službi, pa stoga ističemo nužnost da direktor BIA podnese dokaze o svojim tvrdnjama ili da dà ostavku na mjesto koje zauzima. Napominjemo da se upravo nevladine organizacije koje deluju na području Sandžaka već petnaest godina bore za očuvanje osnovnog ljudskog dosto-

janstva svih građana sa ovih prostora bez obzira na nacionalnu, religijsku ili bilo koju drugu pripadnost, stvarajući, u izuzetno teškim uslovima, interetničke i interreligijske mostove i pokušavajući, uprkos mnogobrojnim problemima, da pomognu Srbiji u obezbeđivanju osnovnih uslova potrebnih za uključivanje u evropske integracije. Takođe, podržavamo otvoreno pismo osam nevladinih organizacija u Beogradu upućeno predstavnicima vlasti u vezi sa izjavom direktora BIA, Radeta Bulatovića. Pozivamo demokratsku javnost Srbije da se odlučno svrsta u borbi za očuvanje demokratije i demokratskih tekovina i ustane protiv ovakvih laži. Javnost treba da zna da su nevladine organizacije sastavni dio demokratske strukture civilnog društva i jedan od najznačajnijih činilaca borbe protiv povampirenja stare prakse i navika. Upravo zato su one i na nišanu onih struktura kojima je demokratija smetnja za ostvarivanje svojih ciljeva».

Sudski procesi

Krivični predmet pred Okružnim sudom u Novom Pazaru, pokrenut maja 1993. godine protiv 24 Bošnjaka, još uvijek nije riješen. Više od trinaest godina djelimično su ograničena prava optuženih. Nalaze se pod teškom optužbom, bez vidljivih naznaka da proces bude okončan. Svi krivični predmeti takve vrste su u zemlji obustavljeni osim u ovom slučaju. Smatramo da razlog za takvo postupanje države, koje se manifestuje preko tužilaštva i suda, leži u nastojanju zvanične vlasti da iznađe neki modus da se ovaj politički proces okonča tako kako bi lišio optužene na pravo da ostvare naknadu štete za vrijeme provedeno u pritvoru. Podsjećamo da su to pravo ostvarili svi optuženi u bjelopoljskom procesu 1995. godine. Naravno, to je nemoguće bez meritorne presude. Ovaj proces se stalno odlaže, što iz procesnih razloga, što zbog nedolaska nekih optuženih. Nekim od optuženih se ne zna mjesto boravka, a sud ne želi da proces odvoji i da sudi onima koji su dostupni i koji se odazivaju na poziv suda. Taj razlog konstantno se koristi za odlaganje, a time i rješenje ovog predmeta. Odbor je na stanovištu da je ovaj predmet stekao uslove da se prebaci u nadležnost međunarodnog suda, s obzirom da do-

maće pravosuđe nije sposobno da predmet riješi. Međutim, zbog nedostatka sredstava kojim bi se platili advokati optuženih, aktivnost Odbora usmjerena je na praćenje ovog procesa pred domaćim pravosuđem.

Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda nastavio je sa kontinuiranim praćenjem suđenja protiv radnika MUP-a zbog prekoračenja službenih ovlašćenja i maltretiranja građana. Đerlek Fazlija, podnio je krivičnu prijavu protiv Ljubinka Pendića i Mirsada Redžepovića, radnika MUP-a. Proces je započeo još u oktobru 1995. a Sandžački odbor se uključio 2002. godine. Okružni sud je ukinuo prvostepnu odluku Opštinskog suda u Novom Pazaru, kojom su okrivljeni oglašeni krivim i osuđeni na kazne zatvora u trajanju od po 5 (pet) mjeseci, a po žalbi opštinskog javnog tužioca koji je tražio ukidanje presude zbog odluke o kazni, smatrajući da je okrivljenima izrečena blaga kazna u odnosu na težinu izvršenog krivičnog djela. Proces je, zbog stalnog odlaganja, promjene sudija, nedolaska okrivljenih, na putu da zastari.

Sudsko vijeće opštinskog suda u Novom Pazaru, kojim je predsjedavao Slaviša Vukanović, je 29. septembra 2005. proglasilo krivim i osudilo policajce Ljubinka Pendića i Mirsada Redžepovića na po šest mjeseci zatvora uslovno na godinu dana zbog nanošenja teških tjelesnih povreda Fazliji Đerleku iz Novog Pazara. Oštećeni ima pravo na žalbu, kada je ova odluka u pitanju. Sudski proces traje od 1995. godine, a po ovom predmetu sudilo je pet sudija. Presudom iz februara prošle godine policajci su osuđeni na po pet mjeseci zatvora, a optuženi su po članu 53 stav 1 KZRS kojim je predviđena zatvorska kazna od 6 mjeseci do 5 godina. Ovaj primjer pokazuje da žrtve policijske torture po drugi put doživljavaju neprijatnosti, ali sada od državnih organa koji su trebali da pruže adekvatnu zaštitu.

Vijeće Okružnog suda u Novom Pazaru donijelo je presudu, posle održane rasprave, dana 19. maja 2005. godine, u predmetu protiv optuženih Karličić Milića, Nedić Mila i Stefanović Radoslava, svi pripadnici SUP-a Novi Pazar u vreme izvršenja krivičnog dela za koje su optuženi, odnosno za krivično delo iznuđivanja iskaza iz člana 65. stav 2. KZRS to-

kom 1993. i 1994. godine. Postupak protiv Karličić Milića, Mila Nedića i Stefanović Radoslava inicirao je Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda u Novom Pazaru, podnošenjem krivičnih prijava. Na osnovu krivične prijave od strane Odbora Okružno tužilaštvo u Novom Pazaru pokrenulo je postupak protiv Karličić Milića, podizanjem optužnice, a odbacilo krivičnu prijavu Sandžačkog odbora za krivično delo iznudiivanje iskaza iz člana 65. stav 2. KZRS protiv Nedić Mila i Stefanović Radoslava, kao neosnovanu. Oštećeni u ovom predmetu Muratović Suljo i Džigal Mustafa nastavili su krivično gonjenje protiv Nedić Mila i Stefanović Radoslava, zahtevom za sprovođenje istrage, kao privatni tužioci.

Predmet protiv optuženih vođen je jedinstveno, kako po prijavi Sandžački odbora, protiv Karličić Milića tako i po privatnom gonjenju od strane oštećenih Muratović Sulja i Džigal Mustafe, koji su nastavili krivično gonjenje protiv Nedića i Stefanovića. Po sprovedenom dokaznom postupku, Okružni sud u Novom Pazaru, u veću od pet sudija, zaključio je raspravu dana 19. maja 2005. godine u ovom predmetu i doneo odluku kojom optuženog Karličić Milića osuđuje na kaznu zatvora u trajanju od dvije godine a optužene Nedić Mila i Stefanović Radoslava sud je oslobodio optužbe za predmetno krivično djelo i iste oslobodio odgovornosti. Prilikom praćenja ovog procesa, Semiha Kačar, predsjednik Sandžačkog odbora, bila je više puta bezrazložno pretresena.

Sandžački odbor je 29. juna 2005. uputio urgenciju Opštinskom sudu u Raški u kojoj se kaže: Sandžačkom odboru za zaštitu ljudskih prava i sloboda u Novom Pazaru u više navrata obraćao se Dragan Jelenković iz Raške, sa prebivalištem u ul. Savatija Miloševića br. 6., Raška. Naime, pred Opštinskim sudom u Raškoj Opštinsko javno tužilaštvo podiglo je Optužni predlog dana 29. decembra 2003. godine protiv Milana Janoševića zbog sumnje da je počinio krivično delo — ometanje ovlašćenih službenih lica u obavljanju održavanja javnog reda i mira iz člana 23. st. 1 Zakona o javnom redu i miru; Dragana Jelenkovića zbog sumnje da je počinio krivično delo — ometanje ovlašćenih službenih lica u obavljanju održavanja javnog reda i mira iz člana 23. st. 1. Zakona o jav-

nom redu i miru; Saše Radovanovića zbog sumnje da je počinio krivično delo ometanje službenih lica u obavljanju poslova održavanja javnog reda i mira iz čl. 23. st. 1. Zakona o javnom redu i miru; Ivana Simića, mlađi vodnik policije, zaposlen u OUP-u Raška, zbog sumnje da je počinio krivično delo zlostave u službi iz člana 56. KZ RS i krivično delo lake telesne povrede iz člana 54. stav 2. KZ RS; Ivana Simića i Slobodana Đurovića, vodnik policije, zaposlen u OUP-u Raška, sa prebivalištem u Ribnici, Kraljevo, zbog sumnje da su počinili krivično delo zlostave u službi iz čl. 66 KZ RS i krivično delo lake telesne povrede iz člana 52. stava 2. KZ RS.

Iz dokumentacije, koju je Sandžačkom odboru dostavio Dragan Jelenković, može se videti da su osumnjičeni Dragan Jelenković i Milan Janošević dali izjave pred istražnim sudijom Opštinskog suda u Raški, dana 11. septembra 2005. godine, a osumnjičeni Ivan Simić i Slobodan Đurović nisu istog dana dali izjave jer su tražili da im se postavi branilac, advokat. Iz predmeta spisa se ne može zaključiti da li su kasnije osumnjičeni Ivan Simić i Slobodan Đurović dali svoje iskaze u istražnom postupku.

Nakon podizanja Optužnog prijedloga od strane Opštinskog tužilaštva u Raški 29. decembra 2003. godine, pod brojem KT. Br. 120/03, od strane suda nije bilo nikakvih radnji sa ciljem da se utvrdi odgovornost optuženih u ovom predmetu, koji se sada vodi pod brojem 269/03. Da li je moguće da sud do sada nije ništa preduzeo, čak ni zakazao prvu glavnu raspravu? Dokaz za suprotno ne postoji u spisima predmeta koji su kopirani na zahtjev Dragana Jelenkovića, dana 16. juna 2005. godine. Naime, ne postoji nijedna radnja suda posle podnošenja predmetnog optužnog predloga. Takođe, Jelenković je ukazao i na predmet koji se vodi pod brojem 245/03, radi se o Optužnom predlogu protiv Saše Radovanovića sa prebivalištem u Supnju, zbog sumnje da je počinio krivično djelo — ometanje ovlašćenog službenog lica u obavljanju poslova održavanja javnog reda i mira iz čl. 23. stava 1. Zakona o javnom redu i miru. Optužni predlog podniet je 26. novembra 2003. pod brojem 240/03. Jelenković ističe da je ovaj predmet združen sa predmetom broj 269/03 i da se sada vodi jedinstven postupak. Me-

đutim, u predmetima spisa nema odluke da se ova dva predmeta vode jedinstveno, niti da je bilo šta preduzimano od strane Suda posle podnošenja optužnih predloga, a u cilju rješavanja ovih predmeta i donošenja meritornih odluka.

Prelistavajući spise predmeta došli smo do zapanjujućeg podatka da predmet gotovo dve godine stoji, a da Sud po ovim predmetima ne preduzima nikakve radnje u cilju da se utvrdi činjenično stanje i da se u predmetnom postupku donese meritorna odluka. Zbog čega? Jelenković naročito ističe da njemu niko u Sudu neće da dostavi podatke i istog upozna sa sudbinom ovih predmeta. Zašto optuženi gotovo dve godine nisu pozivani radi suđenja i presuđenja i zašto ne postoje pozivi u predmetu koje je Odboru dostavio Jelenković? Stvara se utisak da Sud namjerno ne želi da rješava ovaj predmet. Iz kojih razloga? Da li je moguće da dve godine nema nijedne radnje Suda u ovom postupku, niti bilo kakvog zahtjeva tužilaštva. Postavlja se pitanje, šta se time želi postići, ko se želi zaštititi, šta je sa ulogom Suda, da sudi i donosi odluke zasnovane na zakonu. Da li je to urađeno u ovim predmetima? Naravno, ne želimo da ulazimo u rad Suda i postupanje istog ali na osnovu predočenih činjenica iz spisa ova dva predmeta stvara se zaključak da ovi predmeti moraju biti hitno rješavani, u skladu sa zakonom.

U kontekstu gore navedenog podnijeli smo predmetnu urgenciju sa ciljem da u granicama svojih ovlašćenja insistira na rješavanju ovog predmeta i da Sud poštuje i uvažava prava stranaka u ovom postupku, da istima daje sva moguća obaveštenja i druge podatke u skladu sa zakonom.

Opštinski Sud u Tutinu, na sjednici Vijeća, kojim je predsjedavao sudija Ramo Softić, održanoj 5. maja 2005. donio je Rješenje kojim je određen pritvor Albinu Gegiću i Tufiku Sadoviću iz Tutina u trajanju od 30 dana od momenta lišavanja slobode. OJT je podnio ovome sudu zahtjev za sprovođenje istrage. Vijeće je takođe upoznato sa aktom istražnog sudije ovog suda, kojim je izrazio neslaganje sa prijedlogom OJT iz Tutina za određivanje mjere pritvora prema osumnjičenim. Vijeće je izvršilo uvid u spise ovog suda Ki. br. 18/05 pa je utvrđeno da su osumnjičeni priznali izvršenje djela koje im se

stavlja na teret s tim što su naglasili da se skinuta oprema tj. predajnik i link koji prima i koji predaje TV signale nalaze u prostorijama Informativnog centra Tutin. Takođe je Vijeće utvrdilo da je izvršilo pretres prostorija Informativnog centra 21. aprila, te da nisu pronađeni predmeti izvršenja krivičnog djela. Vijeće je mišljenja da je zahtjev OJT iz Tutina za određivanje mjere pritvora prema osumnjičenim osnovan, obzirom da postoje okolnosti koje ukazuju da će osumnjičeni uništiti, sakriti i izmijeniti predmete izvršenja krivičnog djela, kaže se između ostalog u Rješenju o pritvoru. Okružni sud u Novom Pazaru, na sjednici Vijeća kojim je predsjedavao sudija Čamil Hubić 10. maja donio je Rješenje o usvajanju žalbe branioca okrivljenih Albina Gegića i Tufika Sadovića, advokata Mehmeda Hota iz Novog Pazara. Time je preinačeno rješenje Opštinskog suda u Tutinu od 5. maja, tako što se kao neosnovan odbija prijedlog Opštinskog javnog tužioca iz Tutina za određivanje pritvora prema okrivljenim Albinu Gegiću i Tufiku Sadoviću, i isti su odmah pušteni na slobodu.

Vrhovni sud Crne Gore odbacio je kao neosnovan zahtjev Nebojše Ranisavljevića (41), iz Despotovca, za ublažavanje kazne od 15 godina zatvora, zbog otmice i likvidacije 20 putnika u Štrpcima 1993. godine. Ranisavljević je u zahtjevu naveo da mu je bolest, koja je nastala kao posljedica ranjavanja u toku rata, uznapredovala, između ostalog, i zbog loših uslova u zatvoru. Sadašnje zdravstveno stanje optuženog nije takvo da bi dovelo do blaže osude, posebno ako se ima u vidu težina izvršenog krivičnog djela i stepen krivične odgovornosti osuđenog, navodi se u rješenju Vijeća kojim je predsjedavala sudija Stanka Vučinić. Ranisavljevića, koji se u pritvoru nalazi od 19. oktobra 1996. godine, Krivično vijeće sudije Vukomana Golubovića osudilo je 2002. na 15 godina zatvora, zbog ratnog zločina protiv civilnog stanovništva. Ranisavljević je 27. februara 1993. kao dobrovoljac i vojnik Višegradske brigade VRS, zajedno sa grupom od 26 uniformisanih ljudi, pod komandom Milana Lukića iz Višegrada, učestvovao u napadu na putnički voz na relaciji Beograd — Bar iz koga je nasilno odvedeno i kasnije likvidirano 20 putnika bošnjačke nacionalnosti.

Pravna analiza slučaja Šabotić Munira iz Novog Pazara

Munir Šabotić, građanin Novog Pazara, pretrpio je policijsku torturu, kako je to pobliže opisano u Optužnici protiv Ilić Radivoja, zv. »Rade«, pripadnika DB Srbije, koja glasi:

Da je, kao saizvršilac u prostorijama MUP-a Srbije u Novom Pazaru, zajedno sa Garić Bratislavom i Karličić Milićem, prema kojima je postupak obustavljen, dana 21. avgusta 1994. godine, zahtjevao od oštećenog Šabotić Munira, primjenom sile i ozbiljnih prijetnji da potpiše zapisnik o saslušanju neistinite sadržine koji je na pisačkoj mašini formulisao i otkucao Radivoje Ilić, a čijim se sadržajem neosnovano i neistinito terete optuženi u krivičnom postupku pred Okružnim sudom u Novom Pazaru K. br. 63/93., zbog krivičnog djela iz člana 116. KZJ, kažnjivog po članu 138. KZJ, pa je na sedam do osam dana, prije održavanja glavnog pretresa od 19. 09. 1994. godine pred Okružnim sudom u Novom Pazaru, okrivljeni Radivoje Ilić od oštećenog tražio da ponovi lažni iskaz, koji je sačinio okrivljeni, zahtjevajući od oštećenog Munira Šabotića da ovaj zapisnik »čita više puta«, a najvažnije da ne zaboravi »da priča o sastancima«, ali je oštećeni na pomenutom glavnom pretresu govorio ono što mu je poznato o predmetu optužbe, ali opisujući i primjenu sile i ozbiljnih pretnji prema njemu, da svjedoči neistinito, pa je okrivljeni dana 19. septembra 1994. godine, nakon što je pozvao oštećenog u prostorije MUP-a Srbije u Novom Pazaru, poslije 11,30 sati, zajedno sa Gerićem i Karličićem, tukao službenom palicom, šakom i šutirao nogom oštećenog, a nakon sto je isti pao od udaraca na pod, nastavio da ga šutira po cijelom tijelu, nanoseći mu više povreda i prelom petog rebra sa desne strane, zahtjevajući od oštećenog da povuče izjavu koju je dao na glavnom pretresu 19. septembra 1994. godine pred Okružnim sudom u Novom Pazaru, pa je oštećeni bio prinuđen da svojeručno napiše da povlači svoju izjavu, koju je kao takvu njegova supruga predala predsjedniku Vijeća u navedenom krivičnom predmetu sudiji Dragomiru Lelovcu, da bih mu sutradan zajedno sa Gerićem i Karličićem, kao službeno lice, oduzeo rendgenske snimke i ljekarske nalaze o zadobijenim povredama. Tu-

žitelj se poslije pretrpljene torture odmah obratio advokatima radi pružanja pravne pomoći odnosno pisanja krivične prijave protiv odgovornih lica, tako da je advokat Mehmed Hot iz Novog Pazara, mogao vidjeti u kakvom se on tada psihičkom i fizičkom stanju nalazio.

Radnjama Ilić Radivoja koji je djelovao sa ostalom dvojicom saizvršilaca, kao službenik DB, odnosno MUP-a Republike Srbije, očigledno je da je na osnovu takvih radnji došlo do povrede prava ličnosti Munira Šabotića, tako što mu je bio povređen tjelesni integritet, pravo na slobodu, te nije poštovana njegova ličnost, a povređena mu je i čast i ugled, koje su kao duhovne vrijednosti čovjeka međusobno povezane. Dalje, Munir Šabotić je nezakonitim i nepravilnim postupanjem pripadnika MUP-a pretrpio i fizičke i duševne bolove, te je pretrpio i strah velikog intenziteta, ne samo prilikom vršenja torture, nego i kasnije.

U konkretnom slučaju da je već na početku krivičnog postupka, koji je bio započet protiv trojice pripadnika MUP-a Srbije ovlašteni tužilac tj. Tužilaštvo odustalo od krivičnog progona protiv okrivljenih, tako da je njihovo gonjenje nastavio Munir Šabotić, kao oštećeni, ali u krivičnom postupku nije održan ni jedan glavni pretres, tako da je u krivičnom predmetu u septembru mjesecu 2004. godine nastupila apsolutna zastara za vođenje krivičnog postupka, kada je oštećeni podnio tužbu za naknadu štete, jedino što mu je u tom slučaju preostalo. U toku 2003. i početkom 2004. godine pokušano je održavanje nekoliko pretresa, ali ni jedan od njih nije održan jer je okrivljeni uvijek koristio odnosno zloupotrebljavao procesna ovlaštenja koja mu pripadaju po zakonu, tako da je redovno tražio izuzeće sudija, predsjednika suda i tome slično, tako da je u tom smislu dobijao na vremenu, ali to je jedan mali insert, onog što je trebalo biti urađeno u konkretnom slučaju, a nije urađeno od strane Sudskih organa u Novom Pazaru, a imali su dosta vremena da predmetni slučaj okončaju u razumnom roku i okrivljenog suoče sa licem pravde i tako pruže satisfakciju žrtvi torture Muniru Šabotiću.

Poslije svega ovog Munir Šabotić podnio je Opštinskom sudu u Novom Pazaru, tužbu za naknadu štete, protiv Repu-

blike Srbije, što mu je jedino i preostalo radi elementarnog zadovoljavanja pravde u konkretnom slučaju.

Pravna analiza slučaja Đerlek Fazlije, žrtve torture iz Novog Pazara

Đerlek Fazlija je 14. oktobra 1995. priveden u prostorije Sekretarijata unutrašnjih poslova Republike Srbije u Novom Pazaru, radi informativnog razgovora. Poslije obavljenog razgovora u popodnevnom satima, Pendić Ljubinko i Redžepović Mirsad, milicioneri SUP-a u Novom Pazaru, obavljajući poslove i zadatke milicionera, nanjeli su tužitelju tešku tjelesnu povredu, na način što su ga obadvojica tukli nogama, pesnicama i službenim palicama, po glavi, grudnom košu, sjedalnom djelu i tabanima, koje su se manifestovale u vidu preloma osmog i devetog rebra sa lijeve strane sa manjim izlivom između listova plućne maramice, koja je povreda teške tjelesne prirode, kao i nagnječenje glave, grudnog koša i oba stopala, mnogobrojne oguljotine i krvni podljevi u predjelu lica, više krvnih podljeva u predjelu zadnjice sa obe strane i u predjelu tabana, koje su povrede lake tjelesne prirode.

Pobliže, imenovani milicioneri, priveli su predmetnog dana Đerlek Fazliju u prostorije SUP-a u Novom Pazaru, a da mu nijesu objasnili razloge privođenja i odmah po privođenju, obratio mu se Pendić Ljubinko, psujući mu majku i udarajući ga lijevom rukom u predjelu slabina, a Redžepović Mirsad, pesnicom u predjelu glave, da bih ga zatim Pendić Ljubinko, palicom više puta udario u predjelu grudnog koša i kada je tužitelj pao, nastavili su obadvojica da ga tuku rukama i nogama po čitavom tijelu, a prilikom izlaska iz prostorija SUP-a u Novom Pazaru u kojem je bio zadržan oko pet sati, Pendić Ljubinko, opsovao mu je familiju, prijeteci mu da ga ne prijavljuje i da ne kaže da su ga tukli i da kaže da je pao sa kruške i da je od toga pada zadobio povrede. Đerlek Fazlija je od zadobijenih povreda liječen u Zdravstvenom centru u Novom Pazaru u vremenu od 14. do 20. oktobra 1995. godine.

Đerlek Fazlija je protiv imenovanih milicionera podnio 6. novembra 1995. Opštinskom javnom tužiocu u Novom Pazaru, krivičnu prijavu, koja je procesuirana, na način što je

protiv imenovanih podignuta optužnica radi krivičnog djela zlostave u vršenju službe iz člana 66. KZ RS u stjecaju sa krivičnim djelom teške tjelesne povrede iz člana 53. stav 1. KZ RS.

Poslije podnošenja krivične prijave, Opštinski sud u Novom Pazaru je tek 26. 06. 2002. godine, donio u ovom slučaju prvu presudu kojom je oglosio policajce krivim i to za krivično djelo nanošenja teške tjelesne povrede, ali i ne za krivično djelo zlostave u službi. Odredio im je uslovnu kaznu od tri mjeseca zatvora, sa uslovom od jedne godine. Okružni sud u Novom Pazaru, postupajući po žalbi okrivljenih dana 30. januara 2003. godine ukinuo je presudu i naredio ponovno suđenje.

Na ponovnom suđenju Sud je okrivljene osudio na bezuslovnu kaznu zatvora u trajanju 5. mjeseci, što je dana 10. 11. 2004. godine Okružni sud u Novom Pazaru ukinuo i ponovo naredio ponovno suđenje, koje se okončalo pred Opštinskim sudom u Novom Pazaru, pod poslovnim brojem K-500/04, dana 28. 09. 2005. godine objavljivanjem presude da su okrivljeni Pendić Ljubinko i Redžepović Mirsad, krivi za izvršenje krivičnog djela teške tjelesne povrede iz člana 53. stav 1. KZ RS i izrekao im je uslovnu osudu od 6 mjeseci zatvora, sa uslovom od 1 godine, a oštećeni Đerlek Fazlija je upućen radi ostvarivanja imovinsko-pravnog zahtjeva na parnicu, što je učinio podnošenjem tužbe za naknadu štete.

Na osnovu izloženih činjenica proizlazi da je Sudskim organima skoro 10 godina trebalo da donesu presudu, što je sa stanovišta opšte prihvaćenih standarda koji se odnose na trajanje krivičnog postupka nedopustivo, tako da je u ovom krivičnom predmetu nastupila apsolutna zastara za vođenje krivičnog postupka, što ima za posljedicu da u ovom predmetu oštećeni, odnosno žrtva torture Đerlek Fazlije, nije dobio odgovarajuću satisfakciju u krivičnom postupku za ono što je kao čovjek i građanin pretrpio.

Za ovaj postupak karakteristično je da su okrivljeni policajci osuđeni za krivično djelo nanošenja teške tjelesne povrede, dok nijesu osuđeni za krivično djelo zlostave u službi, što je evidentno suprotno činjeničnom opisu optužbe i svim

izvedenim dokazima na pretresima koji su održani. Sve kazne koje su izrečene u predmetnim presudama su blage i sigurno ne odgovaraju stepenu krivične odgovornosti okrivljenih policajaca, tako da se sa tim kaznama sigurno ne može ostvariti ni specijalna, a ni generalna prevencija. Ovdje još treba istaći da se radi o kršenju ljudskih prava i to nad pripadnikom manjinske zajednice u jednoj mješovitoj etničkoj sredini.

Zbog teške tjelesne povrede i ostalih povreda koje je zadobio, Đerlek Fazlija je pretrpio jake fizičke bolove, strah visokog intenziteta i povređeno mu je pravo ličnosti i umanjena opšte životna aktivnost. On je usljed činjenično prethodno opisane torture, pretrpio nematerijalnu štetu. Nematerijalna šteta u smislu odredbi člana 200. stav 1. Zakona o obligacionim odnosima sastoji se u pretrpljenom fizičkom bolu, strahu i duševnom bolu zbog povrede prava ličnosti.

Pravni osnov tužbenog zahtjeva Đerlek Fazlije za naknadu štete:

Osnov odgovornosti tužene za naknadu štete proizilazi iz povrede međunarodnih pozitivno pravnih propisa kojima se pojedincu garantuje sloboda i bezbednost ličnosti i jamči nepovredivost psihičkog i fizičkog integriteta, privatnosti i ličnih prava. Na osnovu odredbe člana 10 Ustavne povelje državne zajednice SCG predviđa se neposredna primena međunarodnih ugovora. Odgovornost tužene proizilazi iz povelje Ustavne povelje i Ustava RS koji iste vrednosti garantuju. Oni jamče poštovanje ljudske ličnosti i dostojanstva u svakom postupku kao i u slučaju lišenja odnosno ograničenja slobode sa izričitom zabranom podvrgavanja mučenju, ponižavajućem kažnjavanju i postupanju (član 12 Povelje o ljudskim i manjinskim pravima i član 18 i 26 Ustava RS).

Povredom ovih najviših pravnih akata od strane ovlašćenih lica MUP-a Republike Srbije tužitelju su povređena lična — neimovinska prava zbog čega je tužitelj trpio neimovinsku štetu pa mu pripada pravo na naknadu na osnovu člana 25 Ustava RS, a obveznik naknade na osnovu istog propisa je Republika Srbija. Neposredan zakonski osnov odgovornosti tužene sadržan je u odredbi člana 172 stav 1. Zakona o obliga-

cionim odnosima koja ustavnoljava odgovornost pravnog lica za štetu koju njegovi organi prouzrokuju trećim licima u vršenju ili u vezi sa vršenjem svojih funkcija. Kako su organi tužene prouzrokovali štetu nezakonitim radom to su se stekli uslovi za odgovornost tužene. Nezakonitim postupanjem tužene tužitelj je trpio bol i strah visokog intenziteta, te povredu ugleda i časti i umanjenje opšte životne aktivnosti, što je sve vid neimovinske štete za koji na osnovu člana 200 ZOO tužitelju pripada naknada, kao satisfakcija za trpljenje. Shodno članu 200. ZOO, fizički bol, duševni bol i strah predstavljaju tri posebna osnova za novčanu naknadu nematerijalne štete. Stoga, kada je neko pretučen on trpi strah (primarni i/ili sekundarni), fizičke bolove (većeg ili manjeg intenziteta) ali i duševni bol shodno jednom ili više razloga izričito predviđenih zakonom. Jedan od njih je i duševni bol zbog povrede prava ličnosti, konkretno prava na fizički i psihički (duševni) integritet čoveka te prava na dostojanstvo i sigurnost ličnosti iz člana 1 i 12 Povelje o ljudskim i manjinskim pravima.⁷ Druhim rečima, nakanada se istovremeno može dosuditi i zbog pretrpljenog straha, i zbog pretrpljenog fizičkog bola ali isto tako i zbog pretrpljenog duševnog bola usled povrede prava ličnosti i umanjenja opšte životne aktivnosti.

Vijeće Okružnog suda u Novom Pazaru, kojim je predsjedavala Zejnepa Kavrajić, osudilo je 27. januara 2006. pripadnike SUP a Novi Pazar Rosić Gorana i Milić Karličića na po tri godine zatvora. Prvostepenom presudom pomenuti su okrivljeni za nanošenje tjelesnih povreda Beganu Muratoviću i iznuđivanje iskaza od istog, u junu 1994. godine. Muratović je tada priveden sa gradske mlečne pijace na »informativni razgovor«, gde je traženo da prizna posjedovanje oružja, a kada je odbio da to učini jer oružje nije imao, Muratović je pretučen. Od posljedica tadašnjeg batinanja, oštećeni je i danas suočen sa vidnim zdravstvenim problemima, i kako je kazao na saslušanju, beskoristan svojoj porodici.

7 Čl. 12 PLJMP Ljudsko dostojanstvo je neprikosnoveno. Svako ima obavezu da ga štiti. Svako ima pravo na slobodan razvoj svoje ličnosti, pod uslovom da ne krši prava drugih zajemčena ovom poveljom.

Povodom presude po predmetu okrivljenih Karličić Milića i Rosić Gorana, Sandžački odbor se 2. februara 2006. godine obratio sledećim saopštenjem za javnost:

»Raduje reagovanje pojedinih stranaka nakon donošenja presude, mada je ono stiglo sa velikim zakašnjenjem. Vjerujemo da će stajanje političkih faktora sa ovih prostora na stranu pravde ubuduće biti blagovremeno i jasno. To je jedini način da se i na hiljade drugih slučajeva policijske torture u Sandžaku od 1993. do 1995. godine i kasnije rasvijetli, a počinioци kazne. Uz zalaganje Sandžačkog odbora i oštećenih lica, neki slučajevi iz tog vremena su procesuirani, a samom Muratoviću pružena je pravna pomoć. Potrebno je stvoriti klimu u kojoj će privođenje građana, čak i maloletnih srednjoškolaca na »informativne razgovore«, biti daleka prošlost. Sandžački odbor izražava uvjerenje da će odluka Vrhovnog suda, kao sljedeće instance u ovom procesu, rezultirati preinačenjem blage u težu kaznu za počinioce torture nad Muratovićem. S pravom očekujemo da će Ministarstvo unutrašnjih poslova započeti sprovođenje lustracije svih nalogodavaca i izvršilaca, koji su umjesto da štite, grubo kršili ljudska prava«.

Novopazarski radio »Sto plus« je 2. februara 2006. prenio vijest i reakcije o osudi dva pripadnika MUP-a. Predsjednica Sandžačkog odbora za zaštitu ljudskih prava, Semiha Kačar, ocijenila je u svojoj izjavi ovom radiju, da se odnos države prema kršenju ljudskih prava menja u pozitivnom smjeru. »Ipak nisam zadovoljna visinom kazne koju je Okružni sud u Novom Pazaru izrekao dvojici bivših inspektora novopazarske policije Miliću Karličiću i Goranu Rosiću«, rekla je Kačarova »Sto plus« radiju. Prema njenim rečima, tri godine je i suviše blaga kazna za krivično delo zlostavljanja i iznudiivanja iskaza. »Za ovo krivično delo, maksimalna kazna je 15 godina zatvora, i mi očekujemo da će Vrhovni sud Srbije detaljno razmotriti ovaj slučaj. Takođe očekujemo da će žrtva zlostavljanja, Muratović Began dobiti materijalnu odštetu za pretrpljeni strah i torturu« rekla je Semiha Kačar. Predsjednik Okružnog suda Čamil Hubić, izjavio je da presuda nije konačna, jer okrivljeni imaju pravo žalbe Vrhovnom sudu Srbije. Veće Okružnog suda u Novom Pazaru, kojim je predse-

vala Zejnepa Kavrajić, osudilo je prošle sedmice (27. 1. 2006.) bivše inspektore SUP-a, Milića Karličića i Gorana Rosića, zbog iznuđivanjma iskaza i zlostavljanja Begana Muratovića, iz Žitnića. Advokat okrivljenih Dragiša Dobrić nije dao izjavu za radio »Sto plus«, ali je dodao da će iskoristiti pravo žalbe na presudu.

Dnevni list »Danas« objavio je, 7. februara 2006. godine, članak pod naslovom KAZNE BLAGE, ALI DOBAR POMAK, povodom presude Okružnog suda u Novom Pazaru, donijete 27. januara iste godine, kojom su pripadnici MUP-a osuđeni na po tri godine zatvora, zbog iznuđivanja iskaza i torture nad Beganom Muratovićem iz Žitnića:

»Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda pozdravlja u svom saopštenju odluku Okružnog suda u Novom Pazaru, kojom su na po tri godine zatvora osuđeni pripadnici MUP-a, Goran Rosić i Milić Karličić, za torturu i iznuđivanje iskaza nad oštećenim Beganom Muratovićem. Presuda je, smatra Odbor, bez obzira na blagu kaznu, »dobar pomak u domaćem pravosuđu.« Raduje i zakasnelo reagovanje nekih stranaka nakon donošenja presude... To je jedini način da se i na hiljade drugih slučajeva policijske torture u Sandžaku rasvetli a počinioци kazne«, kaže se u saopštenju. Predsednica Odbora Semiha Kačar kaže da su policajci ovo krivično delo izvršili 1994. godine. — Posledica takozvanih informativnih razgovora na koje je u opštinama Novi Pazar, Tutin, Sjenica, Prijepolje, Rožaje, Priboj, Bijelo Polje — od '93. do '95. pozivano više od 15.000 ljudi bošnjačke nacionalnosti, jeste, između ostalog, to što su tri lica podlegla posledicama torture, a dva su sebi oduzela život — kaže za Danas Semiha Kačar, predsednica Odbora«.

Broj predmeta organa za prekršaje, informacija

U oktobru mesecu 2005. u Opštinskom organu za prekršaje u Novom Pazaru bilo je oko 38 hiljada neriješenih predmeta. Ovaj podatak najbolje govori o neažurnosti pravosudnih organa. Po riječima starješine Organa za prekršaje Vlatka Gemaljevića, rad usporava neodazivanje stranaka i nerealizacija naredbi koje Organ za prekršaje dostavlja policiji: »Stran-

ke se vrlo retko odazivaju na pozive sudija, pa smo mi onda prinuđeni da izdajemo naredbu SUP-u da policija privede te stranke da daju izjave, kako bi rešili predmet«, kaže Gemaljević, ocenjujući da policija ne odrađuje svoj posao kako treba. Po podacima koje je Organ za prekršaje imao u oktobru kod SUP-a je između deset i dvanaest hiljada naredbi koje nisu realizovane. »Kada se izrekne novčana kazna, pri zaključenju predmeta, a stranka ne plati novčanu kaznu opet se dostavlja nalozi policiji, da sprovede određenu osobu da odleži kaznu zatvora ili da plati kaznu. I tu je policija neažurna, a i to uslovljava našu neefikasnost. Takvih naloga nerealizovanih je oko 17 hiljada«, tvrdi Gemaljević. Inače, opštinskom organu za prekršaje u Novom Pazaru prekršajne prijave stižu iz policije, republičkih i opštinskih inspekcija. Najveći deo predmeta je iz komunalne inspekcije. Uglavnom se radi o prijavama koje se odnose na parkiranje na trotoarima, izbacivanje smeća na mesta koja za to nisu predviđena. »Dodatan problem Opštinskog organa za prekršaje je što su te prijave koje dobijamo veoma loše. Posebno zapisnici. Komunalni inspektor za nas je kao što je tužilac u sudskom postupku. Treba sve tačno da precizira, da dostavi dokaze uz zahtev za pokretanje postupka, da bi sudija mogao da radi po tim podacima i zapisnicima sa lica mesta«, ističe Gemaljević, dodajući da jedan sudija (u Opštinskom organu za prekršaje ima ih trinaest) prosečno za jedan mesec obradi oko 100 predmeta.

»Ni protiv jednog sudije u Okružnom sudu u Novom Pazaru i opštinskim sudovima u Sjenici, Tutinu i Novom Pazaru ne vodi se krivični postupak za krivična dela korupcije i primanja mita« — rekao je 21. novembra 2005. godine za lokalne medije Čamil Hubić, predsednik Okružnog suda. Hubić nije negirao svoje ranije tvrdnje da u ovim sudovima ima korupcije, samo tvrdi da nema procesuiranja krivičnih dela protiv ovdašnjih delilaca pravde. Ministar pravde Zoran Stojković nedavno je izjavio da se u Srbiji protiv sudija vode procesi za krivična dela mita i korupcije.

Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda je sproveo istraživanje da bi dobio pravu sliku o tome koliko je građana, do sada, sporošću pravosudnih organa oštećeno, i ko-

liko je njih nezadovoljno funkcionisanjem pravnog sistema. Istraživanje je sprovedeno tako što je uzeto po 20 pravnih i 20 krivičnih sporova u Okružnom sudu i opštinskim sudovima, s ciljem da se ispita zbog čega su tako dugo trajali i koji su uzorci njihovog odugovlačenja, i kakve su posledice. Takođe, sprovedene su ankete među lokalnim stanovništvom, pomoću kojih bi dobili što celovitiju sliku o sprovođenju zakona. Anketirano je preko 150 građana Novog Pazara, Sjenice, Tutina i Raške. Realizacija programa počela je 1. marta 2005. godine, s tim što je u martu i aprilu istraživački tim pripremao materijale za istraživanje: uzorke upitnika za istraživanje, anketare i izvršioca istraživanja i sa njima održao potrebnu obuku.⁸ Tokom maja i juna izvršeno je anketiranje građana po opštinama. Anketirani građani ili nisu upoznati sa radom sudstva ili su svi odgovarali gotovo identično, da je pravosuđe najmanje promena doživelo posle 5. oktobra 2000. godine i da se suđenja se odugovlače i odlažu, traju skoro i po deset godina i često zastarevaju. Javna je tajna, kako se navodi u izjavama, da između mnogih advokata i sudija postoji sprega i da se presude donose na osnovu nagodbe i često uz korupciju i mito. Kod građana vlada uvjerenje da se bez mita ne može ništa završiti. Naše pravosuđe je bez kontrole javnosti i bilo kog organa. Kao primjer navodimo neke od izjava:

F. Đ. Novi Pazar, oštećena je strana u procesu koji traje godinama, na pitanje o stanju ovdašnjeg sudstva kaže:

»Bar sedamdeset odsto sudskih organa u Novom Pazaru je korumpirano. Pri tom mislim dakle, i na advokate i na sudije. U slučaju da vam je potrebna pravna pomoć najbolje je obratiti se advokatu sa strane, i to je moja preporuka. Postoje i razlike u advokatskoj tarifi, svaka pravna usluga košta najmanje 50 eura. Zameram im povezanost sa sudijama i gledanje sopstvenog finansijskog interesa. Imao sam preko 40 suđenja i znam tačno koji su sudije korumpirane u Opštinskom sudu u Novom Pazaru. Samo dvoje sudija obavljaju časno svoj posao«.

M. K. — učiteljica iz Tutina, koja živi i radi u Novom Pazaru:

8 Ovo istraživanje podržao je Fond za otvoreno društvo iz Beograda.

»Nisam imala prilike da prolazim kroz bilo kakve sudske sporove, a kad ste već pokrenuli pitanje, nameće mi se osećanje sreće zbog toga. Jer ne mora čovek biti naročito obdaren da shvati koliko su godine pustoši ostavile posledice na pravosuđe u zemlji pa samim tim i u ovoj čaršiji. Mislim da korupcija pokreće ceo sistem, ali su za to dobrim delom krivi i građani. Navikli smo da se podmićivanjem izvlačimo iz problema. Oni koji su u poziciji samo dobro koriste celu stvar.«

F. H. — student prava iz Novog Pazara:

»Osnovni problem naših sudova je, najpre često zataškavanje postupaka, a zatim i neefikasnost u radu, što rezultira porastom svih oblika kriminaliteta. Vođeni tezom da od pravosuđa nema bojazni, danas pojedinci vrlo lako ranjavaju, ubijaju, pljačkaju... Čini mi se ipak da će nas očajno stanje u ovom segmentu vlasti, tek, skupo stajati, i pitanje je vredni li sutra raditi u takvim institucijama.«

S. M. — opština Sjenica:

»Ja sam jedan od brutalno tučenih građana Sjenice od strane inspektora novopazarskog i sjeničkog MUP-a 1994. godine. Razlog je bio, navodno, posedovanje oružja bez dozvole u cilju ugrožavanja srpskog stanovništva. U procesima batinanja Bošnjaka učestvovali su inspektori Karličić, Rosić, Nedić, Vlado Ćorbić i šef inspektora u Sjenici Vlade Vranić. Moram da napomenem da su mnogi ljudi koje sam poznavao ili čijem sam batinanju prisustvovao, umrli neposredno nakon nanošenja teških telesnih povreda od strane gore navedenih inspektora. Sudski proces koji je pokrenut na inicijativu Sandžačkog odbora za zaštitu ljudskih prava iz Novog Pazara, obiluje raznim nameštalcima jer je sudstvo ogrezlo u korupciji. Korumpirani su svi, sudije, advokati, javni tužilac. Oni koji su pokušali da svoj posao rade pošteno, izloženi su strašnom pritisku. Pribegavano je raznim metodama kako bi se mi, koji smo oštećena strana proglasimo kleveticima i mentalno nestabilnim, nepodobnim ličnostima. U mom slučaju izjava koju sam dao potpuno je preokrenuta, da bi se kosila sa onim što sam doživeo. Pojavljivali su se svedoci sa lažnim lekarskim uvrenjima koji su govorili u korist inspektora. Predsedavajući suda mi je zamjerio što sam se sklonio u inostranstvu,

kad me štiti tužilaštvo. Pitam se kako čovek pod bilo čijom zaštitom može biti brutalno pretučen, bez ikakvog razloga.

Na kraju je, nakon jedanaest godina optužen inspektor Karličić, na 2 godine zatvora. Ostali su oslobođeni optužbi ili su čak unapređivani, a neki su penzionisani kako bi se sve zataškalo. Za ovakve stvari u sudstvu kriva je korupcija koje ima svuda, čak i među advokatima odbrane. Moram da napomenem da se moj advokat, koji je pošteno plaćen za svoj rad, nije pojavio na tri ključna ročišta. Njegov prethodnik mi je za odbranu tražio deset hiljada eura, kao da sam ja ubio deset ljudi. Advokati u Novom Pazaru, u Sandžaku uopšte sve hoće da reše novcem. I to je doprinelo ovakvoj presudi, kao i činjenici da se i posle pada režima neki njegovi ostaci održavaju u životu«.

M. Dž. učesnik u jedanaestogodišnjem sudskom i političkom procesu iz Sjenice:

»Tražimo pravdu, a bivamo krivi. Takav je naš sud. Bio sam zatvoren u Sjenici bez hrane i vode, vezan za radijator. Nisu me tukli. Tražili su oružje, psovali tursku majku, Allaha, Meku i Medinu. Kad sam pušten slali su mi preteće poruke i pisma sa crtežima: Jedeš hleba sa srpske zemlje, Najbolji lek Turčinu pod vrat itd. Nosio sam to u policiju, sud. Ništa nije preduzeto tim povodom. Postoji saradnja između policije i suda. Ljudima su podmetali oružje isti oni koji su ih posle tukli. Ja sam još dobro prošao. Kad se takve stvari dese, čovek ne zna da li da se obrati sudu, jer lako može da se iz oštećene pretvori u optuženu stranu«.

D. D. iz Novog Pazara:

»Iskristalisao se kriminalni milje koji je nedodirljiv zahvaljujući stanju u ovdašnjim sudovima. Tačno se zna ko pravi probleme ali deluje da te ljude neko podržava, a obični ljudi moraju da gledaju svoja posla. Pored korupcije, u svemu važnu ulogu ima uticaj desetogodišnje politike i viši interesi. Lepo kaže naš narod da je sudstvo za siromahe, a za bogate ljude se individualno pišu zakoni. Nije interes države čini mi se da se neki sudski sporovi rešavaju. Rat je mnogo uticao na sve i ne vidim da se ovakvo stanje u pravosuđu može rešiti. Narod sve češće uzima pravdu u svoje ruke, o čemu se svako-

dnevno možete uveriti u novinama. Zakon mora da postoji, ali se u pojedinačnim slučajevima ljudi vraćaju krvnoj osveti i nepisanim zakonima, koji nisu podležni novčanom potkupljivanju i neistinama».

K. Dž. iz Tutina:

»Sudstvo je najkorumpiraniji segment društva. Uzrok je nepostojanje pravnog sistema. Rešenje su pooštrene mere Vlade i resornog ministarstva u tom domenu. Postoji razvijena zelenaška mreža među advokatima koji sarađuju međusobno. Građani su uglavnom neobavešteni i neobrazovani i iz neznanja i straha aktivno učestvuju u procesu korupcije».

M. B. iz Novog Pazara:

»Sudstvo kod nas je, pre svega, neažurno, korumpirano i pristrasno. Ja sam samo kažnjavao za saobraćajne prekršaje, a lično nisam imao drugih negativnih iskustava, ali moji prijatelji jesu. Ovo nije samo moja konstatacija, već mišljenje 99 posto stanovništva Srbije. Procesi dugo traju, čak i po nekoliko godina. Treba formirati neko telo koje će kontrolisati sudske organe, ali treba bolje platiti sudije, kako ne bi bili podložni korupciji».

D. N. iz Novog Pazara:

»Sudstvo u Srbiji je, a najbolji je primer Novi Pazar, neefikasno i totalno korumpirano, i to je razlog što presude nisu pravedne. Za flašu rakije se donose sudska rešenja, a to se može videti i u mom slučaju. Moje suđenje koje se odnosi na stambeni problem, još par meseci pa će trajati deset godina. To najbolje govori o (ne)efikasnosti sudskih organa. Treba preduzeti sve moguće mere kako bi se premenilo nešto u ovom bezakonju. Neka da smo tražili rupu u zakonu, a sada tražimo zakone u rupama».

S. B. iz Novog Pazara:

»U sudstvu i policiji postoji velika nepravda. Vladaju korupcija, mito i dobra poznanstva. Onaj ko nema novca je u svakom slučaju kriv. Onaj ko ga ima, bez obzira koliko je odgovoran, izvuče tanji kraj. Treba u toj oblasti preduzeti stroge mere i stati tome na put. Trebalo bi se zabraniti i strankama da komuniciraju sa sudijama. Svakako, sam i za lustraciju u sudstvu».

J. D. iz Raške:

»U Raški nije tajna da se pravda ne donosi po zakonu i na osnovu izjava svedoka, već na osnovu veza među službe-

nim licima i političke podobnosti. I uvek postoji ta sprega ljudi iz vlasti, nekih političkih partija i tako dalje, koji su stalno pod nagodbom sa sudijama i advokatima. Običan građanin nema mesta u svemu tome, nemoguće je doći do istine. Iz priče o korupciji ne izostaju ni neki javni tužioci, jer često pokreću tužbe protiv ljudi koje je markirala policija, i dala im instrukcije. Sve to u cilju ostvarivanja ekonomskih pozicija i ličnih, porodičnih interesa, po principu učinjene usluge. Kontrola sudstva u Raški bi imala pune ruke posla, što zbog neresenih slučajeva, što zbog onih koji su rešeni van okvira zakona. Ako moćnicima ide u prilog, mnogi slučajevi se namerno stavljaju u stranu, do zastarevanja«.

P. K. iz Raške:

»Naravno, korupcija je uzela maha, ali je najgore od svega što to niko ne može da dokaže. I kad se za neko nedelo donesu presude, one su suviše blage, sasvim besmislene za oštećenu stranu. Da bi se promenilo postojeće stanje potrebna je korenita animacija i edukacija građana koji su navikli da žive »linijom manjeg otpora«. Sve nepravilnosti se prepuštaju na milost i nemilost nekom drugom, kao da nisu deo naše priče i ne dotiču nas. Treba probuditi svest o kolektivnom duhu građana, i potrebu da reaguju i kad se u komšijinom dvorištu desi nepravda. Tek tako će se steći uslovi da se predstavnici sudske vlasti pozovu na odgovornost u radu i na kraju »očisti« ovaj organ vlasti«.

M. M. iz Raške:

»Situaciju u našem pravosuđu mogu opisat izgovarajući samo jednu reč — katastrofa. Sudovi su spori, a što je najgore korumpirani. Sud u Raški je posebna priča. Javna je tajna da su sudije podložne mitu i korupciji. Priča se da je neki sudija Srećković poznat po tom. Kažem, javna je tajna da se sudska rešenja, odnosno presude donose po poznanstvu i ko da više. Pravosudni organi su zatvoreni za javnost. Ja se ne sećam da je lokalnoj televiziji nekad dozvoljeno da objavi bilo koju informaciju iz suda«.

B. J. iz Raške:

»Korupcija i mito danas su veoma zastupljeni u našem pravosudnom sistemu. Pravna država zaista ne funkcioniše kako treba. Zato se često i ne donose odgovarajuće presude«.

I. U. iz Duge Poljane (Sjenica):

»Sudstvo je nerealno i ne radi se po pravilima službe. Petnaest godina raditi na jednom slučaju nije normalno. Ja imam vrlo negativna iskustva. Više od petnaest godina opštinski sud u Sjenici radi na mom slučaju koji je imovinsko-pravne problematike. Mislila da je to suđenje za ginisovu knjigu rekorda. Opštinski sud iz Sjenice samo se dopisuje sa Okružnim u Novom Pazaru i tako u krug, a ne preduzimaju na vreme ni jedan pravi korak. Mi u Sjenici imamo i još jedan problem — loš kadar u pravosudnim organima. Dešavalo se da jedan sudija donese dve odluke po pitanju jednog slučaja i tako sam sebe demantuje. Gde to ima? Bio sam i u Vrhovnom sudu u Beogradu, koji me je opet uputio na Opštinski. Zaista nemam poverenja u domaće pravosuđe. Po mom mišljenju trebaju se poštovati zakoni. Takvi su kakvi su bolje trenutno nemamo, ali se ne poštuju. Tako bi makar došlo do male promene. I da bi se bolje upoznali sa situacijom kada je neki slučaj u pitanju i sudije bi trebale da izlaze na teren«.

Dž. A. iz Tutina:

»Sudovi kao sudovi, svuda su isti, preko Beograda, Pazara, Tutina, bez ikakvih pomaka na bolje. Imala sam loše iskustvo sa sudom, kao majka koja se 11 godina bori da obezbedi alimentaciju za dete. Uopšte, ne postoji adekvatna zaštita građana, ceo sistem ne funkcioniše«.

Zaštita prava oštećenih lica

Porodice iz pribojske opštine, kojima su zapaljene kuće 1992.–1997. godine, u svom obraćanju Sandžačkom odboru ističu hroničnu nemogućnost povratka na svoje posjede, jer su kuće uništene a druge nisu, zbog nedostatka sredstava i odsustva brige države, izgradili. Uporni su u zahtjevu da Sandžački odbor pokrene postupak protiv države a u cilju naknade štete koja im je pričinjena. Zbog finansijskih problema Sandžački odbor nije bio u mogućnosti da angažuje advokate za ovaj slučaj, ali se obratio drugim nevladinim organizacijama u Beogradu, sa kojima ima plodnu, dugogodišnju saradnju, koje su izrazile spremnost da one pravno pomognu ovim licima u tim zahtjevima.

U Priboju je još 2003. odlukom SO Priboj formirana petočlana komisija, sa ciljem da ustanovi činjenično stanje, vezano za događaje u navedenom periodu. Komisija je ustanovila sljedeće: 50 kuća je izgorjelo, 156 kuća je demolirano, 23. lica su izgubila život. Po saznanjima Sandžačkog odbora, pričinjena šteta je veća jer su se ovom odboru obratila lica koja nisu bila obuhvaćena nalazom komisije, među njima i Pecikoza Rasim iz Priboja i Jusuf Kaltak iz Kukurovića, kao i mještani sela Strmci.

Na skupu organizovanom 22. februara 2005. u Priboju, a na temu ostvarivanja manjinskih prava i rada nacionalnih savjeta u Srbiji, Semiha Kačar, predsjednik Sandžačkog odbora, govorila je o stanju ljudskih prava i sloboda u Sandžaku. Tom prilikom, njoj su se ponovo obratile oštećene porodice, među kojima i Suljo Šarak iz sela Voskovine, a u vezi sa dešavanjima 1992.–1997. u opštini Priboj, sa molbom da im Sandžački odbor pomogne u postupku naknade štete kod nadležnih institucija, obnove kuća, povratku i drugim problemima koji su vezani za njihov život u mjestima koja su u pomenutom periodu gotovo u potpunosti uništena. Isti su, u tom pravcu, rekli da će ovom odboru dostaviti sva dokumenta sa kojima raspolažu. Ali, problem oko finansijskih troškova prilikom utvrđivanja štete i zastupanja oštećenih porodica predstavlja prepreku da im se pomogne.

U organizaciji Sandžačkog odbora, Fonda za humanitarno pravo, Inicijativa mladih i Centra za afirmaciju demokratije u prepunoj sali Doma kulture u Prijepolju 27. februara 2005. je održana tribina na temu: *Suočavanje sa prošlošću — Štrpci*. Naglašeno je da je do sada zbog ovog zločina osuđena samo jedna osoba iako se znaju i ostali izvršioци. Na tribini su govorili zastupnici porodica oštećenih advokati Dragoljub Todorović i Velija Murić, predsjednik Sandžačkog odbora Semiha Kačar, Pavel Domonji, Helsinški odbor, Jovan Nicić i Dragan Lalošević iz Fonda za humanitarno pravo i Andrej Nosov iz Inicijative mladih.

Narušavanje ljudskih prava i diskriminacija

Sandžačkom odboru su se u proteklom periodu obraćala lica različite nacionalnosti koja žive na ovom prostoru, Bo-

šnjaci, Srbi i Romi. Sve više imamo slučajeva diskriminacije na radnom mjestu po nacionalnoj osnovi i političkoj pripadnosti. Na takvu diskriminaciju žale se i Bošnjaci i Srbi. Takođe treba ukazati i na slučajeve diskriminacije u domenu obrazovanja (zadržavanje ranijeg sadržaja u školskim udžbenicima, koji diskriminišu manjinske nacionalne zajednice u smislu netačnih i zlonamjernih interpretacija iz kojih se može izvoditi animozitet prema istim, netolerancija pa čak i mržnja).

Položaj raseljenih sa Kosova je i dalje veoma težak, a zbog svoje kompleksnosti zahtjeva posebnu elaboraciju. I njih se mnogi sjete tek uoči izbora, ili se s vremena na vrijeme napravi kakva humanitarna akcija. Na žalost, ništa se ne čini u smislu iznalaženja rješenja koja bi trajnije poboljšala njihov položaj.

Kaja Avdi, raseljena sa Kosova za vreme NATO intervencije 1999. godine sa porodicom. Zbog nekoliko dana izostanka sa posla, uručeno joj je Rešenje o otkazu.

U izjavi datoj Sandžačkom odboru kaže:

»Otac mi je kidnapovan 15. marta 1999. godine. Tad mi je zamenik načelnika Dragoljub Radović dao godišnji odmor, od 15. marta do 3. aprila 1999. Međutim, 25. marta 1999, počelo je NATO bombardovanje. Pošto sam imala troje maloletne dece, najmlađe staro godinu dana, pretili su mi da će mi ubiti decu i mene, pa sam se sa svojom porodicom sklonila u Novom Pazaru. Do tada sam radila u Ministarstvu unutrašnjih poslova, u zvanju — stariji referent upravnih poslova. Trideset prvog marta, javila sam se telefonom šefu Nedeljkić Radenku, da ne mogu da dođem na posao jer mi je stan već bio zauzet, a i treći april — dan isteka godišnjeg odmora je bila subota. On to na sudu nije hteo da potvrdi, ali ni demantuje. Rekao je da se ne seća. Kasnije, kad je išao moj muž za lični dohodak, već sam bila izbrisana sa spiska, a načelnik tvrdi da je plata tekla dugo. Ko je uzimao, ne znam. Kada sam tražila Ministarstvu da me isplate, poslali su mi Rešenje o otkazu. Od 1. aprila 1999. ja sam se vodila da sam na odmoru do 3. aprila. Ja sam ih tužila, spor se vodio od 2001, do maja meseca, dvadeset šestog, 2005, otkad sam počela da radim. Dvadeset osmog oktobra 2005. godine vođen je spor oko mojih neispla-

ćenih dohodaka (u roku od šest godina). Advokat mi je tada javio da će da mi daju otkaz. Do osamnaestog novembra sam radila, a otkaz su mi dali prvog novembra. Rešenje o otkazu otkucano je trećeg ili četvrtog novembra. Nije mi poznat stvaran razlog ove situacije. Oni se vade na tih nekoliko dana, kad sam bila odsutna zbog rata. Želim da naglasim da mi je prvog novembra bilo dvadeset godina rada, i da sam rođenjem trećeg deteta imala pravo na dve godine odsustva. Ja to nisam iskoristila, već sam radila. Od dvadeset šestog maja, do novembra bila sam radno angažovana u MUP-u Novi Pazar, koji je dao predlog da kao dobar radnik budem nagrađena, i da mi se poveća plata. Na kraju sam umesto nagrade dobila otkaz. Prigovor sam poslala i Ministru unutrašnjih poslova, ali mi odgovor još nije stigao. Kada su čuli za otkaz u MUP-u u Novom Pazaru, načelnica Zajedničkih poslova rekla mi je da po ovom rešenju imam pravo da radim dok ne stigne odgovor na prigovor. Kada se čula sa mojom načelnicom ZP iz Mitrovice, Danicom Radović, ona je rekla da ne može. Tanja je počela da se krsti, i rekla mi da je imala isti slučaj kao moj, da je on radio još godinu i po dana, dok nije stigao odgovor. Tog dana sam primila Rešenje o otkazu, u Kraljevu, u Novom Pazaru su već javili da ja više ne mogu da radim. Načelnik Muamer Nicević, zamenik načelnika Željko, načelnica Zajedničkih poslova Tanja Mitrović, šef Upravnih poslova Esko Ganović su bili saglasni da se primim i rekli su mi da predam zahtev. Tanja je opet kontaktirala Danu iz Mitrovice i rekla mi je da sačekam odgovor na prigovor pa da predam taj zahtev. Ja sam to u međuvremenu uradila, jer je ona tog dana bila u Beogradu.

Kaja Avdi dobija od Dragana Jočića, ministra unutrašnjih poslova, odgovor na upućeni prigovor, slijedeće sadržine:

»Na osnovu člana 71. stav 3. Zakona o radnim odnosima u državnim organima (Službeni glasnik RS, broj 48/91, 66/91, 44/98, 49/99, 34/01, 39/02 i 49/05), donosim

R E Š E N J E

ODBIJA SE kao neosnovan, prigovor Avdi Kaje, radnice Ministarstva unutrašnjih poslova, Sekretarijata u Kosovskoj Mitrovici, a rešenje 03/2 potvrđuje

O B R A Z L O Ž E N J E

Rešenjem 03/2 broj 118-1218/2005 od 4.11.2005. godine, Avdi Kaji, radnici Ministarstva unutrašnjih poslova, Sekretarijata u Kosovskoj Mitrovici, prestao je radni odnos 1. novembra 2005. godine, u skladu sa presudom Vrhovnog suda Srbije, Rev. II 606/05, od 1. 11. 2005. godine.

Protiv navedenog rešenja, imenovana radnica je blagovremeno podnela prigovor zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i pogrešne primene materijalnog prava. Ističe se da joj radni odnos nije mogao prestati na osnovu odluke Vrhovnog suda Srbije — Rev. II 606/05 od 1. 06. 2005. godine, već samo na osnovu odredaba Zakona o radnim odnosima u državnim organima. Predlaže se da se prigovor usvoji i pobijeno rešenje poništi.

Nakon razmatranja prigovora, osporenog rešenja i svih spisa predmeta, utvrđeno je da je prigovor neosnovan, i da isti treba odbiti, a pobijeno rešenje potvrditi. Imenovanoj radnici prestao je radni odnos u svemu, u skladu sa odlukom Vrhovnog suda Srbije — Rev. II 606/05. od 1. 06. 2005. godine, kojom je usvojena revizija zakonskog zastupnika tuženog, preinačene su presude Okružnog suda u Kraljevu Gž. 777/04, od 09. 12. 2004. i presuda Opštinskog suda u Kraljevu P-723/02 od 8. 12. 2003. godine, tako što je odbijen tužbeni zahtev Avdi Kaje, za poništaj rešenja o prestanku radnog odnosa u Ministarstvu unutrašnjih poslova. Imajući u vidu da je presudom Vrhovnog suda Srbije, Rev. II 606/05 od 1. 06. 2005. godine meritorno okončan radni spor za ocenu zakonitosti rešenja o prestanku radnog odnosa, tako što je odlukom najveće sudske instance, utvrđeno da su osporena rešenja o prestanku radnog odnosa Avdi Kaje, doneta u svemu u skladu sa odredbom člana 108. stav 1. tačka 1. Zakona o radnim odnosima, odlučeno je kao u dispozitivu. Ostali navodi podnosioca prigovora nisu od uticaja na zakonitost i pravilnost pobijenog rešenja. Ovo rešenje je konačno. Protiv navedenog rešenja, imenovana može podneti tužbu Prvom opštinskom sudu u Beogradu, u roku od 15 dana od dana prijema istog.

Nail Kajević (1960) odbornik u SO Prijepolje dostavio je 29. avgusta 2005. Sandžačkom odboru sledeću izjavu:

»Dana 31. jula 2005. godine vraćao sam se sa imanja oko 19 sati. Prilikom uključenja na magistralni put u mestu Vinicka na mene je naletio kolima vozač iz pravca Brodareva koji je skretao u Vinicku ali se nije bio pravilno prestrojio, već sam mu ja zasmetao iako sam bio uz samu ivicu puta. Počeo je na mene da viče i pošto nije hteo da se pravilno prestroji. Ja sam se vratio u rikverc dva-tri metra. On je otvorio vrata od kola i počeo da mi psuje majku. Kada sam otvorio vrata od svog auta i pokazao mu da se nije propisno prestrojio oko mene se ubrzo stvorilo više kola i mnogo ljudi, žena i djece. On se ubrzo oslobodio od suvozača, istrčao i počeo da me udara po glavi. Nije bio sam. Pridružio mu se još jedan visoki momak, kratko ošišani. Taj dečko mi je psovao tursku majku i vikao da nema više politike i da će nas sve iseliti«. Kajević u svojoj izjavi upućenoj Odboru kaže i da nema zamjerki na rad službenih lica i na njihove postupke.

Sandžačkom odboru za zaštitu ljudskih prava i sloboda 22. jula obratio se Rešad Škrijelj iz Novog Pazara, koji je dao sledeću izjavu:

»Tokom maja smenjen je Ibrahim Fijuljanin, direktor elektrodistribucije »Elektoras«, u kojoj radim od 1977. godine, a na njegovo mesto su doveli Zvonimira Milanovića (bivši tehnički direktor). Za vreme bolovanja 23. juna primio sam Rešenje o promeni radnog mesta, odnosno drugi aneks ugovora o radu. Do tada sam radio kao finansijski direktor EKS. Sa obrazloženjem da na dotadašnjem radnom mestu nisam ostvario rezultate na naplati potraživanja za električnu energiju i smanjenju komercijalnih gubitaka, te sam iz tih razloga, kako je navedeno, premešten na odgovarajući posao, a u skladu sa potrebom procesa i organizacije rada. Sa istim obrazloženjem je smenjen i direktor Fijuljanin. Po tom osnovu je trebalo onda da bude smenjen i Zvonimir Milanović, koji je bio drugi čovek u preduzeću. Ja sam bio treći čovek u firmi. Međutim, Milanović je unapređen za direktora, a na moje mesto je postavljena bivši šef računovodstva Snežana Plavšić. Smatram da, s obzirom na ostvarene rezultate nema opravdanja koje je dato u obrazloženju, u pitanju je potez čija je pozadina ima nacionalnu osnovu. Ne može jedan da bude kažnjen a je-

dan unapređen za istu stvar. Za sve postoje materijalni dokazi, čije kopije ostavljam Odboru:

— rešenje o gubicima, gde se vidi da je Milanović bio odgovorno lice

— dijagrami naplate, gde se vidi kako smo mi naplaćivali u odnosu na druge elektrodistribucije Elektrosrbije — Kraljevo. Nismo bili najlošiji.

Ovakva ocena nije utemeljena na praćenju ostvarenih rezultata, niti se može samo za moj rad, već predstavlja klasičan primer diskriminacije po etničkoj i nacionalnoj pripadnosti, jer se zaposleni stavlja u nepovoljan položaj u odnosu na Milanovića koji je bio tehnički direktor, a sada direktor Elektrodistribucije. Ja sam bio samo jedan od četiri člana operativnog tima na smanjenju gubitaka. Na čelu ovog operativnog tima nalazio se Milanović koji nikada nije proveravao ili pak organizovao bilo kakve aktivnosti na smanjenju gubitaka, a pogotovu ne na primeni operativnih programa, što je usvojilo posloводство preduzeća. Ja sam samo godinu dana bio član tog tima, od 9. maja 2003. do 1. maja 2004. godine«.

Sandžačkom odboru za zaštitu ljudskih prava i sloboda 8. decembra javio se vozač Šaban Pljakić, koji je doživio maltretiranje od saobraćajne policije. On je Odboru dao izjavu sljedeće sadržine:

»Bio sam na redovnoj liniji Novi Pazar — Beograd sa polaskom u 5 sati. Među ostalim putnicima u Ušću su ušli policajac i policajka koji su krenuli na posao u Kraljevo. Kad smo stigli u Bogutovac oko šest sati i trideset minuta zaustavio nas je mlađi policajac. Zatražio je da mu otvorim prtljažnik, u njemu je, između ostalog, bilo i sveže meso, upakovano u plastične folije, a koje je iz Novog Pazara poslato za Beograd sa svim potrebnim papirima o ispravnosti i regularnosti. Kada sam otvorio prtljažnik, prišao je i policajac koji je zaustavljao vozila koja dolaze iz suprotnog smera. Zatražio je od mene da odmah zatvorim багаж, kako, navodno, neko ne bi video šta je u njemu. Ja sam mu rekao da nema potrebe, jer roba ima sve potrebne papire i davao mu kovertu sa njima da ih pogleda. On nije hteo da pogleda dokumenta, već je rekao da

dam pare ili će da mi zove sanitarnu inspekciju i da ga papiri ne interesuju. Taj policajac me je odgurao pozadi autobusa, uvrtao mi je ruku i tražio pare. Ja sam mu rekao da me pusti, a ako nešto nije u redu, neka postupi po zakonu i ako je tako može i meso da oduzme. On je zahtevao da mu dam novac. Ja sam mu odgovorio da nemam para kod sebe. Pitao me je gde su pare od prevoza putnika, od karata. Rekao sam mu da sa novcem radi kondukter a ne vozač. Pustio mi je ruku i rekao da »brišem« i da pošaljem konduktera. Ušao sam u autobus. Putnici su pitali zašto smo zadržani toliko. Ja sam im kazao kako jeste, da mi policajac traži novac, koji nemam da mu dam. Pozvao sam kolegu, koji je spavao i kazao mu da nam policajac ne da da prođemo i traži pare. On je rekao: »Moraćemo da damo, jer kasnimo mnogo!« Ja sam odgovorio da ja ne dam, jer je sve regularno i rekao mu da on traži konduktera, pa mora da ode do njega. Kolega je izašao, vratio se i rekao da mu je dao 500 dinara i da je policajac naredio da moramo brzo da idemo odatle, zašta sam se ja bunio, jer za to nije bilo razloga. Nismo mi njega opljačkali, već on nas. Krenuli smo. Putnici su komentarisali o tome kako smeju da uzimaju pare i toliko zadržavaju vozilo. Drugi koji redovno putuju tvrdili su da je to normalno. Ja sam rekao kolegi, putnicima i policajcu i policajki koji su bili u autobusu da ću da odem kad stignemo u Beograd u »Dvadeset deveti novembar« (SUP u Beogradu) da prijavim ono što se desilo u Bogutovcu. U Kraljevu kad su policajac i policajka izlazili ja sam ih upitao da li tu postoji neko kome mogu da se obratim, jer su ove pljačke svakodnevne. Policajac mi je rekao da nemam potrebe da idem u »Dvadeset deveti novembar« i da će on prijaviti slučaj, a moje je samo da posvedočim. Kada sam stigao u Beograd, na mobilni telefon me je pozvao iz SUP-a Kraljevo pukovnik Rajević. Pitao me je: »Jesi li imao kakav problem na punktu u Bogutovcu?« Odgovorio sam sa da i rekao da je tako svakodnevno. On mi je kazao da u cilju sprečavanja takvih stvari moram da dam izjavu, a da su oni preduzeli odgovarajuće mere. Pitao me je mogu li istog dana da dam izjavu, a kasnije smo se o tome dogovorili. On je uveče sa kolegom došao, kad smo se vratili u Novi Pazar, oko 18 sati. Čekali su nas pred SUP-om u No-

vom Pazaru i uzeli izjave, a sutradan je potpukovnik Spiro, koji nas je sa njim odvezao u Kraljevo na prepoznavanje. Nama su obećali da neće biti nikakvih sankcija protiv nas, a ako nas policija na punktu bude maltretirala iz osвете, da ih pozovemo. Međutim, maltretiranja je bilo. Pozvao nas je istražni sudija Okružnog suda u Kraljevu, gde je pokrenuta krivična prijava protiv policajca i mog kolege, jer je kolega navodno davao mito.

Dali smo izjave. Moj kolega je nekoliko puta išao sa advokatom u sud. Više nije smeo da radi i prolazi tamo. Prestao je da radi. Ja sam radio i imao velike probleme sa policijom, ali i druge kolege iz »Sandžaktransa«. Zvao sam više puta potpukovnika i on me je spašavao trenutnog maltretiranja. Jednog dana pozvali su me iz novinske agencije »Sanapress« da dam intervju o tome šta nam se dešava. Intervju je objavljen i u »Blicu«. Policija me je posle toga još žešće maltretirala. Ja sam prestao da radim. Stigla mi je, potom, krivična prijava za davanje mita i zakazano mi da dođem sa braniocem 9. decembra. Ta krivična prijava je neosnovana. A, kako sam iz novina saznao, policajac je bio u pritvoru. Koliko — ne znam«.

Obraćanje »Gazi Isabeg« medrese iz Novog Pazara u vezi sa pravom na dečji dodatak

Ministarstvu vjera Vlade Republike Srbije dopisom br: 84/2005 od 9. juna 2005. obratila se Uprava Gazi Isabegove medrese u Novom Pazaru sa molbom da se odgovarajućim тумачеnjem omogućу redovnim učenicima navedene škole pravo na korišćenje dečijeg dodatka.

U dopisu upućenom Službi za dečiju zaštitu SO Novi Pazara od strane Ministarstva vjera Republike Srbije stoji:

»Nama je poznato da ovo pitanje nije precizno zakonski regulisano, ali to ne znači da postoje razlozi da se polaznici verskih škola po bilo kom osnovu diskriminišu i dovode u drugačiji položaj od učenika koji pohađaju javne i privatne škole. Dosledno zastupajući taj stav Ministarstvo vera je u članu 39. prednacrtа Zakona o pravnom položaju verskih organizacija ugradilo sledeću odredbu: »Redovni polaznici ver-

skih škola i fakulteta za pripremanje sveštenika i drugih verskih službenika, bez obzira na to da li škole ili fakulteti koje pohađaju uključeni u javni obrazovni sistem ostvaruju pravo na zdravstvenu zaštitu, dečiji dodatak, socijalnu zaštitu, učenički i studentski standard, na odlaganje i civilno služenje vojnog roka, pod uslovima i na način kako ih ostvaruju polaznici državnih i privatnih škola i fakulteta. Imajući u vidu da su danas verske zajednice važan deo društva, predlažemo vam da učenike verskih škola u pogledu prava na dečiji dodatak i druga socijalna davanja tretirate potpuno ravnopravno sa đacima svih drugih škola, navodi se u dopisu koje je potpisao ministar Milan Radulović.

Besim Kožar, nastavnik matematike obratio se Sandžačkom odboru u novembru 2005. godine. Kožar je oštećena strana u radnom sporu, a Odboru je dao sljedeću izjavu:

»Kao nastavnik s punom normom prebačen sam 1995. u Novopazarsku banju na 44 posto. U kolektivu su u tom trenutku postojala dva slobodna radna mesta. Radio sam u školi »Aleksandar Stojanović — Leso«, Deževa, istureno odeljenje Postenje. Dobio sam potvrdu i kopiju radne knjižice, o prestanku radnog odnosa, iako sam potom radio sa dva odeljenja učenika. Optužen sam, u vreme masovne hajke na Bošnjake, od strane anonimnog lica, za posedovanje oružja. Privođen sam u prostorije SUP-a, ali nikad nije dokazana optužba. Na moje radno mesto upošljena su lica iz Leposavića i Raške. Žalio sam se Inspekciji rada, i doneto je rešenje u moju korist, koje školi nije dostavljeno mesec dana. Inspektor, žena, navela je da je i njen posao doveden u pitanje, i da su kod nje dolazila stranački angažovana lica. Na kraju je bila jasna da ni ona ne može da stane iza rešenja koje je donela. Cilj je, po svemu sudeći, bio stvaranje etnički čistog kolektiva. Koleginici iz Leposavića obezbeđen je stan i puno radno vreme. Poslali su me kod advokata, uz obrazloženje da će se sve rešiti u jednom ročištu, »jer je stvar očigledna«. Zastupnik mi je, deset godina, bio mr Ramiz Crnišaniin. Rečeno mi je da se obratim Fili-manu Petriću, načelniku iz Kraljeva, koji je pronašao podatak da radim puno radno vreme, sa četiri odeljenja. Spor ni danas nije završen«.

Nacionalna podeljenost u Ekonomsko-trgovinskoj školi

Na sjednici Nastavničkog vijeća Ekonomsko-trgovinske škole u Novom Pazaru, održanoj 22. avgusta 2005. godine, 60 članova izrazilo je javno neslaganje i nezadovoljstvo nametnutim, imenovanim Školskim odborom i zatražili su da se na demokratski način, hitno obavi izbor novih članova iz redova Nastavničkog vijeća i Savjeta roditelja, što je nadležnost škole. Zatraženo je od Ministarstva prosvete i sporta da hitno poradi na rešavanju ovog problema jer vršilac dužnosti direktora ne može vršiti odabir ljudi za Školski odbor po svojoj želji, tako da ga sačinjavaju ljudi čija struktura ne zadovoljava nikakve demokratske norme, a protiv volje je veća članova kolektiva. U pismu koje je prosleđeno Ministarstvu prosvete i svim nadležnim organima i institucijama izraženo je nezadovoljstvo većine nezaposlenih postojećim stanjem u organima upravljanja ove škole, što bi, kako je naglašeno, moglo dovesti u pitanje normalan početak nove školske godine. Pismo je upućeno: SO Novi Pazar, predsjedniku opštine Novi Pazar, opštinskoj Prosvjetnoj inspekciji, načelniku školske uprave u Novom Pazaru, načelniku Republičke inspekcije za srednje obrazovanje, Republičkoj prosvetnoj inspekciji sa sedištem u Kraljevu, ministru prosvete Republike Srbije, ministru za ljudska i manjinska prava, sredstvima javnog informisanja u Novom Pazaru, nevladinim organizacijama, a pokrenut je i upravni postupak kod Opštinskog suda u Novom Pazaru.

Potpisani nastavnici traže od Ministarstva prosvjete da hitno izmijeni sastav Školskog odbora u kome je pet članova srpske i četiri člana bošnjačke nacionalnosti. Vršilac dužnosti direktora Ekonomsko-trgovinske škole, Radomirka Rajović, izjavila je da je aktuelni Školski odbor regularan. »Ministarstvo ima zakonsko pravo da imenuje Školski odbor, te je on regularan«, kaže Radomirka Rajović. Opštinski odbor Sandžačke demokratske partije podržao je nastavnike ove škole. Predsjednik OO SDP Hajrudin Hajrović je na konferenciji za novinare rekao: »Došlo je, nažalost, do nacionalnih podjela u školi. Žao nam je što je došlo do ovoga, ali nastavnici bošnjačke nacionalnosti neće da prihvate sastav školskog odbo-

ra u kome je pet Srba i četiri Bošnjaka«. Treba napomenuti da je v.d. direktora Ekonomsko-trgovinske škole funkcioner opštinskog odbora DSS-a u Novom Pazaru.

Čamdžić Branka (1960), raseljeno lice iz Hrvatske, već duži niz godina radi i živi u Novom Pazaru. Posjeduje dvojno državljanstvo, hrvatsko i SCG, ali uprkos ovoj činjenici, nailazi kako kaže na razne probleme. Zato se 11. decembra 2005. obratila Sandžačkom odboru za zaštitu ljudskih prava i sloboda. U svojoj izjavi navodi:

»Od strane Salihović Admira doživljam kontinuirano verbalne uvrede. Psovao je ustašku majku, jer sam državljanin Hrvatske, pretio da će mi maltretirati ćerku, neprimereno se izražavajući šta bi joj pri tom radio. Govori mi da sam drolja, kurva, i slično, psovao majku ustašku, itd. Obraćala sam se SUP-u, ali mi nisu izašli u susret, jer bi se intervencija uvek svodila na privremeno zataškavanje Salihovića. Ugrožena su mi ljudska, radna i sva druga prava, jer imamo radnju do radnje. Dolazi da nadgleda promet moje radnje, onemogućava ljude da uđu u moju radnju (koja se nalazi u ulici Jošanički kej). Progoni me sa nekim sumnjivim tipovima i vrši pritisak, preti u svakoj prilici. Obraćala sam se i ambasadi Hrvatske, ali su me oni uputili na policiju. Svi drugi se prema meni ophode korektno, čak i prijateljski. Ovo nije slučaj da mi se u ovoj sredini prvi put preti. Letos sam od strane ženske osobe srpske nacionalnosti dobila batine, ali ni na taj napad niko nije reagovao. Ja hoću da živim u ovom gradu, ovo je moj grad, jer sam odabrala da živim i radim u njemu i ovde imam sva prava i obaveze. Konstantno doživljam pretnje i tvrdnje da »neće ovde postojati moja hrvatska firma«. Prinudena sam da živim uz pratnju i čuvare, jer se ne osećam sigurnom. Sve institucije me na neki način diskriminišu, nisam na primer uspela da podignem kredit jer sam Hrvatica. Salihović ima razvijene veze sa članovima SUP-a, u svim mogućim segmentima, prosto je nemoguće očekivati zaštitu. Ničim izazvan mi je 8. decembra 2005. upao u radnju, jer sam se obratila potencijalnom mušteriji, i uputio mi je pogrдне izraze«.

Povodom ovog incidenta *Sandžački odbor* se 15. decembra 2005. godine oglosio sljedećim saopštenjem za javnost u kome se kaže:

»Sandžak je i u vrijeme najintenzivnijih nemira važio za region ravnopravnosti i međusobnog uvažavanja građana različitih nacionalnosti. Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda se sve češće suočava sa potresnim iskazima građana čija je osnovna egzistencija ugrožena. Narušioci ovdašnjih propisa, bilo da su Bošnjaci ili Srbi, kao mete uglavnom biraju lica doseljena sa ratom obuhvaćenih teritorija bivše SFRJ, koja žive i rade u Novom Pazaru. Diskriminacija obuhvata sve sfere ljudskog funkcionisanja, od ugrožavanja radnog prostora, selektivne dodele kredita, do verbalnog omalovažavanja. Ne treba podsjećati da je osnovno ljudsko pravo život dostojan čoveka, ma gde da se rodio i živi. Zato, u tradicionalno dobronamernom Novom Pazaru, jednaka prava i stepen slobode moraju imati Hrvati, Makedonci, Slovenci, Kinezi i svi ostali narodi koji su kao svoje novo utočište odabrali ovaj grad. Kriterijumi za uključenje u društvene i ljudske tokove, beskompromisno moraju biti radna sposobnost, inventivnost i stručna kvalifikacija, a ne vjerska, nacionalna i druga pripadnost. Sandžački odbor zato oštro osuđuje svaki vid nasilničkog ponašanja, apelujući na organe očuvanja javnog reda i mira da strogo sankcionišu navedene pojave ako o istim prime bilo kakva saznanja«.

Senad Šljivo (rođen u Foči, 1961. godine) po zanimanju je bio policajac, izbjeglica iz Bosne. Oženjen je Srpkinjom, sa kojom ima dve kćeri: Sabinu i Elviru, i trenutno žive u Jagodini. O nepritikama nakon početka rata u Bosni i životu u izbjeglištvu dao je izjavu Sandžačkom odboru 5. januara 2006. godine:

»Izbijanjem rata u Bosni, 6. aprila 1992. godine, počeli su moji problemi. U Srbiju sam kao policajac prebačen 1986. godine, u Beograd pa u Jagodinu. Od tada mi traže da promenim ime, iselim se iz Srbije, da se prekrstim, da budem Nenad i tako dalje. Hteli su da me ubace u specijalne jedinice koje su išle u Bosnu, nisam hteo da ratujem. Sređuje Lukić, moj školski drug koji je sada u Hagu, tražio je moju glavu, da sa njom igra fudbal. Prijavili smo slučaj kad je komšinica mojim tad pet i četiri godine starim ćerkama stavila nož pod grlo i govorila da će »zaklati turčice«. Napad na moju djecu je dva puta službeno prijavljivao policiji. Ništa nije preduzeto. Osamde-

set šesti odred PJM (Posebna jedinica milicije) je tražio da ratujem u Bosni. Nisam učestvovao, izbačen sam iz te jedinice jer sam rođen u Foči. Završetkom rata u Bosni nastaje zatišje, do početka rata na Kosovu, 1998. Tad ponovo počinju prijetnje i tortura — da moram da ratujem na Kosovu, da je prvi metak tamo upućen meni. Izbjegavao sam cijelo vrijeme rat, do 1999., jer sam imao operaciju i bio sam na bolovanju. Tad me pozivaju i kažu: »Il' ćeš biti streljan, ili ćeš u rat«. Rekao sam — streljajte me i napišite da ste ubili Muslimana usred Jagodine. Odveden sam u SUP i primoran da raskinem radni odnos, da bi mi ostala glava na ramenima. U prisustvu Šćekića — načelnika za radne odnose i zapošljavanje, Dragana Stankovića — komandira stanice milicije i načelnika Sekretarijata Živojina Trifunovića, pošto nisam imao izbora, potpisao sam raskid radnog odnosa, da me ne vode na Vojni sud. Mislio sam da ću raskidom radnog odnosa riješiti probleme. Devetnaestog maja 1999., u ranim jutarnjim satima, hapsi me osam vojnih policajaca na brutalan način, maltretiraju mi porodicu, a onda me vode u Vojni zatvor u Kragujevac. Tu me zadržavaju do kasno uveče i tu mi saopštavaju da je protiv mene podnijeta krivična prijava od strane SUP-a Jagodina, sa krivičnim djelom neodazivanje pozivu i izbegavanje vojne službe iz člana 226. stav 1. u vezi člana 214. Krivičnog zakona Jugoslavije, protiv naroda i države. Ispitivali su me a nisu mi pokazali poziv za odlazak u rat, za koji tvrde da postoji. Meni je poziv upućen samo usmeno. Kad su me pustili, saopštili su mi da se ne udaljavam i da čekam odluku. Čim sam se vratio kući, kupio sam porodicu i otišao u Crnu Goru, u Pljevlje. Potom sam otišao u Sarajevo. U Srbiju sam došao posle petog oktobra 2000. godine. Potom sam sa porodicom otišao u Norvešku. Tamo smo bili do kraja decembra 2003. godine. Obraćali smo se svim legalnim institucijama, podnosio sam molbu SUP-u da me vrate na posao. Nacionalno smo diskriminisani. Obraćao sam se ministarstvima — Ljajiću, Mihajloviću, Jočiću, premijeru Koštunici, Tadiću i Narodnoj kancelariji — Đilasu, inspektoru Božoviću... Molbe za povratak na posao sam više puta MUP-u Srbije. Dobio sam negativne odgovore. Zadnji odgovor sam dobio 5. oktobra 2005., od savjetnika mini-

stra unutrašnjih poslova, pukovnika Mirjane Orašarin. Negativno je odgovorila i Narodna kancelarija i MUP, dva puta. Kad smo se vratili u Srbiju, mislili smo da je ovde demokratija i da su zaštićena ljudska i manjinska prava».

Vjerska diskriminacija

TV B 92, 8. jun 2005. objavljuje: »Ministar Dragan Jočić u noći između 17. i 18. marta prošle godine, kada je zapaljena Bajrakli džamija, lično je tadašnjem načelniku beogradske policije Milanu Obradoviću naredio da »policija ne upotrebljava silu«. To naređenje zabeleženo je u transkriptima razgovora koji su te noći vođeni između Jočića, načelnika RJB Miroslava Miloševića i Obradovića.

Dnevni list »Blic«, 4. oktobra, 2005. u tekstu pod naslovom »Neispunjena obećanja oko Bajrakli džamije u Beogradu« objavio je, između ostalog:

»Beogradski muftija Hamdija Jusufspahić izjavio je da vlasti u Srbiji nisu izvršile svoje obećanje dato u vezi sa obnovom Bajrakli džamije koja je uništena u neredima u martu prošle godine. »Mi smo zadovoljni odnosom sa Ministarstvom vera, ali moram da kažem da oni koji su najodgovorniji u državi nisu izvršili svoja obećanja, ni predsednik Vlade, ni predsednik države Srbije«, rekao je Jusufspahić. On je podsetio da vernici islamske veroispovesti sada nemaju groblje. Beogradska Bajrakli džamija oštećena je 17. marta prošle godine (2004), u neredima koji su izbili povodom nasilja na Kosovu. Građani Srbije obavezni su da do kraja procesa izgradnje hrama Svetog Save u Beogradu, uz uobičajenu poštansku marku, plaćaju dodatnu marku, u iznosu od 8,50 dinara. Građani masovno negoduju, naročito pripadnici manjina i drugih konfesija koji smatraju da je ovakva akcija trebala biti sprovedena na dobrovoljnoj osnovi«.

»Glas javnosti« 12. maj. 2005. objavljuje u tekstu pod naslovom »Nekontrolisana divlja gradnja ugrožava srpske manastire« slijedeće:

»Ukoliko potraje nekontrolisana gradnja pokraj nekoliko značajnih spomenika kulture u novopazarskom kraju, Unesko bi mogao da svetinje skine sa svog spiska. Ovo upo-

zorenje izrekao je nedavno otac Mihajlo, iguman manastira Sopoćani. Naime, poslednjih godina oko Sopoćana, Starog Rasa, Đurđevih stupova i Petrove crkve, koje su pod zaštitom Uneska još od 1979. godine, niklo je nekoliko divljih objekata i naselja, a duž puta prema njima često se mogu videti male deponije smeća. Iguman Mihajlo kaže da je u više navrata o ovom problemu razgovarao u Beogradu, predlagao da se manastiru dozvoli da otkupi zemljište od sadašnjeg vlasnika »Sr-bijašuma«, ali nije bilo odgovora. Svojevremeno je delegacija SPC na čelu sa patrijarhom Pavlom razgovarala sa tadašnjim predsednikom Slobodanom Miloševićem, da se crkvi vrati zemlja oduzeta posle Drugog svetskog rata, ali do toga još nije došlo. »Primiću se, a mi nemamo mehanizme da ih zaustavimo«, komentariše otac Mihajlo gradnju pokraj manastirskog kompleksa. Posle sastanka Sulejmana Ugljanina, predsednika opštine Novi Pazar i Gordane Marković, direktora Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture, dogovoreno je da novim generalnim urbanističkim planom budu potpuno zaštićeni vredni spomenici kulture u ovom kraju, ali se divlji graditelji opasno primiću manastirima sa liste svetske kulturne baštine. »Biće tačno definisane parcele u njihovoj blizini, na kojima će moći legalno da se gradi, ili će biti zabranjena gradnja. Zajedno sa Republičkim zavodom odredićemo uslove gradnje u okruženju poznatih spomenika kulture«, rekao je Ugljanin«.

Diskriminacija u radu po osnovu nacionalne pripadnosti

Sandžačkom odboru se dana 23. februara i 1. marta 2005. obratila grupa bivših policajaca SUP-a Novi Pazar, GSUP-a Beograd, RSUP-a Beograd, SUP-a Pirot, SUP- a Velika Plana, koji su u pomenutim organizacijama MUP-a Srbije radili od 1988. do 1995. godine. Svaki je pojedinačno isticao da je u tom periodu vladala diskriminacija po osnovu nacionalne pripadnosti, da su na poslu svakodnevno vrijeđani, da su im povjeravani poslovi koji ne odgovaraju njihovom obrazovanju i radnim sposobnostima. Isti su slati na Kosovo, ili su premješteni na radne zadatke u organizacijama MUP-a unutar Srbije. To je, po njihovom mišljenju, rađeno sa namje-

rom kako bi napustili službu jer je bilo nemoguće raditi i živjeti van mjesta prebivališta. S obzirom na svakodnevne oblike diskriminacije po osnovu nacionalne pripadnosti, a i zbog neprihvatanja da budu raspoređeni na Kosovo ili u unutrašnjost Srbije, isti su bili prinuđeni da raskinu radni odnos, ili im je otkazivan ugovor o radu. Oni su zatražili da se o njihovim slučajevima upoznaju međunarodne organizacije za zaštitu ljudskih prava i sloboda. S obzirom na specifičnost svakog od ovih predmeta, Sandžački odbor je savjetovao da se obrate Ministarstvu unutrašnjih poslova i Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, odnosno ministru Rasimu Ljajiću. Rečeno nam je da su neki bivši pripadnici policije to pokušali, ali nisu bili primljeni od strane ministra Rasima Ljajića.

Sandžačkom odboru obratila se Igbala Pećanin, radnik Nacionalne službe (bivši SDK), koja je izjavila da je žrtva diskriminacije na nacionalnoj osnovi. U njenoj izjavi se kaže da je, po dolasku Ivana Đurkovića, Ace Raičevića i Vidosave Šekularac na vodeća mjesta u toj ustanovi, došlo do naglog upošljavanja lica srpske nacionalnosti a da su radnici bošnjačke nacionalnosti proglašavani za »tehnološki višak«. Otkaz je dobila 5. januara, nakon 28 godina rada.

Dr Rubin Fijuljanin (1973), stomatolog iz Sjenice, se 16. juna 2005. obratio Sandžačkom odboru i dao slijedeću izjavu:

»Povodom uskraćivanja prava na rad koje je ustavom i zakonom zagarantovano obraćam se Sandžačkom odboru za zaštitu ljudskih prava i sloboda u Novom Pazaru da mi pomogne u ostvarenju svojih prava. Naime, u zadnje dvije godine više puta sam se obraćao za prijem na mesto doktora stomatologije u Zdravstvenom centru Užice RJ Dom zdravlja Sjenica. Kako sam među prvim završio Stomatološki fakultet, obavio stažerski i položio stručni ispit i sa većim stažom na birou za zapošljavanje, kao i najvećim prosjekom ocena, nije mi jasno na osnovu kojih kriterijuma se vrši prijem radnika, a pogotovu bez raspisanog konkursa. Napominjem da sam se u više navrata obraćao pismenim zahtjevima za prijem i uvek dobijao različite odgovore — negativne, dok se u međuvremenu odvijao prijem drugih radnika na to radno mesto. Zadnji

put sam se obratio direktorima ZC Užice RJ Sjenica i upitao na Zakon o radu državnim organima i uputstvo Vlade Srbije u vezi prijema u državne organe«.

Sandžački odbor je, na osnovu izjave Fijuljanina i priložene dokumentacije, 29. juna 2005. uputio zahtjev Zdravstvenom centru u Užicu i OJ Domu zdravlja Sjenica za provjeru akata i postupka prijema u radni odnos u OJ Domu zdravlja Sjenica u kome se kaže:

»Rubin Fijuljanin iz Sjenice, stomatolog, obratio se Sandžačkom odboru za zaštitu ljudskih prava i sloboda u Novom Pazaru, istakavši tom prilikom da isti unazad dve godine podnosi molbe Domu zdravlja u Sjenici za prijem u radni odnos na radnom mestu stomatologa. On posebno naglašava da je obavio stažiranje, položio stručni ispit, da se nalazi na evidenciji Zavoda za nezaposlena lica, i s obzirom na te činjenice, isti ima prioritet pri zasnivanju radnog odnosa. Rubin kaže da je Domu zdravlja u Sjenici u više navrata podnosio molbe za prijem u radni odnos, ali je uvek dobijao negativan odgovor. Zadnji put, posle podnošenja molbe o prijemu u radni odnos nije ni dobio odgovor. Posle podnošenja njegove predmetne molbe Dom zdravlja u Sjenici prima u radni odnos na određeno radno vreme Kačevac Ernesa, lje-kara stomatologije, i Muhović Faruka na neodređeno radno vreme. Ni posle prijema u radni odnos navedenih lica Rubin Fijuljanin nije dobio odgovor na svoju molbu niti odgovor po kom osnovu su primljeni, ako nije bilo slobodnih radnih mesta što je često bio odgovor kojim su molbe Rubina odbijane, a time i mogućnost da isti zasnuje radni odnos u Domu zdravlja u Sjenici.

Rubin je Sandžačkom odboru dostavio akt pod nazivom »Kriterijumi za prijem u radni odnos u državnim organima, javnim službama i javnim preduzećima«, naglašavajući da po navedenim kriterijumima isti ima prioritet u zapošljavanju na radnom mestu lekara stomatologije u Domu zdravlja u Sjenici u odnosu na sve druge kandidate. Činjenica da još uvek nije zasnovao radni odnos predstavlja oblik diskriminacije, a time i uskraćivanje prava na rad zagarantovanoj Zakonom i Ustavom. Na osnovu predstavljenih dokumenata uočene su izve-

sne nejasnoće u pogledu prijema u radni odnos Kačevac Ernesa i Muhović Faruka. Ako je Rubin dobijao odgovore da se istom molba odbija zbog nedostatka postojanja radnog mesta stomatologa onda se postavlja pitanje kako su navedena lica primljena u radni odnos, a posebno da li je bilo konkursa za predmetna radna mesta, što je obaveza prilikom objavljivanja slobodnog radnog mesta i zasnivanja radnog odnosa, kako bi radno mesto bilo objavljeno i time data mogućnost svima koji smatraju da ispunjavaju uslove konkursa, konkurišu za predmetno radno mesto. U suprotnom, svako zainteresovano lice ima pravo da traži i dobije odgovor na uslove i način prijema gore navedenih lica (lekara), a kako Rubin nije dobio odgovor na svoju molbu niti odgovor na koji način su primljena imenovana lica, te se Odbor obraća Domu zdravlja u Sjenici za dostavu odgovora da li Rubin po opštim pravilima ispunjava uslove za zasnivanje radnog odnosa u Domu zdravlja u Sjenici i po kom osnovu je izvršen prijem lekara Kačevac Ernesa i Muhović Faruka. U suprotnom, Odbor će se obratiti nadležnom ministarstvu i nadležnim inspekcijskim službama radi kontrole zakonitosti akata nadležnih organa Doma zdravlja u Sjenici, a vezanih za prijem u radni odnos«.

Zdravstveni centar iz Užica je 18. jula 2005. uputio dopis Sandžačkom odboru u vezi sa slučajem dr Rubina Fijuljanina. U dopisu se navodi: »U vezi zahteva da Vam obrazložimo prijem u radni odnos doktora stomatologije u OJ Dom zdravlja Sjenica dajemo sledeće objašnjenje:

OJ Dom zdravlja Sjenica je podnela zahtev direktoru Zdravstvenog centra Užice, za prijem dva doktora stomatologije. U zahtevima za prijem predložili su da se izvrši prijem Dr Faruka Mahmutovića na neodređeno vreme i Dr Enese Kačevac na određeno vreme od 6 meseci. U skladu sa podnetim zahtevima i datim predlozima od strane OJ Dom zdravlja Sjenica, direktor Zdravstvenog centra Užice je doneo odluku o prijemu navedenih doktora stomatologije. Inače što se tiče postupka prijema u radni odnos napominjemo da po Zakonu o radu RS br. 24/05, koji se odnosi na Zdravstveni centar Užice, nije predviđena institucija raspisivanja oglasa za prijem u radni odnos. Poslodavac nema obavezu da pravi rang-listu kandi-

data koji traže zaposlenje, već je slobodan u svom izboru odnosno bira kandidata za koga smatra da će najkvalitetnije obavljati poverene mu poslove i radne zadatke. Obzirom da se na ovakav način postupa u svim slučajevima prijema u radni odnos, odnosno da direktor Zdravstvenog centra uvažava mišljenje i predloge organizacione jedinice koja traži prijem, mišljenja smo da je u ovom slučaju ispravno postupljeno u skladu sa predlogom koji je dat iz organizacione jedinice i da u ovom slučaju nema nikakve diskriminacije ni po osnovu pola, jezika, boje kože i druge kriterijume iz člana 18. Zakona o radu RS«.

Sandžačkom odboru se 15. 05. obratila Prvoslavka Raković (1950) iz Novog Pazara sa zahtjevom za pomoć oko regulisanja invalidskog penzionog osiguranja. Ona je u svojoj izjavi ističe: »Moj muž je radio u Sloveniji u Mariboru u preduzeću »Tekol-Maribor« kao terenski radnik 1972–1993. godine, kada je umro. Ja ne mogu da ostvarim pravo na njegovu penziju. Tada mi je rečeno da nemam 45 godina, kada budem imala 50 godina, moći ću da primam njegovu penziju. Ja imam penziju iz fabrike »Raške«. Međutim, ta penzija je vrlo mala, a ja imam pravo na njegovu penziju. Obračala sam se slovenačkom zavodu 94. godine. Odbili su me, jer nisam imala godine, a prošle godine sam im ponovo poslala potrebna dokumenta. Odgovora nije bilo. U Sloveniji je bio pokrenut postupak 95. godine. Međutim, advokatica je tražila 500 DM da postupak završi do kraja. Rekla je da ćemo dobiti na sudu, jer Slovenija ako hoće u Evropsku uniju mora da završi sa takvim stvarima. Iako sam zavodu u Sloveniji pre godinu dana poslala sva potrebna dokumenta, nisam još uvek ostvarila pravo na primanje penzije mog muža«.

Sandžački odbor je 24. 06. na osnovu priložene dokumentacije Prvoslave Raković uputio zahtjev Filijali penzionog i invalidskog osiguranja — Beograd u kome se kaže: »Sandžačkom odboru za zaštitu ljudskih prava i sloboda u Novom Pazaru obratila se 15. juna 2005. godine, Prvoslava Raković iz Novog Pazara, ulica Aleksandra Đukića br. 69, tel. 020 333-160, istakavši da je njen muž radio u Mariboru, Slovenija, u firmi »TEKOL- Maribor«, Pohorska bat. 14, i to u

periodu od 1972. do 1993. godine. Posle smrti njenog muža Prvoslava je podnela zahtev za priznanje i dobijanje penzije po osnovu rada njenog muža u firmi »TEKOL- Maribor«, verovatno je u pitanju pravo na porodičnu penziju. Kada je podnela zahtev Prvoslava je odbijena, sa obrazloženjem da ista nema 50 godina, već 48 i da iz tog razloga ne može ostvariti svoja prava, sa naznakom da svoje pravo zahteva po navršenoj 50. godini života. Prvoslava, sada, ima 56. godina života, i prošle godine se obratila slovenačkom zavodu, sa potrebnom dokumentacijom, da se njena prava priznaju u pogledu muževljeve penzije, ali do današnjih dana ista nije dobila odgovor. Prvoslava je i korisnik naše penzije ostvarene radom u firmi »Raška« u Novom Pazaru, ali bi ista želela da ostvari pravo na penziju njenog muža i u tom cilju se obratila Odboru. S obzirom da se radi o pitanjima reciprociteta odnosno sporazuma između SCG i Slovenije o pravima u pogledu prava na penzijsko i invalidsko osiguranje naših i slovenačkih državljana to Vas molimo da posređujete ili bar nam dostavite potrebne informacije kako bi smo pomogli Prvoslavi da ostvari pravo na porodičnu penziju stečenu radom njenog pokojnog muža u Sloveniji. Molimo Vas za pismeni odgovor po ovom zahtevu. U Prilog dostavljamo: Kopiju Odločbo broj P- 5010 485 od 18. 11. 1993. godine; kopiju Rešenja broj P-008545 od 09. 10. 1990. godine«.

Sandžačkom odboru 26. maja 2005. obratio se inžinjer Muamer Kruševljanin (1953), koji je dao slijedeću izjavu:

»Moj pokojni otac je radio u GP »Kablar« u Kraljevu. Pred odlazak u penziju, 1983. godine, dobio je dvosoban stan od svoje radne organizacije u Ulici Kidriča u Kraljevu. Sa tadašnjom samoupravnom interesnom zajednicom sklopio je zakonski ugovor o korišćenju stana. Kupili smo stvari za isti i uselili se. Ja sam tržio sa suprugom posao kod »Rudnika« i »Budućnosti«. Za vreme vikenda smo boravili u Novom Pazaru. Komšinica nam je javila da je stan obijen i useljen. To se desilo posle našeg useljenja nekih 5–6 meseci, inače sve se dešavalo iste, 1993. godine. Ja sam sutradan otišao sa bratom u SUP u Kraljevu, gde sam naišao na već planirani otpor i neljubaznost. Dežurni milicioner nije dozvolio da idemo kod

načelnika niti je napravio bilo kakav zapisnik, nego je šta-više pripremio, rekavši, da ne pravimo nikakve gluposti i da je bolje da pokupimo svoje stvari i odemo tamo odakle smo došli. Mi smo, naravno, bili prisiljeni da pokupimo svoje stvari iz stana i da ih prebacimo u Novi Pazar. Od tada pa do danas ništa nije urađeno. Reč je o diskriminaciji, jer je tu bilo nekoliko srpskih stanova, a oni su obili baš moj. Svaki dalji pokušaj kod suda, i drugih institucija i organizacija je bio bezuspešan».

Sandžačkom odboru se 2. marta 2006. obratio Hajriz Hačković, istakavši da ima problema iz radnog odnosa, odnosno da je proglašen tehnološkim viškom u junu 2005. godine. Isti je radio u Odsjeku za odbranu u Tutinu od 1986. godine, do dana kada je proglašen tehnološkim viškom van pravila o sistematizaciji radnih mesta. Postupak sistematizacije tehnološkog viška sproveden je na osnovu odluke ministra Davinića, po kojem kriterijumu su ga proglasili tehnološkim viškom:

»Smatram da sam morao ostati u radnom odnosu i da u potpunosti ispunjavam uslov radnog mesta. Posedujem visoku stručnu spremu i položen stručni ispit. Ja sam se žalio na prvostepenu odluku i sada je predmet u fazi pred sudom Srbije i Crne Gore, kojim se ujedno izjavljuje o nadležnosti za postupanje o ovom predmetu.«

Sandžački odbor se u vezi ovog slučaja 29. marta 2006. obratio Vrhovnom Sudu Srbije i Crne Gore urgencijom u kojoj se navodi:

»Sandžačkom odboru za zaštitu ljudskih prava i sloboda u Novom Pazaru, dana 2. 3. 2006. godine, obratio se oštećeni Hačković (Daut) Hajriz iz Tutina, bivši radnik u Ministarstvu odbrane, Sektor za ljudske resurse, Uprave za odbranu MO u Republici Srbiji, Centar za odbranu Užice, Odsek za odbranu Tutin, koji je obavljao poslove OPP — samostalni stručni saradnik, do dana kada mu prestaje radni odnos zbog prestanka potrebe za njegovim radom, dana 6. 6. 2005. godine, kada je razrešen dužnosti. Oštećeni Hačković Hajriz ističe u svom obraćanju da je istom radni odnos prestao suprotno zakonu, odnosno propisima na osnovu kojih je izvršen postupak oglašavanja radnika za kojim je prestala potreba, pozivajući se po-

seбно na Rešenje broj 110-291/2005-01 od 19. 4. 2005. godine, izdato od strane Ministarstva odbrane, Sektor za ljudske resurse, Uprava za odbranu MO u Republici Srbiji (Kopija u prilogu).

U opisanom rešenju pored ostalog navode se razlozi na osnovu kojih ne može prestati radni odnos po osnovu prestanka potrebe za radom, a među kojim osnovama je i samohrani roditelj, što je oštećeni isticao u postupku utvrđivanja prestanka potrebe za radom zaposlenih. Međutim, i pored takve činjenice, odnosno okolnosti po kojoj oštećenom ne može prestati radni odnos kao samohranom roditelju, a po odluci Ministarstva odbrane, shodno Rešenju broj 110-291/2005-01, kojim su ustanovljeni uslovi i kriteriji za utvrđivanje prestanka potrebe za radom zaposlenih, oštećenom Hajrizu uručeno je Rešenje broj 118-313-398/2005-04, od 5. 5. 2005. godine, doneto od strane Ministarstva odbrane, Sektor za ljudske resurse, Uprava za odbranu MO u Republici Srbiji, kojim prestaje radni odnos oštećenom, bez njegove saglasnosti, zbog prestanka potrebe za njegovim radom. U opisanom rešenju nema konstatacije o tome po kojim uslovima i na koji način je prestala potreba za radom zaposlenog Hačković Hajriza, što je moralo biti urađeno, kako bi i samo rešenje imalo pravnu i činjeničnu podlogu za ovakvu vrstu odluke. U suprotnom, iz pomenutog rešenja se ne vide razlozi i dokazi na osnovu kojih se oštećenom utvrđuje prestanak potrebe za njegovim radom. Pomenuta konstatacija je lako uočljiva i ukazuje na moguće zloupotrebe u postupku utvrđivanja potrebe za radom zaposlenih. Na isto rešenje oštećeni u propisanom roku ulaže Prigovor Ministarstvu odbrane SCG, Upravi za odbranu MO Republike Srbije, Sektoru za ljudske resurse, koji odbija, Rešenjem broj 118-313-398/2/2005-04, od 3. 6. 2005, prigovor oštećenog kao neosnovan. Ali se da primetiti, iz predmetnog rešenja, da je to urađeno na jedan opšti i krajnje nejasan i neodređen način.

Zapravo, u Rešenju kojim se odbija prigovor kao neosnovan, nigde se ne navode razlozi za pobijanje Rešenja kojim je oštećenom utvrđen prestanak radnog odnosa, niti vrše ocenu razloga koje je izneo oštećeni, niti te razloge cene sa

stanovišta zakona i drugih propisa koji su morali biti primenjeni u postupku utvrđivanja prestanka potrebe za radom zaposlenih i na osnovu kojih je moralo biti odlučeno kom će radniku biti prestanak potrebe za njegovim radom. Kada se analizira ceo postupak, nigde se ne može utvrditi na koji način i pod kojim uslovima je utvrđeno da je za radom oštećenog prestala potreba, već se samo navode propisi koji sami po sebi ništa ne utvrđuju već regulišu postupak, uslove i kriterijume za utvrđivanje prestanka potrebe za radom zaposlenih. Nema jasnog i potpunog osnova niti se iz pobijanih rešenja može uvideti kako je vršeno utvrđivanje prestanka potrebe za radom zaposlenih, na koji način su kriterijumi primenjeni na svakog od zaposlenih, da li su uzete okolnosti koje isključuju mogućnost prestanka za radom zaposlenih, a shodno Rešenju broj 110-291/2005-01, od 19. 4. 2005. godine, kojim se utvrđuje način, postupak i kriteriji za utvrđivanje prestanka potrebe za radom zaposlenih. U konkretnom slučaju za oštećenog Hačkovića nema osnova niti činjeničnog stanja, na osnovu kojih je odlučeno da isti bude oglašen kao radnik za čijim radom je prestala potreba, već se pobijenim rešenjima, kao nekim dekretom određuje, odnosno utvrđuje da je prestala potreba za radom oštećenog.

Na Rešenje broj 118-313-398-14/2005-15/1 (dostavljeno u prilogu), donetom od strane Ministarstva odbrane, Uprava za odbranu RS, dana 3. 6. 2005. godine, a sledeći uputstvo o pravnom sredstvu, oštećeni Sudu Srbije i Crne Gore, Sekretarijat — Beograd, podnosi Zahtev za ocenu zakonitosti pobijenog rešenja sa koji zahtev je zaveden kod suda pod brojem 774/05, Vrsta upisa US, dana 29. 6. 2006. godine. Međutim, po predmetnom zahtevu sud nije do sada doneo odluku, što oštećenom dodatno usporava mogućnost da u zakonu određenom postupku zaštititi svoja prava i na zakonu zasnovan interes, i tako okonča postupak pokrenut radi zaštite prava vezana za postupak prestanka potrebe za radom oštećenog kod Ministarstva odbrane, Odsek za odbranu Tutin.

Predmetnom urgencijom molimo nadležni sud da što hitnije odluči po Zahtevu za ocenu zakonitosti rešenja podnetog od strane oštećenog, dana 29. 6. 2005. godine, i tako ošte-

ćenom pomognete u postupku ostvarivanja svojih prava, uzimajući u obzir ceo postupak vezan za utvrđivanje prestanka potrebe za radom zaposlenih. Ovaj postupak, po mišljenju Odbora, a bez namere da utičemo na odluku suda, nije sproveden po postupku koji je predviđen od strane Ministarstva odbrane, bar kada je u pitanju status oštećenog Hačković Hajriza.

U prilogu dostavljamo:

— Rešenje broj 110-291/2005-01, od 19. 4. 2005. godine

— Rešenje broj 118-313-398/2005-04, od 5. 5. 2005. godine

— Rešenje broj 118-313-398/2/2005-04, od 3. 6. 2005. godine

Kadrovska struktura

Prema podacima koji su rezultirali na osnovu istraživanja Sandžačkog odbora, nacionalna i kadrovska struktura u pojedinim opštinama ove regije je i dalje izuzetno nepovoljna, ne odgovara nacionalnom sastavu stanovništva. Sandžački odbor je istražio stanje u kadrovskoj strukturi u opštinama Novi Pazar, Sjenica, Tutin, Priboj i Prijepolje. Nacionalna zastupljenost je potpuno poremećena u državnim institucijama (MUP, sudovi, tužilaštva) na štetu Bošnjaka.⁹ Praksa koja je

9 Konvencijama o zaštiti nacionalnih manjina predviđene su odgovarajuće prava u oblasti obrazovanja, kulture, poštovanja nacionalnog identiteta, slobodno ispovijedanje vjere i vjerskih obreda, djelotvorno učešće pripadnika nacionalnih manjina u političkom životu u organima vlasti i drugim institucijama, slobodna upotreba jezika i pisma, izučavanje svoje istorije, tradicije, običaja i drugih djelatnosti radi prevladavanja siromaštva. Mnoge od tih odredaba ugrađene su u Savezni zakon o zaštiti nacionalnih manjina. Međutim taj zakon ne sadrži instrumente i sredstva za ostvarivanje njegovih postavki već to u velikoj mjeri ovisi od država članica (Srbije i Crne Gore). Prema ovom zakonu nejednako se odnose članice državne zajednice pa imamo situaciju da su u Srbiji osnovani nacionalni savjeti nacionalne zajednice pa i dodeljena izvjesna sredstva za rad tih savjeta. Uvedena je službena upotreba jezika nacionalnih manjina tamo gdje živi najmanje 15% pripadnike manjinske zajednice, dotle u Crnoj Gori se te odredbe zakona ne primjenjuju kao i u nekim opštinama Srbije (Priboj i Prijepolje).

postojala u prošloj deceniji još uvijek nije napuštena. U Sjenici, u opštinskom tužilaštvu, od ukupnog broja zaposlenih, nema niti jedno lice bošnjačke nacionalnosti.

Situacija u Priboju je i dalje veoma teška.

U ovom gradu, prema popisu iz 2002. godine živi 30377, od kojih je 22523 Srba (74,14%), Bošnjaka 5567 (18,32%), Muslimana 1427 (4,69%), Crnogoraca 432 (1,09%), pravoslavnih vjernika je 22866 (75,27%), a muslimana 6997 (23,03%). Još uvijek ne postoji ravnopravna zastupljenost Bošnjaka u organima vlasti prema. Od 81 člana upravnih i nadzornih odbora javnih preduzeća je osam Bošnjaka. Na mjestu predsjednika opštine, zamjenika predsjednika opštine, predsjednika skupštine, sekretara, načelnika opštinske uprave nema Bošnjaka. Od 79 zaposlenih u opštinskoj upravi, 15 su Bošnjaci. U Opštinskom sudu radi pet sudija, a samo jedan je

Stoga bi trebalo insistirati na donošenju republičkog zakona o ovoj materiji od strane država članica kojim bi se konkretizovale odredbe zakona prema realnoj situaciji i na teritorijama gdje žive pripadnici manjina odnosno manjinski narodi. Takođe je potrebno da se u tom pogledu i zakoni o lokalnoj samoupravi usaglase sa zakonom i statutom opština u kojima je nacionalno mješovito stanovništvo, kao i da se regulišu te odredbe u smislu odredaba Okvirne konvencije, Povelje o manjinskim i regionalnim jezicima, kao i odredbama Zakona o nacionalnim manjinama. Radi sprovođenja zaštite prava i sloboda nacionalnih manjina kao i djela korpusa ljudskih prava, neophodno je da se, čim prije, u nacionalno mješovitim sredinama institucionaliziraju službe ombudsmena, kao i izvrši potrebna lustracija u pravosuđu i policiji. Okvirna konvencija znatnu pažnju posvećuje djelotvornosti učešća pripadnika nacionalnih manjina u svim strukturama političke vlasti i procesima političkog odlučivanja, pa je potrebno, bar što se tiče Bošnjaka, u tom pravcu da se preduzmu mjere za adekvatno učešće pripadnika bošnjačke nacionalne zajednice u republičkim strukturama vlasti. Primjera radi navodimo da od ukupnog broja sudija Vrhovnog suda nema nijednog Bošnjaka, kao ni među zamjenicima republičkog javnog tužioca. Ogromna je nesrazmjera u odnosu na broj stanovništva u ispostavama republičkog ministarstva finansija, republičkih inspekcija, javnih preduzeća i drugih ustanova. Primjeri: u opštinskom tužilaštvu u Sjenici nema niti jednog Bošnjaka, U Prijepolju u Opštinskom sudu i tužilaštvu je po jedan Bošnjak

Bošnjak. Jedan Bošnjak je starešina Suda, od ukupno četiri. Tužilac nije bošnjačke nacionalnosti, a njegov zamjenik još uvek nije imenovan. Na funkcijama organa opštine za koje pojedince imenuje Republika Srbija, nije imenovan ni jedan Bošnjak. U policijskoj upravi situacija je dugo bila loša i tek nedavno počela je da se popravlja. Predstavnika bošnjačke zajednice nema ni među direktorima javnih preduzeća (takvih preduzeća u Priboju je devet), ali ni u opštinskom muzeju. Od deset radnika Doma kulture, šest su Bošnjaci, a u Informativnom centru, od dvadeset pet radnika samo dva su iz redova bošnjačke zajednice (jedan od njih je novinar). Od 72 člana školskih odbora, 4 su Bošnjaci. Od 41 odbornika, 10 je Bošnjaka, a vlast u opštini su 2003. godine formirali odbornici odbornici SPS, DSS, SPO-NS i SRS. Građani za ovakvo stanje u pribojskoj opštini krive i predstavnike bošnjačkih političkih stranaka.

Stanje je teško i u Prijepolju. Prema riječima Almira Mehonjića, u opštinskoj upravi Prijepolja od 80 zaposlenih, samo 10 su Bošnjaci; u Domu kulture od 22 zaposlena, samo je dva Bošnjaka; u lokalnoj Direkciji za izgradnju puteva nema Bošnjaka kao ni u Muzeju. Slična je situacija i sa državnim institucijama. U policiji je zapošljeno od 10–15% Bošnjaka, a u sudu samo je jedan sudija Bošnjak. U tužilaštvu nema ni jedan. Bošnjaci su jedino u većini u Zavodu za zapošljavanje. Sve je ovo proizvelo i druge vrste diskriminacije kroz lošu putnu mrežu u selima gdje je većinsko bošnjačko stanovništvo, kroz potpunu nezastupljenost kulturnim sadržajima iz bošnjačke kulturne baštine, nebriga za spomenike islamske kulture i druge spomenike iz bošnjačke tradicije. U Prijepolju postoji nekoliko nekropola bogumilskih stećaka koje apsolutno niko nije zaštitio, a po svojoj vrijednosti i izgledu su sigurno rijedak kulturni spomenik, zatim vrlo rijetke kuće turske arhitekture koje su ugrožene i samo je pitanje dana kada će se same od sebe urušiti.

Sada možete zamisliti na kakav problem nailazi nova lokalna vlast, jer ne može povećati broj zaposlenih lica bošnjačke nacionalnosti. Traži se sa najvećih nivoa vlasti, smanjivanje 10% broja zaposlenih u organima državne uprave.

Srbi iz Prijepolja koji su zbog neizvršenja radnih obaveza za vreme NATO intervencije ostali bez posla, mahom su vraćeni u službu. Do danas ni jedan Bošnjak po istom osnovu nije vraćen na svoje radno mesto.¹⁰

Stanje je nezavidno i u Novoj Varoši. U Novoj Varoši Bošnjaci kažu da je njihov položaj znatno gori nego ranije. Pre su postojale podele prema mestu stanovanje na građane i seljake, pa su Srbi sa gradskog područja više respektovali njihove komšije Bošnjake, nego Srbe iz seoskih naselja. Od 2000. godine, situacija je izmenjena, javlja se tihi bojkot Bošnjaka od strane pripadnika srpske nacionalnosti. Ovaj bojkot je uočljiv u svim sferama života — od anonimnih poziva preko izbegavanja kupovine robe u radnjama čiji su vlasnici Bošnjaci do odnosa u javnim službama. Više od 18% je napustilo opštinu, zbog situacije i neposredne blizine ratišta. Mahom su se odselili u Novi Pazar. Došlo je do odliva kvalitetnih kadrova jer je problem zaposlenja više nego prisutan. Posao je bilo lakše naći početkom devedesetih godina, nego sada.

U novovaroškom Opštinskom sudu od pet sudija trenutno radi samo jedan sudija bošnjačke nacionalnosti, od tri sudi je za prekršaje, jedan je Bošnjak, a u tužilaštvu nema nijedno lice bošnjačke nacionalnosti, a stanje u policiji je još gore. U Zlatarskim novinama nema niti jednog Bošnjaka. Poslednjih godina Bošnjaci sve teže dobijaju dozvole za otvaranje radnji, nije osnovan ni jedan časopis, glasilo, koje bi se bavilo pitanjima Bošnjaka. Što se tiče funkcija u opštini, osim jednog člana Opštinskog vijeća, matičara i običnih radnika, nema Bošnjaka. Jedan odbornik Demokratske stranke u Skupštini je Bošnjak, i jedan je član u Upravnom odboru škole. Teško je uopšte dobiti dozvolu za rad, lokaciju za izgradnju objekta i bilo šta drugo. Srbi pak nemaju taj problem. Od 1992. bilo je provokacija od strane rezervista upućenih i Srbima i Bošnjacima. Oni su se organizovali i obratili se užičkom korpusu.

10 Opširniji podaci o kadrovskoj strukturi u ovim opštinama mogu se naći u publikaciji Sandžačkog odbora »Prava manjina u multietničkim sredinama u Sandžaku«. Publikacija je štampana dvojezično, na bosanskom i engleskom jeziku.

Ljudi pričaju o problemima strogim šapatom jer se boje posljedica. Postoji od 2000. tendencija lobiranja protiv Bošnjaka. Čak ih mještani Nove Varoši srpske nacionalnosti mahom i ne zovu Bošnjacima, već Muslimanima, nipodaštavajući tako njihov identitet. Vlast u opštini Nova Varoš formirale su SPS, SRS i PSS.

Položaj vojnika-regruta na služnju u Vojsci Srbije i Crne Gore

Sandžački odbor je evidentirao nove slučajeve koji govore o nesigurnosti i nezavidnom položaju Bošnjaka u jedinici Vojske SCG. Dva vojnika iz Prijepolja su povređena dok su se nalazila na odsluženju vojnog vojnog roka u Požarevcu i Raški.

Sandžačkom odboru za zaštitu ljudskih prava i sloboda javio se vojnik Anis Mašović (1984) iz Prijepolja, kog su u požarevačkoj kasarni 25. maja 2005. oko 23 sata pretukli vojnici srpske nacionalnosti. On je Odboru dao slijedeću izjavu:

»Na odsluženju vojnog roka bio sam u Požarevcu tri meseca. Tog dana radio sam na košenju trave u krugu kasarne. Oko 10 sati ujutru zvali su nas da se razdužimo, jer smo trebali da se prekomandujemo. Sedeli smo pored opreme. Jedan od vojnika koji je bio iza mene gađao se kamenčićima. Pogodio me je u vrat. Ja sam se okrenuo ka njemu i rekao — šta se gadkaš konju jedan. On se izvinio i rekao: »Nisam tebe hteo, već svog druga pored tebe«. Razdužili smo opremu i nastavili da kosimo. Završili smo košenje u toku dana. Prozivka je bila oko 21–21.15 sati. Posle toga smo se presvukli i otišli u spavaonu. Nisam primetio da neko ima »pik« na mene. Legao sam da spavam. Oko 22 sata pogasila su se svetla. Ja sam poslao SMS poruku i čekao odgovor. Kako sam čekao poruku zaspao sam, jer sam bio umoran. Udarac me je probudio oko 23 sata. Njih šestorica, sedmorica stajali su oko kreveta i udarali me ašovom i nekom šipkom. Bilo je i udaraca pesnicom. Bio sam zbunjen. Jedan me je udario u predelu vrata. Udarali su me po celom telu. Pokušao sam rukama da zaštitim lice. Skočio sam i izvukao se nekako. Vikao sam. Mala, dobra okolnost bila je što sam se nalazio na krevetu koji je bio na

spratu. Vojnici koji su me tukli imali su nešto na glavama, da ih ne bi prepoznao. Kada su čuli moje »dranje« i viku, drugi vojnici su upalili svetlo. Tako sa prepoznao njih dvojicu iz mog voda — Nemanju Đurića i Aleksandra Stanojevića. Njih dvojicu sam sto posto prepoznao. Za ostale postoje svedoci. Među njima je bio i dečko koji me je slučajno, kako je tada rekao, pogodio kamenčićem pre podne oko 10 sati. Mislim da je sve bilo organizovano. Jednom dečku koji se zove, Željko Baćinac, govorili su da će nekog da tuku zato što je musliman, ali on tada nije znao o kome je reč. Dušan Savić nije spavao i kada su prilazili video je o kome se sve radi. Iz druge spavaone Murat Kukuljac video ih je kada su protrčali kroz hodnik. Ranije nije bilo većih provokacija po nacionalnoj osnovi. Dušan Savić i Baćinac su dežurnom rekli o kome se radi, rekli su u majoru. Postrojili su ih. Vratili su se posle toga na spavanje. A mene su povelili u komandu da prespavam. U ovoj kasarni i ranije nije bilo batinjanja na nacionalnoj osnovi. Momci su tučeni, takođe, na spavanju. Mevludin Kujević, je takođe, pretučen«.

Informativna služba Generalštaba Vojske SCG povodom incidenta koji se desio u požarevačkoj kasarni Sopot saopštila je 9. juna da je riječ o običnom narušavanju vojne discipline koja nije bila motivisana nacionalnom pripadnošću vojnika. Vojnik Anis Mašović iz Prijepolja je 3. juna na konferenciji za novinare u Novom Pazaru najavio tužbu protiv SCG zbog nanošenja teških tjelesnih povreda zadobijenih u kasarni u Požarevcu. Generalštab je tim povodom saopštio da je vojna organizacija u toj kasarni brzo i efikasno postupila i preduzela sve potrebne mere da se incident ne širi i da se nastalo stanje što pre razreši naglasivši da incident nije bio obojen nacionalnom pripadnošću kako je, prema njihovim navodima, to na konferenciji u Novom Pazaru potencirano:

»Dana 25. maja ove godine prilikom razdruženja opreme i pripreme vojnika za prekomandu došlo je do koškanja između vojnika Darka Stanara i Anisa Mašovića, nakon što je vojnik Stanar slučajno kamenčićima pogodio Mašovića. Koškanje se završilo verbalnim duelom«, piše u pomenutom saopštenju. Dodaje se da je istog dana oko 22,30 grupa vojnika upala u spavaonicu Mašovića gde su ga »ćebovali«. Po izjavi

Mašovića incident je kratko trajao jer su se probudili ostali vojnici u spavaonici, a on sam je osetio nekoliko udaraca u predelu noge i kuka, bez većih posledica. Generalštab je istakao da je događaj brzo rasvijetljen, a da su uzburkane strasti vojnika smirene. Dodaje se da je Mašović 27. maja pregledan u zdravstvenom centru u Požarevcu gde je konstatovano da nema vidljivih znakova povređivanja osim hematoma u predelu levog skrotuma, zbog čega je bio upućen u VMC Karaburma. Nakon izvršenih pregleda upućen je na nižu vojnu lekarsku komisiju koja ga, kako se navodi, oglašava privremeno nesposobnim za vojnu službu zbog neurotskog reagovanja. Saopšteno je da je u rešenju lekarske komisije navedeno da je vojnik oboleo pre stupanja u vojsku i da vršenje službe nije uticalo na pogoršanje bolesti. Nakon toga Mašović je otpušten iz vojske, a utvrđivanjem disciplinske odgovornosti za taj događaj najodgovornijim akterima akterima izrečen je vojni pritvor.« — prema: »Danas«, Beograd 17. jun 2005.

Sandžačkom odboru se 11. juna. 2005. javio Obućina Sabro, otac pretučenog vojnika Edina i dao slijedeću izjavu:

»Događaj se zbio u krugu kasarne kada su vojnici dobili zadatak da čiste kasarnu. Trojica vojnika su ga pretukla na prevaru uveli u letnju učionicu i u nesvesnom stanju izneli i ostavili u sedećem položaju na klupu. Tu su ga našli i prebacili u novopazarski Zdravstveni centar u nesvesnom stanju i bio je u šok sobi nekoliko dana. Krivo nam je što nas nisu obavestili o stanju našeg deteta. Kada su ga prebacili iz Novog Pazara u stacionar u Raški i tek u sredu nas je obavestio o njegovom stanju i da dođemo u četvrtak da treba da ide na ispitivanje. Sutradan smo otišli u kasarnu u Rašku i tamo su se neljubazno ponašali. Na kapiji su mi rekli da idemo kući, da dođemo u ponedeljak i da može da nas primi komandir kasarne. Odbili smo njihov predlog i tražili smo da nas primi drugo lice, i primio nas je potpukovnik. Sa njim smo pričali na kapiji, jer nas nije uveo u kasarnu i posle smo stupili u kontakt sa detetom i ispričao nam je šta se desilo. Na kapiji, kada smo pričali sa njim, rekao nam je da je zdravstveno stanje našeg sina dobro i da nema nikakvih problema sa njim i da se vratimo kući, pa da dođemo u ponedeljak. Ja sam mu rekao da to nije

tačno, da je on dobio potres mozga i da je bio u šok sobi. On je pitao nas otkud mi to znamo i ko nas je obavestio. Rekli smo da nam je sin to rekao i da mu je to doktor potvrdio i da je bio u šok sobi u Novom Pazaru. Kada je video da smo obavješteni počeo je da se brani i drsko da se ponaša. Nismo hteli da ode-mo dok nismo videli dete. Doktor u stacionaru u vojnoj uni-formi nam je pokazao lekarsko uverenje, koje je dobio u No-vom Pazaru, da je Edin dobio potres mozga i sekundarnu am-neziju, i da treba da u petak ide na kontrolu na hirurško u Novi Pazar da će ga poslati u ponedeljak na VMA na ispitivanje. Kada smo pošli kući iz stacionara na iz jedne kancelarije je izašao doktor i pričao je sa nama o Edinu. On nam je rekao da je on primio Edina u nesvesnom stanju i da ga je poslao u No-vi Pazar na lečenje i potvrdio je priču našeg sina. Za tog dok-tora nam je na kapiji rekao potpukovnik da se on ne nalazi u kasarni, a bio je tu. Uzeli smo broj telefona Đorđa Vukmirovi-ća i zakazali razgovor na telefon sa njim da ga zovemo od ku-će. Od kuće smo ga zvali i stupili smo u kontakt sa njim. Re-kao nam je da su proverili u njegovoj jedinici, i potvrdili su mu da je Edin najbolji vojnik u kasarni, najmirniji i da će ga poslati na kontrolu u Novi Pazar, a u ponedeljak na VMA na ispitivanje. Uveče u petak zvali smo Edina i on nam je rekao da je na hirurškom i da je neko pokušao da prikrije slučaj i da on nije prebijen u kasarni nego da je imao saobraćajnu ne-zgodu. U kasarni su mi rekli da mora da plati sve preglede u Beogradu i da pripremi pare. Za ovaj događaj smo obavestili vojni odsek u Prijepolju i oni su reagovali na taj način što su stupili u kontakt sa kasarnom i oni će biti isto u toku sa tim događajem«.

Sandžački odbor se 10. juna oglasio slijedećim saopšte-njem za javnost:

»Povodom izjave Generalštaba Vojske Srbije i Crne Go-re, koju je prenijela televizija B92, da »incident« pretučenog vojnika Anisa Mašovića u Požarevačkoj kasarni Vojske SCG nema nacionalnu osnovu, kako se potenciralo u Novom Paza-ru, Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda, radi pravilnog informisanja javnosti ističe da se ovom odboru obratio vojnik Mašović Anis sa žalbom da je pretučen na spa-

vanju, u Požarevačkoj kasarni, da su mu nanijete tjelesne povrede o čemu svjedoči ljekarsko uvjerenje, da je srećom njegov krevet bio blizu vrata pa je jedva uspio da pobjegne, inače ne zna da li bi ostao živ. Anis kaže da je solidan vojnik, da ni sa kim nije bio u zavadi i da je jedini razlog njegovog stradanja taj što je Bošnjak. To je izjavio i lokalnoj televiziji. Nije to jedini slučaj prebijanja i maltretiranja Bošnjaka u kasarnama VSCG. Prošle godine vojnik Kujović iz Prijepolja je pretučen, takođe, u požarevačkoj kasarni. U Bijeloj Crkvi je 2004. pretučen Elvedin Redžović iz Novog Pazara, pa je zbog povreda liječen na VMA. U kasarni u Sjenici je nastradao vojnik Džemal Hasanović, čitavih šest časova su ga nepotrebno držali u sjeničkoj bolnici umjesto da ga odmah prebace u Zdravstveni centar Novi Pazar kako bi mu se ukazala adekvatna pomoć, tako da je iskrvario. Novi slučaj se desio 11. juna kada je vojnik Obućina Edin u Raškoj prebijen, tako da je ležao tri dana u šok sobi, a vojna lica mu savjetovala da o tome nikome ne priča. Kao što se vidi iz svih ovih primjera, to ne može biti slučajnost. Generalštab bi morao da se pozabavi svim tim slučajevima i da obezbijedi svojim vojnicima sigurnost, bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost, umjesto što ih paušalno proglašava za obične incidente. Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda, koji ne štiti samo prava Bošnjaka, već prava svih građana, bez obzira kojoj nacionalnosti pripadaju, se nada da će Ministarstvo odbrane i Generalštab preduzeti ozbiljne mjere da se stane na put ugrožavanju života i tijela svojih vojnika, bilo koje narodnosti da su. Samo se na taj način može povratiti povjerenje vojnika i njihovih roditelja u Vojsku i njene starješine«.

Incidenti na lokalnom nivou

U izvjesnim incidentnim situacijama na lokalnom nivou pojavljuju se problemi koji, pored asociranja na blisku prošlost, pokazuju da mogu narasti do stanja kada ih je teško kontrolisati i obuzdati. Takvi problemi se mogu naći i na sportskim priredbama, u međunacionalnim i međuvjerskim odnosima, kao i u političkim sukobima unutar pripadnika jedne etničke zajednice. Naročito nas zabrinjava izuzetno pasivan od-

nos MUP-a Novi Pazar prema ovim incidentima, i s pravom smo postavili pitanje u čijem je interesu ćutanje MUP-a i njegova neadekvatna reakcija.

Javnost je bila prilično uzburkana incidentom koji su mnogi mediji zabilježili kao »slučaj kamenovanog sveštenika«. Naime, javnost u Srbiji je informisana da je »grupa djece kamenovala đakona Srpske pravoslavne crkve«. Za taj čin, predstavnici SPC su rekli da je organizovan od strane ekstremnih političkih grupacija u Sandžaku. Međutim, Rešad Škrijelj, otac maloljetnog Sulejmana (10), u izjavi koju je dao za Sandžački odbor rekao je da njegov sin nije kamenovao đakona, već da je pokušavao da otvori kesicu sa plastičnim kuglicama (veličine 3 mm). Tog dana njegov sin se nalazio na prozoru, a iz kesice koju je pokušavao da otvori rasule su se kuglice i preko metalne okapnice i tende, pale na ramena đakona i po kosi njegove supruge. Sandžački odbor je, takođe, razgovarao i sa đakonom, iz Leposavića. On je rekao da nije siguran da su to bile kamenice. Novopazarski MUP je, nakon izvršenog uvida, demantovao izjavu starešine manastira Sopoćani, i potvrdio da je riječ o plastičnim kuglicama i da su one pogodile i druge prolaznike. Međutim, ovaj demant objavila je samo Regionalna televizija Novi Pazar.

Povodom saopštenja koje je 19. januara 2005. izdao Odbor za ljudska prava Raške oblasti, nevladine organizacije Novog Pazara, Tutina i Sjenice (Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda, Novi Pazar, Urban-In, Novi Pazar, Centar za mir i pomirenje, Sandžak, Novi Pazar, Sandžački intelektualni krug, Novi Pazar, Građanski forum, Novi Pazar, KC »Damad«, Novi Pazar, Impuls, Tutin, GEST, Tutin, Omladinski forum, Tutin, Forum za toleranciju i suživot, Tutin, Destinikon, Sjenica, Flores, Sjenica) izdale su saopštenje u kome je ocijenjeno da je to:

»Još jedan od pokušaja destabilizacije ovog regiona koja bi, svakako, odgovarala poraženim političkim snagama, kao i sadašnjim tzv. »demokratskim nacionalistima«, raznim demagozima, manipulantima, »prodavcima patriotske magle« i sličnima. Stiče se utisak da je tekst saopštenja Odbora za zaštitu ljudskih prava u Raškoj oblasti napisan pod mentalnim i

duhovnim patronatom najubojitijih pera nekadašnje propagandističke i ratnohuškačke RTS, a da je, zapravo, njegova jedina svrha — potpuna rehabilitacija nakaradnog vrednosnog sistema koji je nastao u okrilju jedne profašističke ideologije. Drugačije se i ne može shvatiti saopštenje za javnost u kome se tvrdi da su u Novom Pazaru »Srbi građani drugog reda« i, naročito, da je »stanje u Sandžaku gore nego na Kosovu«, a da su lideri ovdašnjih NVO i političkih partija »perfidniji od Albanaca«. Ne osporavajući pravo Srbima kao manjini, niti bilo kojoj drugoj manjini, da ima osećaj da su im »ugrožena ljudska, verska i nacionalnih prava«, prosto ne možemo a da ovakvo njihovo »nadahnuće« ne shvatimo kao doprinos harangi koja se u poslednje vreme, u pojedinim medijima, vodi protiv Bošnjaka u Sandžaku. Odbor za ljudska prava u Raškoj oblasti tim tvrdnjama nadmašuje i dostignuća nekih dnevnih i nedeljnih listova u Srbiji. »Novinarima« tih medija priviđa se Osama bin Laden, a Odboru za ljudska prava u Raškoj oblasti »kosovizacija Sandžaka«. Kako »novinari« svakog drugog dana »otkrivaju terorističke baze u Sandžaku«, autori saopštenja takvim načinom shvatanja stvarnosti mogu i od nekoliko plastičnih kuglica napraviti topovsku đulad. Podsećamo da su do samo pre nekoliko godina, topovska đulad bila uperena ka Novom Pazaru i drugim sandžačkim gradovima i selima, ali ona nisu bila plod nečijih halucinacija, niti su se deca igrala plastičnim pištoljima, već su neki vrlo ozbiljni ljudi (možete ih videti u Haškoj hronici svakog jutra na B 92), vrlo brižljivo, vrlo precizno i sa velikom predanošću sprovodili jedan davno zacrtani politički program. Stoga, ni ovakve tvrdnje pomenu tog Odbora, bez ikakvog uporišta u stvarnosti, ne možemo da shvatimo kao neupućenost, već kao izraz političkih težnji određenih struktura u ovoj zemlji da rade jedino što znaju, a to je da stvaraju krizna žarišta i da, potom, na stradanjima ljudi, kao paraziti, produžavaju svoje političko trajanje, a sve zbog ličnog materijalnog interesa. Srbi u Sandžaku nikada nisu bili građani drugog reda i ne postoji ni jedna validna činjenica koja ukazuje da je danas drugačije. Naprotiv, sve nevladine organizacije »prozване« u saopštenju Odbora upravo postoje i rade zbog toga da ni Srbi ni Bošnjaci niti pripadnici bilo kojeg

naroda ne budu građani drugog reda. To dokazujemo kroz svoje svakodnevne aktivnosti u kojima učestvuju građani bez obzira na svoju nacionalnu, versku ili bilo koju drugu pripadnost. Niko iz ovdašnjih NVO ne tvrdi da u ovoj multietničkoj sredini nema međunacionalnih incidenata. Na žalost, ima ih i oni, ma sa koje strane dolazili i ma ko da u njima učestvuje, mogu pokvariti dobre komšijske, međuetničke i međureligijske odnose. Međutim, takve incidente, obično, i izazivaju upravo oni pojedinci, grupe i određene političke strukture kojima konstantne tenzije, krize i nestabilnosti najviše odgovaraju. Upravo zbog toga nevladine organizacije su, saopštenjima za javnost, apelima i drugim aktivnostima, uvek reagovala i reagovala oštro osuđujući i insistirajući na kažnjavanju vinovnika svih pojava koje na bilo koji način remete međunacionalne i međureligijske odnose. Međutim, bezočna zloupotreba ovakvih incidenata u dnevnopolitičke svrhe ne može ni u kom slučaju biti način rešavanja problema, već samo inicijalna kapisla za mnogo šire i opasnije sukobe, koje neke retrogradne snage u našoj zemlji, očigledno, priželjkuju».

U Prijepolju je grupa maloljetnih đaka muslimanske vjeroispovjesti, grudvajući se 27. januara 2005. ispred Ekonomske škole, umalo pogodila sveštenika Jovu Andana. U nekim je saopštenjima i medijskim dopisima, koji su uslijedili nakon događaja u Prijepolju, rečeno da je sveštenik »istučen« i da je »kamenovan vladličanski dvor u Prijepolju«. Sam jerej Jovo Andan je demantovao te navode. U svojoj izjavi je rekao: »Vraćajući se iz eparhijskog doma, prolazio sam pored srednješkolškog centra i odjednom čuo galamu i povike: Alo! Crni, glavonja, okreni se! Mislio sam da se te reči ne odnose na mene, i nastavio svojim putem. Međutim, povici su bili sve jači i jači, i kad je pala jedna grudva snega okrenuo sam se i naspram sebe video grupu od 5 mladića koji su odavali utisak da je riječ o licima u alkoholisanom stanju. Obratio sam se deci i rekao da treba da se stide svog ponašanja. Njihova reakcija je posle bila preteća, te sam se obratio policajcu koji je bio u blizini i zamolio da me zaštiti od drskih mladića«. MUP Srbije se povodom ovog slučaja oglasio saopštenjem u kojem se kaže da je grupa mladića napala oca Andana grudvama snega i da

ga je nazivala pogrđnim imenima. Opštinsko vijeće Prijepolja, na vanrednoj sjednici, održanoj 29. 1. 2005., osudilo je postupak grupe maloljetnika koji su verbalno vrijeđali sveštenika, ali i izvještaje medija koji su pogrešno obavijestili javnost o događaju. Naime, sveštenik uopšte nije pretučen, kako su u svojim izvještajima naveli skoro svi centralni mediji i vladika Filaret.

Disciplinski sudija II fudbalske lige Slobodan Pajović izrekao je kaznu FK »Novi Pazar«, kako je obrazložio, zbog incidenta na meču sa FK »Bežanijom«. FK »Novi Pazar« će, kako je predviđeno kaznom, narednih 12 mečeva kao domaćin igrati u gradu udaljenom najmanje 100 km od Novog Pazara. »Meč sa Bežanijom protekao je u fer i sportskoj atmosferi, suđenje je bilo dobro i utakmica je završena realnim rezultatom (1:1). Po završetku susreta gostujući igrač Damjanović, koji nosi broj 9 izazvao je redara psujući mu tursku majku, posle čega je jedna osoba preskočila ogradu i napala Damjanovića«, rekao je, objašnjavajući šta se zaista desilo, medijima Ismet Kačar, menadžer kluba i naglasio da je istina da su neke osobe otele kameru sa snimkom meča, ali takođe je istina da su te osobe uhvaćene i kažnjene sa po 20 dana zatvora. »Mi ne bežimo od odgovornosti, ali boli nas različit aršin koji se primenjuje za nas. Pogledajte šta se dešavalo ove sezone na drugim terenima, na mečevima Budućnost — Partizan, Vojvodina — Zeta, Budućnost — Zvezda. Ti klubovi su kažnjeni blago, ili uopšte nisu kažnjeni. Mi tražimo da se isti kriterijum primeni i na nas. Ne znam da li Pajović ima nešto lično protiv nas ili neko vrši pritisak na njega. Poznato je da se on zalagao i pre izricanja prethodne kazne da se FK Novi Pazar izbaci iz takmičenja«, rekao je Kačar. FK »Novi Pazar« ovim povodom obratio se svim relevantnim institucijama — predsedniku Tadiću i premijeru Koštunici, predsedniku FSSCG Draganu Stojkoviću i drugima. Navijači FK Novi Pazar 16. maja organizovali su se sa ciljem da protest izraze blokirajući magistralni pravac Novi Pazar — Raška. Međutim, iako je protest najavljen pre 48 sati, navijačima SUP Novi Pazar nije dozvolio okupljanje na ovom magistralnom pravcu. Put je blokiran samo nekih 15-ak minuta.

Za vrijeme jednog od najvećih muslimanskih praznika ramazanskog Bajrama, 3. novembra 2005. na osnovnoj školi »Bratstvo« osvanuli su grafiti nacionalističke sadržine, sa pretećim porukama — »Nož, žica Srebrenica«, »Mlad balija trči poljem, ja ga stižem pa ga koljem« i »Sindelić«. Ovi grafiti su posebno loša poruka, jer su ispisani na sam Bajram. Direktor OŠ »Bratstvo« Drago Mijaljević potvrdio je Sandžačkom odboru da su pomenuti grafiti primećeni u toku bajramskih dana, i rekao da je slučaj prijavljen policiji SUP-a Novi Pazar, koja je izvršila uviđaj. »Posle toga grafiti su prekrećeni, a ja se nadam da će policija odraditi svoj posao kako treba i da će oni koji su ovo učinili biti pronađeni«, rekao je Mijaljević, osudivši ispisivanje ovih poruka na zidu škole. On je istakao da se nada da učenici nisu počinili ovog dela, i da je reč o nekoj šali, jer su i ranije, za vreme utakmice SCG — BiH, na školi bili ispisani grafiti sa nacionalističkim porukama (Al'ka-ida i Mudžahedini). »Nadam se samo da je reč o nečemu što nije zbilja. Ovakve stvari ne bi trebalo da se ispisuju nigde, a posebno ne na obrazovnim institucijama. Kažem, tešim se samo time da deca nisu umešana. I mi u školi pokušavamo da istražimo o čemu je reč, odnosno ko je kriv za te grafite«, rekao je Mijaljević Sandžačkom odboru. Par mjeseci prije, u ovoj obrazovnoj instituciji, desio se incident na nacionalnoj osnovi. Učenici srpske nacionalnosti pretukli su dečaka Bošnjaka. Tada škola nije reagovala.

Na Kožarsko-tekstilnoj školi u Novom Pazaru 1. decembra 2005. pojavili su se nacionalistički grafiti, kao odgovor na one ispisane u vreme Bajrama na OŠ »Bratstvo«. Tim povodom Sandžački odbor oglasio se saopštenjem za javnost koje su preneli svi lokalni mediji:

»Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda najoštrije osuđuje ispisivanje grafita nacionalističke sadržine na Kožarsko-tehničkoj školi u Novom Pazaru. Ova organizacija, čija se aktivnost razvija u pravcu širenja međusobne saradnje, uzajamnog razumevanja i međusobnog povjerenja, čvrsto je uvjerena da ove nacionalističke parole ne izražavaju mišljenje i stavove većine građana bošnjačke nacionalnosti i islamske vjeroispovesti. Uvjereni smo da je veliki broj građa-

na Sandžaka, bez obzira na njihovu nacionalnu, vjersku i drugu pripadnost, iskreno i energično protiv svakog ko pokušava da na ovakav ili bilo koji drugi način unese nemir među njih. Zahtjevamo od organa unutrašnjih poslova da preduzmu energične mjere radi otkrivanja inicijatora ispisivanja ovih i ostalih grafita koji pozivaju na mržnju i netoleranciju među građanima Novog Pazara. Inicijatori i nadležnici ispisivanja ovih i ostalih parola mržnje moraju se izvesti pred lice pravde.«

Prekoračenje službene dužnosti pripadnika MUP-a

Sandžački odbor je evidentirao, pored slučajeva prekoračenja službene dužnosti pripadnika MUP-a, kao i nekoliko slučajeva nepostupanja po službenoj dužnosti. Bilo je i prituzbi na rad pripadnika MUP-a za nehumane i ponižavajuće postupke prema oštećenim licima. Sandžački odbor je 21. juna 2005. podnio krivičnu prijavu Opštinskom javnom tužilaštvu protiv Sretka Kovačevića, radnika MUP-a u Sjenici zato što je 11. juna 2005. u prostorije OUP-a Sjenica priveden Batkić Gadafi, sa svadbe svoga daidže u selu Aliveroviće. Naime, Gadafi se kritičnog dana nalazio na svadbi u selu Aliveroviće, opština Sjenica. Za vrijeme svadbe oko 23,30h dok je Gadafi stajao na ulaz u šator vidio je kako jedan policajac prilazi sviračima, a drugi ga je dohvatio za ruku i rekao mu da pođe sa njim. Isti je odveden u službeno vozilo, gdje je pretresen. Kod Batkića je nađena kutija metaka za pištolj. Kasnije, dolaze ostali policajci i istog službenim vozilom odvođe ga do stanice policije u Sjenici, odnosno u prostorije OUP-a Sjenica. Kada su ušli u hodnik Batkiću je prišao komandir smene Sretko Kovačević, kome je na službenoj kartici pisalo Lakota. Kovačević je pitao policajca, kome je nos bio krvav, koji je bio sa Batkićem, da li je Batkić to uradio, odnosno istog povredio. Pomenuti policajac je odgovorio — ne. Komandir je preteći u jednom trenutku rekao: »Doći ću ja tamo, nauči ću vas sve!« Poslije par minuta, kada se Kovačević vratio stegao je Batkića za vrat i rekao: »Ko je udario policajca«, izvadio je pištolj i zapretio Batkiću da će ga ubiti. Potom je vratio pištolj u futrolu, a onda je Batkića udario pesnicom u predjelu lijevog oka, a zatim nekoliko puta u stomak, da bi onda izašao i otišao u kan-

celariju. Nakon dva do tri minuta Kovačević se vraća i pita da li je Batkić pretrešen. Batkiću naređuju da stani uza zid, da bi ga Kovačević udario, kako bi ovaj raširio noge. Nakon toga Batkiću svlači jaknu i džemper i istog udara pesnicom u leđa, a onda okreće istog i nekoliko puta ga udara u predelu stomaka. Onda ostavlja Batkića i odlazi u svoju kancelariju. Gadafi je i posle ispitivan, ali nije više tučen. Komandir koji je tukao Batkića, po riječima istog, iznuđivao je iskaz od strane Batkića za metke koji su pronađeni kod njega. Oko 3,30h Batkića su pustili da ide kući. Sretko Kovačević je time počinio krivično djelo iznuđivanja iskaza, i zlostave u službi i krivično djelo lake tjelesne povrede, sve u sticaju, sadržano u KZ RS.¹¹ Sandžački odbor se, ovim povodom, obratio 21. juna 2005. Vladimiru Božoviću, generalnom inspektoru policije i 29. juna MUP-u Novi Pazar, sa prijedlogom da se pokrene disciplinski postupak protiv Sretena Kovačevića i drugih pripadnika MUP-a koji su prekoračili svoja ovlašćenja.

U svojoj izjavi Gadafi Batkić (1981) — Rastanoviće, Sjenica, navodi:

»Bio sam na svadbi kod daidže u subotu, 11. juna u Ali-verovićima. Oko 23.30 bio sam na ulazu šatora i video sam da je policajac potrčao ka muzici, drugi me je uhvatio za ruku i rekao da pođem sa njim. Nije mi bilo jasno šta se dešava. Otišli smo do službenog vozila, gde su me pretresli i našli kutiju sa metkovima za pištolj. Potom je stiglo još policajaca i rekli su da moram da pođem sa njima. Krenuli smo do stanice policije u Sjenici. U hodniku, što smo stigli, prišao je komandir smene Sretko Kovačević, kome je na službenoj kartici pisalo Lakota. On je pitao policajca koji je došao sa mnom, a kome je bio krvav nos, da li sam ga ja udario. Rekao je da nisam. Komandir je rekao: »Doćiću ja tamo. Naučiću vas sve...« Ušao je u kancelariju, gde se zadržao nekih pet minuta. Ja sam pitao policajca, koji je bio samnom, da odem do WC-a. On je rekao da mora da pođe samnom. Posle, kada smo otišli do WC-a stigao je Kovačević, dohvatio me za vrat i rekao: »Ko je udario policajca?« Izvadio je pištolj i rekao je da će me ubi-

11 Opštinsko tužilaštvo u Sjenici je odbacilo ovu krivičnu prijavu.

Gadafi Batkić

ti. Vratio je, potom, pištolj u futrolu. Udario me je pesnicom u predelu levog oka. Potom me je nekoliko puta udario pesnicom u stomak, izašao je i otišao u kancelariju. Posle 2–3 minuta vratio se i rekao: »Jel pretrešen on? Ja ću ponovo da ga pretresem!« Stao sam uza zid, kako mi je rečeno, a on me je udario da raširim noge. Svukao mi je jaknu i džemper i udario me pesnicom u leđa. Okrenuo me je i udario nekoliko puta u stomak. Pustio me je i ušao u svoju kancelariju. Posle sam sedeo u hodniku. Ispitivao me je ali me nije tukao. Oko 3.30 sati pustili su me da idem kući. Policajci koji su me pokupili sa svadbe su Mele Pilica, Nedžad Lakota i još dvojica, od kojih je jedan iz Kamešnice. Mislim da se policajac kome je krvario nos preziva Jukić. Ja sam pogrešio kada sam davao izjavu stanici policije u Sjenici. Rekao sam da me je tukao Lakota, a u stvari to je bio Kovačević. Dok me je on tukao pesnicama po leđima, tu je bio Pilica, a kada me je udario u predelu levog oka, tu je bio policajac kome je bio krv na nosu. Ne znam zašto mu je krvario nos, rekli su da ga je neko tukao na

svadbi. Kada su došli na svadbu nisu imali nalog. Komandir koji me je tukao iznuđivao je i iskaz od mene za metkove, koje su pronašli kod mene».

Mirfad eff. Sadović (1979) — Aliveroviće, Sjenica, u svoj izjavi navodi:

»Oko 23 sata izašao sam do svoje sobe sa nevestom i vratio se u šator bez nje. Video sam policajca kako gura jednog od gostiju. U tok trenutku nisam znao da li je policajac, jer nije imao kapu. Pomislio sam da je neka šala u pitanju. Kada sam video da je prekinuto kolo video sam da je vrag poneo šalu. Poznao sam policajca, kada sam mu video lice izbliza. Nastala je vriska žena i devojaka, mislile su da je pljačkaš u pitanju. Gost kog su gurali je Redžep ef. Jusufović. Kada sam ga prepoznao i video da je policajac ja sam mu rekao: »Hajde da popijemo kafu«, ne bi li ga sklonio, jer drugi nisu znali da je policajac. Svi tvrde da nije imao ni uniformu, ja se ne sećam. U tom momentu ja sam policajca odvratio od gosta, jer je velika grupa krenula ka njemu. Ja sam ga štitio. Masa nas je izgurala van šatora. Ja zaista nisam primetio da je udaren, kao što su rekli u SUP-u Sjenica. Policajac se osećao na alkohol i spoticao se, što znači da je bio u alkoholisanom stanju. Nakon izlaska iz šatora poveo sam ga do auta. U tom trenutku video sam komandira stanice Budevo, Meleta Pilicu, kako takođe izlazi iz šatora. Ja nisam znao da je i on bio tu. Prišao sam mu i pitao ga da li ima nalog i zašto, kao gazda nisam obavešten. I on se osećao na alkohol. Ništa nije rekao, samo da će pozvati pojačanje. Vraćajući se od njega sreo sam i policajca Enesa Avdovića, koji je takođe išao iz šatora, koga sam upitao: »Zar i ti daidžicu (iz sela je odakle je moja majka) da mi kvariš veselje?« Izvadio je pendrek na mene, ako te mlatim sa ovim osetićeš na svojoj koži. U tom momentu rekao sam da udari, bolje mene, nego goste. Rekao sam da mi goste ne dira. Moj amidža Selim Sadović, koji je naišao, pokazao mu je put do službenog vozila i reko mu da ovo nije stvar za policijsko rešavanje pendrekom. Amidža je sa njim nastavio put do auta. Ja sam krenuo do šatora da smirim narod. Kada sam stigao gosti su mi pričali kako su ušli u šator, hvatali su se za pištolje. Dve-tri snahe koje su u drugom stanju rekle su mi da su ih gu-

rali. Nakon određenog vremena otišao sam u pravcu službenog auta, primetio sam i četvrtog policajca, kojem tog momenta nisam znao ime, bio je to, kako su mi njegove kolege rekle Nedžad Lakota. Svi ostali policajci su bili u uniformi. Posle toga policajci su otišli, ja nisam znao da su povelili Gadafiga. To sam čuo tek kasnije u šatoru. Pozvao sam SUP i rekao da ne vrše prisilu, jer iz iskustva znam kakvi su policajci. Narednog dana sam ga video modrog, i on mi je kazao kako su ga tukli policajci. U nedelju na glavnom veselju, došle su dve pune lade nive policajaca. Nemam zaista primedbu na razgovor koji sam vodio sa njima i na ponašanje. Samo su dolaskom uznemirili goste. Poziv su mi još u subotu uručili da se javim u ponedeljak, nije bilo potrebe da dolaze. Kada sam ih pitao što su došli, rekli su da nisu znali da je veselje u toku. Siguran sam da su znali jer je sa njima bio komandir Mele, koji je tu bio prethodnog dana. Ono što sam zaboravio da navedem, u momentu dolaska policajaca u subotu uveče, oni su jurili jednog dečaka i držali ga za usta kada su ga uhvatili ispred šatora, de ne bi govorio da je policija tu. Radi se o nasilnom upadu u šator. Uz moju izjavu prilažem potpise gostiju, koji će me posvedočiti kako je policija upala u šator i kako su se ponašali«.

Ministarstvo unutrašnjih poslova, Sekretarijat u Novom Pazaru je 21. jula uputio odgovor Sandžačkom odboru u vezi ovog slučaja. U odgovoru stoji:

U vezi predloga Sandžačkog odbora za zaštitu ljudskih prava i sloboda dostavljenog Sekretarijatu u Novom Pazaru, obaveštavamo Vas da je SUP Novi Pazar nakon utvrđenog činjeničnog stanja povodom događaja u selu Aliveroviće SO Sjenica, iz okvira svoje nadležnosti i zakonskih ovlašćenja preduzeo sledeće mere:

Protiv radnika PS OUP-a Sjenica, policajaca Pilica Mirsada, Jukić Samira i Kovačević Sretka podnete su disciplinske prijave za učinjenu težu povredu radne obaveze i radne dužnosti iz Čl. 50 st. 1 tač. 7 Zakona o unutrašnjim poslovima Republike Srbije.

Opštinskom javnom tužiocu u Sjenici dostavljena je krivična prijava broj KU- 113/05, koju je podneo Batkić Gadafiji

iz Sjenice protiv radnika PS Sjenica, Sretka Kovačevića za KD iz čl. 66 KZRS.

O preduzetim merama obavešteni su ustanove i predstavnici lokalne samouprave SO Sjenica«. Dopis je potpisao načelnik Sekretarijata potpukovnik mr Muamer Nicević.

Sandžačkom odboru 2. juna 2005. obratio se Esad Idrizović, vozač autobusa ECCO agencije, iz Novog Pazara zbog nedoličnog ponašanja i fizičkog maltretiranja od strane dvojice saobraćajnih policajaca, 1. juna 2005. godine, koji su obezbjeđivali kolonu kod Kolašina, gdje je zbog izgradnje mosta došlo do zastoja kretanja vozila. Idrizović je vozio učenike sjeničke Gimnazije, u povratku, sa ekskurzije iz Budve. Pošto su policajci propuštali mnoga vozila, uglavnom sa crnogorskim tablicama, Idrizović, je zatražio da propuste autobus sa đacima, jer je jedna od učenica bila lošeg zdravstvenog stanja, kao i jedan od profesora. Policajac je rekao da otvori prozor, i udario Idrizovića pesnicom u predjelu sljepoočnice. Drugi policajac, ponašao se, takođe, vrlo arogantno. Učenici i profesori u autobusu bili su uplašeni i uznemireni. Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava je odmah obavijestio sve nadležne institucije. Pozitivna je činjenica je da je još istog dana komandir policijske stanice u Kolašinu reagovao. U razgovoru sa predsjednikom Sandžačkog odbora Semihom Kačar izrazio je žaljenje zbog ovog nemilog događaja i obećao da će se slučaj procesuirati. Idrizovića je 3. juna, u prostorijama Sandžačkog odbora, telefonski kontaktirao i načelnik policije Crne Gore Živko Šipčić, koji se izvinio i rekao da su policajci suspendovani. Ovo je prvi put u našoj praksi da Ministarstvo unutrašnjih poslova, ovako brzo reaguje.

Sandžačkom odboru za zaštitu ljudskih prava i sloboda 18. maja javili su se zaposleni u Agenciji za pružanje usluga fizičko-tehničkog obezbeđenja »Tigar inter gard«. Angažovani su bili na obezbjeđenju jednog od objekata u Vojvodini, gdje su ih napali štrajkači. Policija i pravosuđe nisu postupili po dužnosti, vidan je diskriminatorski odnos ne samo štrajkača, koji su ih napali zato što su tablice na automobilima bile NP, već i zaposlenih u policiji i pravosuđu. Aleksandar Sanić u svojoj izjavi navodi:

»Naša agencija »Tigar inter gard« u potpunosti radi legalno. Registrovana je kao Agencija za pružanje usluga fizičko-tehničkog obezbeđenja. Ugovor sa preduzećem »Arma Bač«, koje posluje u vojvođanskoj opštini Bač potpisali smo 19. 5. sa vlasnikom i direktorom preduzeća, kako bi obezbedili, odnosno zaštitili imovinu firme. Vlasnik nam je na uvid dostavio vlasnički list overen od Suda, od Ministarstva za rad i socijalna pitanja da je štrajk nelegalan, od pokrajinskog Saveza sindikata da je štrajk nelegalan, spisak radnika koji su pod suspenzijom, kao i spisak radnika koji mogu da uđu u krug preduzeća. Proizvodnja u fabrici nije funkcionisala oko godinu dana, jer su štrajkači to ometali. Dva dana pre nego smo mi došli pobunjeni radnici su izbacili vlasnika iz preduzeća, oduzeli mu vozilo i zabranili mu ulaz u firmi. On je bio prinuđen da angažuje agenciju za obezbeđenje imovine, jer su počeli da iznose stvari, inventar i izazvan je manji požar. Mi smo tamo došli noću oko 2 sata (20. 04). Imali smo informaciju da nikakva služba obezbeđenja u firmi ne postoji i da se u tom trenutku tamo nalazi pet radnika, koji su bili pod suspenzijom. Protiv njih su podnete krivične prijave za ometanje proizvodnje. Kada smo stigli videli smo da ima nekog na prijavnici. Prijavili smo se. Bili smo uniformisani, što je po zakonu. Tako su videli da je u pitanju zaista agencija za obezbeđenje. Imali smo od opreme jedino baterijske lampe. Pokazao sam ugovor čoveku koji je bio na portirnici. On je potrčao, uzeo štanglu i zašao. Istrčao je na mene i napao me, momci, moje kolege, izašli su iz auta. On je bacio štanglu i počeo da beži. Krenuli smo za njim, a on je dozivao pomoć. Sačekali su nas sa štanglami. Od vlasnika smo dobili nalog da određena lica napuste krug preduzeća. Dok lice ne postupi po naredbi dužni smo da reagujemo i da ga predamo policiji. Dva lica su savladana i oduzete su im štangle. Pozvali smo policiju kako bi ih predali. U međuvremenu policija je stigla. U neposrednoj blizini u kuhinji bilo je oko 20 ljudi u alkoholisanom stanju, koji su imali štangle. Sve je bilo organizovano. Ta lica su šipkama razbijala prozore i počeli su da nas napadaju. Mi smo ih upozorili da smo iz agencije za obezbeđenje i da nas je vlasnik angažovao. Nama je, zaista, bilo čudno šta će oni u fabrici u 2 sata po po-

noći. Razbili su vrata od kuhinje, iako su bili upozoreni da je obezbeđenje u pitanju, a rečeno im je i da im nećemo ništa. Predali su se i pretrešeni su. Nismo preduzeli nikakvu fizičku silu. Predali smo ih policiji (došla su dva policajca). Napustili su krug preduzeća. Policiji smo odmah pokazali Ugovor sklopljen sa vlasnikom preduzeća. Zamolili smo policiju da ih udalji. Policija ih, međutim, nije rasterala. Oni su se okupljali sve više, pozivali su telefonom meštane da im se pridruže. Za sat vremena okupilo se oko 150 ljudi sa vilama, sekirama, motkama. Policajci su kasnije u izjavi rekli da su nam pretili da nećemo živi odatle izaći. Istina je bilo je mnogo pretnji. Ja od policije tražim pomoć. Policajci su nam rekli da smo mi četvrta agencija, koja je tu pretučena. Od lokalne policije smo tržili pomoć u vidu pojačanja. Obavestio sam i vlasnika o onome što se dešava. On mi je rekao da mu je načelnik obećao da će poslati još policajaca. Policajci su nam rekli da on nije vlasnik preduzeća. Kada sam video da je situacija zaista ozbiljna, tražio sam od policajaca koji su bili tu da nam obezbede izlazak iz preduzeća. Međutim, policija nam je tražila lične karte. Ja sam rekao »štrajkačima«, koje je policija očigledno podržavala uporno, da dođu ujutru i razgovaraju sa vlasnikom i da mi protiv njih zaista ništa nemamo. Videli su tablice na našim automobilima NP registracije, tada su počeli da nas gađaju kamenjem i da viču — »sad ćete videti kako kolju četnici sa Manjače«, »Šiptari«, pokazivali su i neku žicu i pretili — »sa ovim smo klali«. Četiri policajca su stajala ispred kapije. Mi smo se povukli u krug preduzeća, kako ih ne bi još više iritirali. Oni su bili ubeđeni da smo svi muslimani. Posle toga doneli su neku privatnu kameru i vikali — »Sad ćemo da snimimo kako vas koljemo, kao i one pre vas. Nismo videli tog čoveka, mislili smo u početku da je TV. Policija se povukla sa kapije da uđe. Pretnje su, pre svega, bile upućene meni, jer sam bio šef obezbeđenja. Policija se povlači, »štrajkači« razbijaju kapiju. Nas je bilo petnaestorica, od kojih tri vozača. Svi smo bili oko 25 godina, nekažnjavani. Kreću na nas. Rekao sam momcima: »Bežite! Spašavajte glave«. Rekli su da nećemo živi izaći, iako je tu bila policija. Zvao sam žandarmeriju, rekli su da ne mogu da dođu bez poziva lokalnog

OUP-a. Ja sam potom, razgovarao sa komandirrom. On mi je rekao — »Kako si smeo da dođeš ovde, ovi ljudi su bili na ratištu«. Celu noć sam bio u močvari jer su mene posebno tražili. Policija me je tražila ne bili se njima javio, a za njima je išao pun auto »štrajkača«. Nisam se odazvao. Čekao sam jutro. Međutim, i po svanuću su me tražili. Ujutru sam zvao policiju da pitam šta je bilo sa mojim ljudima. Razgovarao sam sa zamenikom komandira, koji je rekao da su svi momci dobro, a da ja hitno treba da se javim da dam izjavu, da ne raspišu poternicu. Zvao sam i urgentni centar, rekli su i da ima 4 povređenih. Kada sam rekao zameniku komandira gde sam odmah je poslao policiju po mene. Naši automobili su bili poplupani i demolirani. U policiji smo davali izjave. Dodelili su nam advokata po službenoj dužnosti Miroslava Leškova iz Bačke Topole, bivšeg policajca, i to tek pošto su nam odredili pritvor od 48 sati. Advokat je uzimao novac od nas. Zvao naše porodice uznemiravao ih. Kad sam mu ja rekao da je on advokat po službenih dužnosti, on je rekao ti sigurno nećeš izaći iz zatvora. U policiji smo bili gladni, mokri (močvara). Nisu reagovali. Nisu hteli čak ni od našeg novca da nam kupe hranu. Gladovali smo i naredna 23 dana u pritvoru koji nam je odredio sud«.

Gutić Nermin u svojoj izjavi kaže:

»Pošto smo ujutru na četvorica uspeli da izvučemo iz kruga naša 2 demolirana auta policija nam je navodno rekla da će da nas skloni u SUP u Baču, dok se ne pojave ostali momci, koje jure štrajkači. U SUP-u smo smešteni u salu bez prozora gde smo morali da dajemo izjave bez prisustva advokata. Kasnije su došle i ostale kolege. Neki inspektor, Ivanišević Slobodan javno nam kaže da smo lišeni slobode 48 sati i da imamo 15 minuta da pozovemo advokata ili će nam oni sami odrediti advokata, što je samovoljno i urađeno. Od advokata smo tražili da ne potpisujemo za pritvor, on nam je rekao da to nikakve veze nema za sud. U SUP-u nam nije ukazana prva pomoć, jer je bilo i povređenih, a 24 sata nam nisu dali hranu. U SUP-u su nam ukrali čizme. Po četiri sata su nam uzimali izjave. Kolega Aleksandar Marijanović, dobio je frakturu lobanje, dva dana je bio u bolnici, a zatim

su i njega smestili u pritvor. U pritvoru smo bili u Klisi u Novom Sadu. Sudija (sud Bačka Palanka) je uzela iste izjave iz SUP-a. Međutim ništa nije ni gledala odredila je pritvor od 23 dana. Inspektori u policiji su nam pretili. U međuvremenu mediji o nama stvaraju mit da smo siledžije. Advokat je uzeo oko 10 hiljada dinara. Rekao nam je da optužimo gazdu, pa da nas puste (prinuda iskaza). U prisustvu advokata, komandir je rekao da su svi bili muslimani niko živu glavu ne bi izvukao«.

Sandžačkom odboru se se obraćala i lica koja već duži vremenski period vode parnice. Zulfo i Albin Tahirović u svojoj izjavi navode:

»Ćif Hadžibulić i njegovi sinovi Mirsad i Esad nanijeli su 3. novembra 1990. lake tjelesne povrede Alnesi Tahirović, mojoj sestri. Klesali su kamen i nju je pogodio parče, a onda su napali mog oca Zulfa i udarili ga lopatom više puta po glavi. Sud ih je oslobodio krivice, rekavši da je to bilo iz nehata. Isti su dana 19. 10. 1994. godine oko 12 i 30 minuta, pred našom kapijom napali Zulfa. Gađali su ga kamenjem, a potom su ga oborili na zemlju, pa su ga isti u tom položaju tukli. Odvukli su ga do svoje kapije i uvukli u svoje dvorište i tamo ga, takođe, tukli. Naneli su mu lake telesne povrede. Sud ih je oslobodio krivice, na osnovu izjava lažnih svedoka. Presuda je doneta 10. 07. 1997. godine, sa obrazloženjem da ga je Ćif u samoodbrani, otimajući se oko grabulje pretukao. Tada ga je napala i Ćifova žena Mahija Bošnjak. Sud nije prihvatio naše svedoke. Ćif i Esad Hadžibulić prali su 26. oktobra 2000. auto ispred naših drva, pored naše ograde, koja je bila uz kuću. Ćif je prskao crevetom drva, a onda je sa Esadom počeo da ih rastura. Tada je Zulfo izašao i rekao da to ne čine. Onda su njih dvojica počeli da ga gađaju kamenjem, prskali ga, psovali... Kada je pokušao da uđe u svoje dvorište, Ćif ga je cepanicom udario u glavu. Tada je pao u nesvest. Ja sam ga povratio i odveo u bolnicu. Dva sata smo proveli u Zdravstvenom centru. Doktor je zvao policiju, a oni nisu došli. Radi se o težim telesnim povredama, a to je navedeno i u lekarskom nalazu. Policiju je zvao i Ćif. Policajac je Ćurčić Dragan. Svedok mu je bila žena koja nije ni bila tu. Nakon godinu dana je

tek pokrenuta istraga, pošto smo mi privatno pokrenuli krivičnu prijavu. Policajac Dragan je bio u obavezi da to uradi jer je bio na službenoj dužnosti. Istragu je vodio sudija Enes Hadžibegović. Uveo je u predmet lažne svedoke, koje su predložili okrivljeni. To su Mahija Bošnjak, Mirsada Mehović, Ifeta Avdović, Omer Avdović i Ramiz Bećirović, a oni uopšte nisu bili tu kada se to desilo. Olgica Kozlov, zamenik OJT je uvela lažne svedoke u optužnicu. Inače, ona je supruga Igora Kozlova advokata okrivljenih. Danas je bilo zakazano suđenje, a nisu se pojavili ni okrivljeni ni svedoci. Dana, 19. 03. 2004. oko 01 i 30 posle ponoći, Nihat Dazdarević, Esad Zornić, Ernest Berović, Mirsad i Esad Hadžibulić (vlasnici kafane »Sem 3«) u Ulici Stanimira Đokovića 48 došli su na našu kapiju i gađali našu kuću većim kamenicama. Kada je Zulfo izašao pogodili su ga više puta (ciglama i većima kamenicama), polomili su kapiju i pritom su Zulfa pogodili u glavu i u predelu rebara (polomili su mu 7. rebro) i naneli mu teške telesne povrede. Ja sam ga pridigao, pozvali smo policiju, koja nije htela ni zapisnik da napiše. Samo njih dvojica su ostali, svi su otišli pre nego je policija došla. Oni su ih uveli u svedoke, kao i Fatmira Huseinovića koji je tada bio u kafani. Nisu ni uhapšeni ni privođeni. Zulfo je bio sedam dana u bolnici. Postoje prijave koje smo podneli SUP-u, pre i posle toga. Ništa nije preduzeto. Bezbroj puta smo SUP-u prijavljivali uznemiravanje. Ništa nisu preduzeli, zato što su dolazili i dolaze u tu kafanu i samim tim su podmićeni. U sudu rade po poznanstvu i podmićeni su, takođe. Više puta su oslobađali krivice pomenute, iako su naneli mom ocu više puta teške telesne povrede. Hadžibulić Aćif je, inače, vlasnik kafane »Sem 3«.

Krsman Ćirković (1968) iz sela Žunjevića — Novi Pazar se obratio Odboru 13. 12. 2005. sa vidljivim povredama u predjelu lica, koje mu je nanio policajac iz Novog Pazara Veroljub Pavlović. Krsman Ćirković izjavljuje:

»Sa policajcem Pavlović Veroljubom bio sam da čestitam rođenje ćerke. Krenuo sam kući sa njima. Iz čista mira izvadio je pištolj, pitao me zašto sam se tukao sa njegovim bratom, i zašto sam ga maltretirao. Ja nisam imao problema sa njegovim bratom, već neki drugi momci. Pavlović je bio pod

Krsman Ćirković

dejstvom alkohola, ja sam popio samo čašicu rakije, reda radi, na tom slavlju. Svi koji me poznaju znaju da nisam od onih što konzumiraju alkohol. Pavlović i ja smo inače komšije, i nikad pre toga sa njim nisam imao problema. On ima podršku policije za ovakve stvari, bio je na Kosovu, to mu sad obezbeđuje neke pozicije i prava. Od dobijenih batina izbijen mi je zub, imam prelom nosne kosti, i vidne ogrebotine i podlive po licu i telu, kao što možete da vidite. Sa njim me je tukao i Rodoljub Pavlović, njegov mlađi brat. Pavlović je, dok me je tukao, koristio službeni pištolj i udarao me njime po glavi. Sećam se samo do određenog trenutka šta se desilo. U povratku sa slavlja, njegova žena — moja sestra od ujaka je osetila šta će se dogoditi. Ja to nisam slutio, jer nikad pre nismo imali nesuglasica. Da sam znao, pobegao bih. U tom kobnom momentu, pre pada u nesvest, čuo sam kako govori: »Ovde ćemo ti j..... mater, niko ti ne može pomoći.« Policijskom čizmom me je udario u predelu nosa, i to je poslednje čega se sećam. Probudio sam se u njegovoj kući, ne sećam se kako su me tamo doveli. Teško sam disao, osećao sam bolove po celom telu. Njegova majka i

baba su pokušavale da mi pruže pomoć, a Pavlović se rvao sa svojim ocem, jer je ovaj hteo da spreči da me dotuče. Došla je policija i Dragan Janićijević, za koga ne znam odakle je došao. Možda je on pomogao da me donesu u kuću, jer Pavlovići su bili pijani, i ne verujem da su to mogli sami. Žena Veroljuba Pavlovića je htela da spreči napad na mene, ali je i ona dobila batine. Pavlović je čovek koji u svakom momentu može da drži u kući razno vatreno oružje, bez dozvole, i da puca u naselju kad god poželi. Švercuje i cigarete, i ko zna šta sve još, pored njega može da prođe bilo kakva nedozvoljena roba, da za to ne odgovara, već da ima koristi. Od njegovog odlaska na Kosovo, životni status ove porodice se promenio. Kasu iz kuće na Kosovu delio je sa kolegama i za to postoji svedok. Selim Kahrmanović zna mnoge stvari iz njegove priče sa Kosova. Moj otac dugo nije znao šta se dogodilo sa mnom, niko iz policije nije našao za shodno da ga o tome izvesti po službenoj dužnosti. Išao je da me traži, kad sam se pojavio nije mogao da shvati šta mi se dogodilo. U bolnici sam proveo dvadeset četiri sata, jer nisam imao novac da platim boravak tamo. Srbo Sendrić je kum Rodoljuba Pavlovića, koji je vrlo podmišljiv i sklon manipulaciji».

Krsman Ćirković je Sandžačkom odboru dostavi kopiju otpusne liste iz novopazarskog Zdravstvenog centra, a kao prilog u vezi nemilog događaja. Odbor ima i fotografije, načinjene na dan Ćirkovićeve izjave, gde se jasno vide zadobijene povrede.

Rodoljub Pavlović, rođeni brat pomenutog policajca Pavlović Veroljuba, došao je u prostorije Sandžačkog odbora 16. decembra 2005. godine, da kako je rekao, »predstavi pravu sliku događaja«. Na pitanje saradnika Odbora, da li je porodica Pavlović imala neprijatnosti zbog istupa Krsmana Ćirkovića u javnosti (RTV), mlađi Pavlović je kratko odgovorio sa ne, ali je insistirao da njegova izjava bude zabeležena. U svojoj izjavi on kaže:

»Bili smo kod kumova, Ćirković Mladena, jer je dobio ćerku. Ja, brat, snaja sa dvoje dece i žena. Došao je Ćirković Krsman, nikakve svađe nije bilo. On je ostao kad smo mi krenuli kući. Bili smo blizu kuće, a on je stigao. Udario je najpre

moju ženu, i sinovicu staru četiri godine, motkom. Zatim je udario snaju po ruci i slomio joj prst. Krenuo je na mene, otimali smo se oko te motke. Brat je pokušao da nas razvadi i zvao je policiju. Posle ga je brat odveo kući dok je stigla policija. Policija je stigla i odvela ga. Krsman nas je napao na putu koji pripada imanju i u privatnom je vlasništvu». Pavlović je naglasio da o povredama nanetim njegovoj supruzi, snaji i četvorogodišnjoj sinovici ima ljekarska uverenja koja će dostaviti Odboru. Do danas to nije učinio.

U izjavi datoj Sandžačkom odboru, Radiša Biorac, regionalni povjerenik ASNS, je optužio policajca novopazarskog SUP-a za fizički napad ispred opštinske zgrade, 21. decembra 2005. godine. Izjavu je dao na dan događaja:

»Radnici »Vojin Popović«-a, njih pedeset, skupilo se ispred firme i dogovorilo da izađe pred opštinu, da izraze protest, zbog toga što im niko ne pomaže da reše svoju situaciju. Pozvali su me, kao koordinatora US Novog Pazara, i regionalnog zastupnika ASNS fabričkih sindikata, JKP »Čistoće«, FO »Ras«, »Lipa«, i »Razvitak«. Skupili smo se i ušli u hol SO Novi Pazar, želeći da postavimo pitanje predsedniku opštine, Sulejmanu Ugljaninu, i predsedniku Skupštine opštine — Azemu Hajdareviću — da li žele, i šta mogu pomoći radnicima Novog Pazara u zaštiti radnih i ljudskih prava. Policija je već bila u zgradi jer se danas održava i sednica skupštine. Nisu nas primili ni jedan ni drugi, stvorena je tolika gužva, da nismo mogli čak ni da pridemo. Rekli smo i policiji i obezbeđenju da smo radnici, da mirno stojimo na drugom kraju hola, i da želimo da sačekamo kraj sednice, kako bi nas primio predsednik SO. Policija i obezbeđenje opštine su nas izgurali napolje. Posle pet minuta, policija je izašla da nas skloni i sa stepeništa. Pošto smo zauzeli levu polovinu stepeništa, ne ceo prostor, nismo hteli da se sklonimo i rekli smo da kao građani imamo pravo da budemo tu. Policija je počela da nas gura. Nisam hteo da se sklonim, okrenuo sam se prema policajcu koji me je gurao s leđa, i rekao sam da neću da sidem sa stepeništa. Policajac Goran Drobnjak me je odgurnuo, pošto sam bio leđima okrenut. Poleteo sam unazad, preko tri stepenice, i uspeo da se nekako okrenem, i naleteo sam na neko službeno

vozilo koje nije bilo u pokretu. Iza toga, policija je počela i da oduzima ljudima lične karte, i da zapisuje ko je prisutan. Poznajući policajca Drobnjaka preko deset godina, prišao sam mu, i rekao da verovatno izvršava svoj posao, da ga verovatno neću tužiti jer ga poznajem. Na to mi je on odgovorio da je do danas mislio da sam dobar čovek, ali od danas misli da sam nekulturan i nepismen, da će on mene tužiti, i da će za ovo danas, što je snimila televizija (RTV), vratiti mi kad-tad, duplom merom. Video sam da je moj poznanik policajac mnogo ljut, nasmejao sam se, i rekao da on obavlja svoj, a ja kao sindikalista — moj posao, i neka radi šta god misli da treba. Okrenuo sam se i otišao».

Nepostupanje po službenoj dužnosti

Sadik Muslić (1971) iz sela Trnave vodi spor sa komšijom, i kako kaže, komšija, ali i policija mu preti. On je u svojoj izjavi Odboru, 13. decembra 2005. istakao:

»Radi se o zauzeću i prekidu puta, i onemogućavanje kretanja deci i nama. Deca ne mogu u školu. Od strane šumskog gazdinstva je podneta tužba protiv Totić Šahmana, ali na žalost, sud još uvijek ne reaguje po tome. Obraćali smo se Zavodu za urbanizam, predsedniku skupštine, javnom pravobraniocu Hedi Škrijelj, nisu nam izašli u susret. Zamenik komandira Hamdija nam je rekao da se ne smijemo obratiti po ovom slučaju dok ne bude mrtvih. Obraćali smo se i šumskom gazdinstvu i RTV. U RTV su nam rekli da organizujemo skup i da obavestimo SUP i šumsko gazdinstvo. Nisam samo ja ugrožen, već i moje komšije, Mućahu Adil (blk-12466, NP) i Totić Smail (blk-161447, NP), i ne samo oni već mnogi od komšija. Totić Šahin sa sinovima izlazi na put svakodnevno, preteći sekirama. Totić Smail je čak povređen i ima lekarsko uverenje. Povređen je sekirom. Nama smeta, deca ne idu u školu duže vreme. Policija ne reaguje kako bi trebalo. Ima policije na Rogozni, ali su nam rekli da im se više ne obraćamo.

Mućahu Adilj izjavljuje istim povodom:

»U prošlu srijedu, moje dijete koje ima osam godina, ide u školu u Trnavi, dva sata je stajalo na snegu, nije smelo da

prođe, a onda je policija intervenisala. Moj sin je plakao i policajac Hamdija je prišao i pitao ga: »Što plačeš?« Kad mu je rekao da ne smije da prođe od Šahina, on je prišao i preveo ga preko puta«.

Širenje nacionalne mržnje i netrpeljivosti

Nevzat Alomerović, otac pretučenog dečaka, 25. marta 2005. u svoj izjavi navodi: »Dana 01. marta 2005. moj sin S. A. na povratku iz škole, čekao je lokalni autobus za Novopazarsku Banju. Pri ulasku u autobus, prišao mu je dečak srpske nacionalnosti S. V. s leđa, udario ga nogom i opsovao mu tursku majku da bi mu se posle toga izvinuo, kao zamenio ga s nekim drugim. Sutradan za vreme velikog odmora S. A. je primetio da S. V. poziva svoje drugove i navodno ima govora kako posle škole ima da obavi nekakav posao. Moj sin S. A. nije ni slutio da se oni to spremaju da ga biju, jer mu se prošle večeri S. V. izvinuo. Po završetku nastave sin mi je pošao kući i ponovo je na istom stajalištu čekao autobus. U to prilazi S. V., koji ponavlja istu psovku. Prilazi s namerom da se obračuna sa mojim sinom i to bez ikakvog povoda. Razlozi zbog čega je nasrnuo na njega su samo S. V. poznati. Sin mi je u strahu ustao, a S. V. je rekao da neće večeras da ga bije jer ima dosta problema sa razrednom u školi i udaljio se. U međuvremenu dolazi autobus i S. A. polazi ka autobusu da uđe. Na prvoj stepenici neko ga je povukao za ranac i oborio ga na zemlju. Po izjavi B. M. (dečaka srpske nacionalnosti), druga iz odeljenja mog sina, koji nije učestvovao u tuči, povukao ga je i oborio S. V. Tada je prišao P. P. (dečak srpske nacionalnosti) i počeo da ga udara po glavi i leđima. Udario ga je u predelu slepoočnice nogom. Sva deca sa deževskog puta napravila su krug oko mog sina i dok je on ležao ona su ga udarala nogama. U međuvremenu je vozač autobusa, mislim da se zove Dragan Vukomanović, istrčao i počeo da viče i da pokušava da rastera batinaše da ne tuku bespomoćnog dečaka. Sin mi se za to vreme izvukao i ušao u autobus. Bila su mu zatvorena oba oka, bio je prljav, krvav i pocepan. Kada je kod Banjske petlje izašao iz autobusa i pošao kući, nakon pređenih pedesetak metara izgubio je svest i pao na put. Tu ga je našla Selvija Rešović,

komšinica koja se u to vreme vraćala iz grada, sa ocem i bratom povela je dečaka, koji je bio u komi, u Zdravstveni centar. Hitno su ga odveli na hirurško odeljenje. Primio ga je dr Rodo Marković, koji kad je video šta je u pitanju odmah pozvao policiju. Moj sin je bio u izuzetno lošoj situaciji, nakon što se oporavio prepoznao je većinu onih koji su ga batinali. Ostaje da se vidi šta će po tom pitanju uraditi sud i organi gonjenja. Kad mi se ovo dogodilo osetio sam kao da niko nije spreman da mi pomogne i da učini bilo šta».

B. M. (učenik VI razreda, lice srpske nacionalnosti), jedan od učesnika tuče, u svojoj izjavi navodi:

»S. A. je pošao u autobus, a S. V. ga je napao s leđa. S. A. je uspeo da pobegne i krenuo je ka vratima. Tada ga je P. P. takođe napao sa leđa i udario ga. Sva deca sa Deževskog su napravila krug i neki su ga udarali. Jedan dečak ga je udario čizmom u oko i napravio mu modricu. S. A. se nekako izvukao i ušao u autobus. Vozač je izašao iz autobusa i vikao na njih».

»Blic« od 14. 07. 2005. objavljuje: »Policija u Novom Pazaru je privela Elvira Duština (31) pod sumnjom da je izazivao nacionalnu i versku mržnju. Policija je saopštila da je Duštinac preksinoć »pogrdnim rečima obratio igumanu manastira Sopoćani Mihajlu Tošiću, koji je posle kupovine sa još dva monaha krenuo u manastir.«

Suljo Totić (1933) živi u prigradskom naselju Šestovu. Odboru se obratio 13. februara 2006. godine, sa pritužbama na komšije, jer ga vređaju na nacionalnoj osnovi:

»Živim u naselju Šestovo, gde sam jedini musliman. Tu sam već 36 godina, kad to nije bilo naselje. Tamo živim sa ženom, sinovi mi žive na drugom mestu. Maltretiranja su počela kada sam komšijama prodao placeve. U poslednjih nekoliko godina, od 2001., počela su maltretiranja od strane komšija, psovanje turske majke i slično. Onaj period ratnih događanja proveo sam uglavnom u Ivanči na imanju, pošto mi je tenk bio uperen u kuću. Mislio sam da je 2000. došla demokratija, pa sam prešao na Šestovo, ali mi od tada još više prete. Govore mi da dam pet hiljada evra, da me ukopaju na srpsko groblje. Rušili su mi ogradu noću, za vreme prinudne uprave u Novom Pazaru. Žalio sam se potpredsedniku opštine, Srbinu, ne znam

mu ime. Lijepo me je primio i prob'o da interveniše. Dolazila je ekipa, pa su gledali, i nikom ništa. Stalno me zovu telefonom i prete, i preko noći. Dozlogrdilo mi je jednom i ja sam njima opsovao. Kad sam prodao placeve nisam mogao znat' kakvi su i ko su oni, to je bilo Titovo vrijeme. Da ostavim imanje, da odem gore u Ivanču, ne smijem. Oduzeće mi sve. Te telefonske pretnje traju i sad. Ja kupim sve i hoću da ponesem u SUP. Nisam više tu siguran«.

Problemi u radu zbog političke pripadnosti

Sandžačkom odboru obratili su se u martu radnici JPI »Novi Pazar« kojim je raskinut Ugovor o radu na neodređeno vreme. Vršilac dužnosti direktora ovog preduzeća Eljas Rebronja je obrazložio da su im ugovori nevažeći jer ih je 21. decembra 2004. god. potpisao v. d. direktor Ibrahim Totić, koji je odlukom SO Novi Pazar smenjen 11. novembra 2004. god. Inače primopredaja dužnosti direktora izvršena je 9. februara 2005. godine. Radnici tvrde da su diskriminisani na osnovu političke pripadnosti.

Harun Halilović, portir, u svojoj izjavi navodi:

»Zaposlen sam od 3. januara 2003. u JPI »Novi Pazar«, na radnom mestu portira. Dve godine sam radio po Ugovoru o djelu. U decembru 2004. godine dobio sam Rešenje na neodređeno vrijeme. U februaru dolazi do smjene direktora, tačnije 9. februara 2005. godine. Na čelo televizije je postavljen Eljas Rebronja. Sredinom marta ove godine dobio sam Rješenje o raskidu ugovora gdje sam na spisku bio sa još trinaest zaposlenih, ali samo nas šest je dobilo otkaz. Obratio sam se povodom ovog republičkom inspektoru rada, Centru za pravu radnika, Sandžačkom odboru za zaštitu ljudskih prava i sloboda«. Sličnu izjavu dao je i Rešad Nezirović. Fehim Bandžović, portir, u svojoj izjavi od 21. aprila, navodi: »Zaposlen sam od 8. 03. 2003. godine u JPI »Novi Pazar« na radnom mestu portira. Dve godine sam radio po Ugovoru o delu. Krajem 2004. godine dobio sam rešenje na neodređeno vreme. U februaru mesecu dolazi do smene direktora. Na čelo televizije došao je 09.02. 2005. godine Eljas Rebronja (SDP). Sredinom marta ove godine dobijam Rešenje o raskidu Ugovora,

zbog toga što sam član SDA Sandžaka. Obratio sam se Republičkoj inspekciji rada, Centru za prava radnika, Sandžačkom odboru za zaštitu ljudskih prava».

Enes Čorović, realizator, u svojoj izjavi od 31. marta, navodi:

»Zaposlen sam od 15. 11. 2002. godine u JPI »Novi Pazar« na radnom mestu realizatora TV programa. Dve godine sam radio po Ugovoru o delu. Krajem 2004. godine sam dobio Rešenje na neodređeno vreme. U februaru dolazi do sme-
ne direktora (09. 02. 2005. god). Novi v. d. direktor postaje
Elijaš Rebronja (SDP). Sredinom marta ove godine dobijam
Rešenje o raskidu ugovora, gde sam na listi sa još trinaest za-
poslenih. Nas šestorica dobili smo otkaz, jer smo politički ne-
podobni. Na naša radna mesta dovedeni su drugi, bez kvalifi-
kacije i struke. Obratio sam se ovim povodom republičkom
inspektoratu rada, Centru za prava radnika i Sandžačkom odboru
za zaštitu ljudskih prava i sloboda«. Inženjer Mujo Ziljkić,
šef tehnike u Regionalnoj televiziji »Novi Pazar« navodi:
»Radio sam od 2002. godine, pa do 2004. g. po Ugovoru o de-
lu sa punim radnim vremenom, na poslovima održavanja, ser-
visiranja TV-opreme, kao i na poslovima projektovanja RD
TV mreža. Diplomirani sam ing. elektrotehnike sa 26. g. sta-
ža. Posedujem stručni ispit što mi daje zakonsko pravo da
obavljam visoko stručne poslove u vezi tehničkog dizajna te-
levizije. Kao potreban kadar sam sporazumno preuzet iz TK
»Raška«. 15. 01. 2005. g. zaključio sam Ugovor o radu na
neodređeno vreme. Dana 09. 02. 2005. g. za direktora Regio-
nalne RTV dolazi Elijaš Rebronja, iz SDP-a, koji u startu vrši
diskriminaciju radnika, šalje ih na godišnje odmoro, da bi na
nezakonit način zaposlio svojih desetak ljudi. Takođe, 24. 03.
2005. g. na nezakonit način uručuje otkaze Ugovora o radu
trinaestorici radnika, koji su imali Ugovore na neodređeno
vreme, među kojima sam i ja. Na moje pitanje po kojoj osnovi
sam dobio otkaz, direktor mi je odgovorio: »Novom sistema-
tizacijom ukidam radno mesto dipl. ing. el., ovo nije moj stav
već i stav novoosnovane Komisije za anti-korupciju, koju je
osnovala SO«. Direktor je izvršio još jednu diskriminaciju
radnika i opet nezakonito postupio, a tiče se liste Rešenja o

kolektivnom otkazu o radu, gde je šestorici radnika odmah uručen otkaz, a ostalih sedam radnika i dalje rade. Naglašavam da sam jedini dipl. ing. elek. u preduzeću i da nisam član ni jedne političke partije. Na ovo rešenje uputio sam žalbu Republičkoj inspekciji rada, Upravnom odboru JPI »Novi Pazar«, Sindikatu«.

Sandžački odbor se povodom ovog slučaja oglasio saopštenjem za javnost:

»Povodom odluke V. D. direktora JPI »Novi Pazar« Elijasa Rebronje, odnosno rešenja broj 188 od 24. 03. 2005. godine, kojim je otkazao Ugovor o radu zaposlenima u JPI »Novi Pazar«, Odboru se obratio Mujo Ziljkić, dipl. ing. elektrotehnike, iz Novog Pazara, zaposlen na poslovima održavanja i servisiranja tv-opreme, kao i na poslovima projektovanja RD TV-mreža; Harun Halilović iz Novog Pazara, zaposlen na radnom mestu portira; Enes Ćorović iz Novog Pazara, zaposlen na radnom mestu realizatora; Bandžović Fehim iz Novog Pazara, zaposlen na radnom mestu portira, kojima je predmetnom odlukom otkazan Ugovor o radu, zaključen na neodređeno radno vreme. U svojim izjava imenovani ističu da su istima nezakonito otkazani Ugovori i da su diskriminirani po osnovu političke pripadnosti.

U obrazloženju predmetnog rešenja navodi se da je Ugovor o radu, koji su zaposleni zaključili na neodređeno radno vreme, a koji su navedeni u predmetnom rešenju, zaključili sa neovlašćenim licem, odnosno sa VD direktorom Ibrahimom Totićem, koji je odlukom osnivača SO-e Novi Pazar, broj 118-7 od 11. novembra 2004. razrešen dužnosti VD direktora JPI »Novi Pazar«. S obzirom da je pokrenut postupak pred Opštinskim sudom u Novom Pazaru radi poništaja predmetnog rešenja od strane Centra za radnička prava sa sedištem u Novom Pazaru, u kom postupku će se utvrđivati i pravna valjanost odluke o smeni prethodnog direktora, koji je potpisao Ugovore o radu sa gore imenovanima kao i sa ostalima navedenih u predmetnom rešenju. Apelujemo na nadležne u JPI »Novi Pazar« da vrate na radna mesta zaposlene koji su predmetnim rešenjem dobili otkaz Ugovora o radu, do odluke suda po podnetoj tužbi za poništaj predmetnog rešenja«.

Inspekcija rada je krajem aprila otpuštene radnike vratila na posao.

Odboru je 30. decembra 2005. godine, dao izjavu i Stojan Tomović, bivši policajac MUP-a Srbije, Sekretarijat Kosovska Mitrovica. Tomoviću je na teret stavljen član 174/1 Krivičnog zakona i zato je ostao bez posla. Oslobođen je svih optužbi odlukom Opštinskog suda u Ivanjici, ali nije vraćen na posao. U izjavi se kaže:

»Zovem se Tomović Stojan, od oca Milorada, rođen sam 12. 07. 1967. godine, u Novom Pazaru. Oženjen sam, živim sa suprugom i svoje četvoro maloletne dece. Bez zaposlenja, ja i supruga. Završio sam srednju turističku školu, školu rezervnih oficira pešadije u Bileći, kurs policije u Vučitrnu, na kome sam bio komandir voda. Stalni sam dobrovoljni davalac krvi. Od 1990. godine, stalno sam bio zaposlen u MUP-u, Republike Srbije, sekretarijat Kosovska Mitrovica, OUP Leposavić — na radnom mestu policajac i pripadnik posebne jedinice policije. Bez posla sam ostao dana 31. 08. 2001. godine, zbog lažne optužbe da sam izvršio krivično delo iz člana 174/1, Krivičnog zakona Republike Srbije. Naravno, od takve optužbe sam pravosnažno oslobođen presudom Opštinskog suda u Ivanjici, dana 08. 06. 2004. godine. Iako pravosnažno oslobođen, sa svojom porodicom trpim užasne posledice pravosnažno oslobađajuće presude, što nigde u svetu nije zabeleženo.

Radni odnos mi je prekinut po članu 45. Zakona o unutrašnjim poslovima, iako sam oslobođen svake optužbe, što sam Prvom opštinskom sudu u Beogradu dostavio pre rešavanja radno-pravnog spora. Iako su razlozi prestanka mog radnog odnosa nestali oslobađajućom presudom u toj pravnoj stvari, svoje pravo na vraćanje u radni odnos ne mogu još uvek da ostvarim. Napominjem da do dana današnjeg nikada nisam prekršajno ili krivično gonjen i osuđivan. Potičem od oca koji je takođe bio policajac. Od nas petorice braće, četvorica su u uniformi. Svi petorica smo bili angažovani u zadnjem ratu na Kosovu i Metohiji. U svojoj sredini sam bio cenzanjen čovek, sada sam socijalni slučaj, jer nemam nikakvih prihoda, a od Zavoda za socijalni rad u Novom Pazaru primam

socijalnu pomoć. Nažalost, u našem društvu je moguće da neka interesna grupa svojim privatnim vezama i uticajem na »nezavisne« pravosudne organe pokrene postupak za koji i oni znaju da neće uspeti, ali je i samo pokretanje dovoljno da izazove patnje čitavih porodica. To je postalo mehanizam za »dovođenje u red nepokornih policajaca«. Molim Vas da svojim zakonskim mogućnostima, autoritetom i sklonošću ka pravdi i pravičnosti pomognete u otklanjanju nepravde učinjene meni i mojoj porodici (*izjava data u vidu rukopisa Tomović Stojana, autentično prekucana*).

Privreda

U Novom Pazaru bilo je dosta problema u nekada snažnom preduzeću — IMG »Sloga«. Pošto im direktor Rešad Čakara nije dozvolio ulaz u krug fabrike većinski akcionari IGM »Sloga« održali su 12. novembra 2005. godine, skupštinu ispred kapije preduzeća. Izabran je novi upravni odbor na čelu sa Jakubom Đakovcem. Nekoliko stotina radnika »Sloge« uspjelo je da 15. novembra 2005. godine bez upotrebe sile, zajedno sa novoizabranim upravnim odborom, uđe u krug fabrike i preuzme upravljanje ovim nekada najuspješnijim novopazarskim preduzećem. Privatno obezbeđenje, koje je angažovao dotadašnji direktor Čakara, ovaj put nije pružilo otpor, jer im je pokazana odluka koju je doneo opštinski sud u Novom Pazaru. Odluke skupštine deoničara predočene su SUP-u Novi Pazar i sudu, pa je novo rukovodstvo ušlo u fabriku. Međutim, pretila je opasnost da dođe do sukoba između radnika, većinskih akcionara i privatnog obezbeđenja uz koje je bilo i nekoliko zaposlenih lojalnih direktoru Čakari. Moguće sukobe sprečilo je prisustvo policije, a privatnom obezbeđenju predočena je i dokumentacija. Trgovinski sud u Kraljevu 21. novembra doneo je odluku kojom se na dužnost direktora vraća Čakara. On je optužio predstavnike UMA, na čelu sa Đakovcem (predsednik Udruženja manjinskih akcionara) da su naneli veliku štetu »Slogi« za tih par dana koliko su bili na njegovom mestu, kao i za falsifikovanje pečata. Kako su predstavnici UMA kazali reč je o lažima. Kao jedan od primera štete navedena je blokada računa od strane a. d. »Nafta« iz

Beograda. Predstavnici UMA su to demantovali rekavši da je Čakara menicom blokirao račun, a pečat nije hteo da im da, pa su morali da izrade drugi. Previranja u ovom preduzeću traju godinama, a počela su 2000. godine, nakon post-oktobarskog smenjivanja Ismeta Đulovića, direktora koji je godinama predvodio ovu firmu. Protiv Rešada Čakare podnijeto je više krivičnih prijava od novopazarskog SUP-a ali i zaposlenih, navodi se u jednom od tekstova koji su objavile »Večernje novosti«. Koliko su one osnovane trebalo bi da utvrde nadležni sudovi, a zaposleni tvrde da je sve činjeno da se umanjí vrednost ovog nekada velikog giganta. Tako bi »Slogu« neko kupio za male pare.

Protest »treće nacije« (sirotinje)

Oko 1.000 članova Udruženih sindikata okupilo se 29. decembra 2005. u centru Novog Pazara i zatražilo od države i lokalnih vlasti da spreče nepoštene privatizacije, pljačku radničke imovine i da pohapse kriminalce koji na sumnjiv način kupuju fabrike i otpuštaju radnike. Sindikalni rukovodioci tvrde da je mirnom skupu prisustvovalo oko 2.000 radnika. Iz »Liste za Sandžak«, pak, tvrde da je bilo samo 300 aktivista SDP-a, Stranke za Sandžak i Srpske radikalne stranke koji su pristigli iz Raške, Leposavića, Sjenice i drugih okolnih gradova. Iz OO SRS oglasili su se nekoliko dana kasnije demantujući ove tvrdnje »Liste za Sandžak«. Iz Stranke za Sandžak i SDP-a podržavaju okupljanja radnika i tvrde da skupovi nisu ispolitizovani. Međutim, javna je tajna u gradu koji sindikat za koga radi.

Zatraženo je od načelnika SUP-a, predsednika opštine Sulejmana Ugljanina, predsednika Skupštine opštine Azema Hajdarevića, okružnog i opštinskog tužioca da se okupe 5. januara 2006., i da dogovore kako spasiti radničku imovinu i izvršiti ozbiljne istrage o sumnjivim privatizacijama. Takav sastanak, iako je bilo još javnih poziva, do zaključenja ovog izveštaja nije održan. Radnici su istakli i da je privatizacija Trikotaže »Raška«, »mafijaška«, kao i privatizacija »Jošanice«, a da se takva privatizacija sprema i za Industriju građevinskih materijala »Sloga«. Na skupu je rečeno da je holding »Vojin

Popović«, koji gazduje najvećim ribnjakom u zemlji namerno doveden pod stečaj da bi se za male pare otkupio upravo taj deo preduzeća. Radnici su se, takođe, zapitali i zašto nije ništa urađeno na istrazi — kako je Fabrika obuće »Ras« dva put izgorela. Udruženi sindikati naglasili su da u Novom Pazaru pored Bošnjaka i Srba živi i treća nacija — sirotinja. Pred opštinom je tog dana bilo nekoliko kordona policije.

Sindikat »Nezavisnost« Javnog preduzeća za informisanje Novi Pazar i zaposleni u Regionalnoj televiziji i Radio Novom Pazaru stupili su 5. oktobra 2005. u 15:05 sati u jednočasovni štrajk upozorenja. Na osnovu Zakona o štrajku Odbor poverenika sindikata osnivaču i poslodavcu JPI Novi Pazar obratio se sa slijedećim zahtjevima: isplata svih zaostalih zarada za 2005. godinu, povećanje zarada zaposlenim za 50% i smjena v. d. direktora. Radnici JPI Novi Pazar, postali su žrtva sukoba i nesporazuma između izvršne i zakonodavne vlasti organa lokalne samouprave Novog Pazar čime su dovedeni na ivicu egzistencije jer nekoliko mjeseci nisu primili platu, saopštio je tada odbor povjerenika sindikata »Nezavisnost« u ovom kolektivu. Prosječna mjesečna zarada zaposlenih u JPI »Novi Pazar« je ispod 11 hiljada dinara što je daleko ispod republičkog prosjeka, a nije ni na nivou zaposlenih u drugim organima lokalne samouprave. Vršilac dužnosti direktora od svog imenovanja na tu funkciju nije preduzeo ništa kako bi se prevazišla situacija u preduzeću, navedeno je u tom saopštenju.

Od ukupno 68, 35 zaposlenih u Javnom preduzeću za informisanje »Novi Pazar«, a među njima su i oni koji su na neplaćenom odsustvu i godišnjem odmoru, stupilo je u generalni štrajk 28. oktobra. Ostali zaposleni su radili i nisu podržavali štrajkače, iako mesecima nisu primili plate, jer su u protestu videli političku pozadinu. Štrajkači traže povećanje plata za 50 odsto, isplatu sedam zaostalih zarada za 2005. godinu i smenu v. d. direktora preduzeća Zeniba Biberovića. Tako je lokalno novinarstvo postalo kamen spoticanja između predsednika opštine Sulejmana Ugljanina i većine u opštinskom parlamentu (SDP, SZS, SRS). Iz Ugljaninovog okruženja kažu da RTV Novi Pazar ne ispunjava informativnu obavezu i ne prati aktivnosti predsednika opštine na zadovoljavajući na-

čin. Zato im iz budžeta ne stiže novac za plate. Sa druge strane iz SDP-a kažu da Ugljanin ne dozvoljava ekipama RTV Novi Pazar da prate njegove i aktivnosti Koalicije »Lista za Sandžak«. Biberović kaže da se slaže sa zahtevima štrajkača, kada je reč o neisplaćenim zaradama. Pre par meseci je opštinski parlament poništio konkurs koji je u martu ove godine predsjednik opštine raspisao za medije koji bi pratili rad predsjednika opštine i organa opštinske uprave. Proces minimuma rada nije definisan, a učesnici štrajka vrijeme su provodili ispred ulaza u Regionalnu TV. Međutim, v. d. direktora JPI Novi Pazar, kaže da rukovodiocu preduzeća zakon ostavlja na raspolaganju određivanje mjesta za štrajkače. Mjesto za štrajk u ovom slučaju bilo je obezbijeđeno u prostorijama Radio Novog Pazara.

Sandžačkom odboru za zaštitu ljudskih prava i sloboda 2. novembra 2005. godine obratio se novinar i glavni povjerenik sindikata »Nezavisnost« u RTV Novi Pazar, Medin Halić. U njegovoj izjavi stoji:

»Nakon što smo u zakonskim okvirima zakazali i stupili u štrajk 28. 10. 2005. godine. Poslodavac — v.d. direktor JPI »Novi Pazar (Regionalna TV i Radio »Novi Pazar«) fizičkim sredstvima i uz pomoć više lica spriječio je učesnicima u štrajku da borave u prostorijama Regionalne TV. S obzirom da Zakon o štrajku nalaže da se štrajk mora odvijati u radnim prostorijama i da većina učesnika u štrajku je radno angažovana u poslovnoj jedinici Regionalne TV, kao i da je v. d. direktora u saopštenju dostavljenom sindikatu naveo da je taj koji određuje mjesto održavanja štrajka, spriječeno je učesnicima u štrajku da ostvare svoje pravo na štrajk za šta pored prekršajne postoji i krivična odgovornost (KZ RS član 86.g). Poslodavac nije prihvatio mišljenje, prijedloge i primjedbe sindikata radi ostvarivanja minimuma procesa rada našta je bio dužan na osnovu Zakona o štrajku član 10. stav 3. (Službeni list SRJ br 29/1996), već je u saopštenju obavjestio nas da štrajk ne ugrožavamo minimum procesa rada.

U dopisu predsjednika SO Novi Pazar, koji nema zavodni pečat i broj nije nigdje naveden, pozivajući se na zakon šta su minimumi procesa rada, ali je indirektno upućena prijetnja

da će radnici dobiti otkaze ukoliko budu u štrajku. U prostorijama televizije u toku štrajka borave osobe sa debelim kriminalnim dosijeima i članovi obezbjeđenja političkih partija koje imaju većinu u opštinskom parlamentu Novog Pazara. Konstantno vrijeđaju i uz psihičko nasilje, prijetnje učesnicima u štrajku, zašta imamo dokaze«.

Od Sindikata nezavisnost, JPI »Novi Pazar« dobili smo saopštenje za javnost 27. februara 2006. godine, a proslijeđeno je i Ministarstvu za rad, zapošljavanje i socijalnu politiku, Ministarstvu unutrašnjih poslova, Ministarstvu kulture, diplomatskim predstavništvima u Beogradu, novinskim udruženjima, NVO sektoru. U saopštenju se kaže:

»Novinari i ostalo profesionalno osoblje RTV Novi Pazar — članovi Sindikata »Nezavisnost« JPI Novi Pazar su od 28. oktobra 2005. godine, u skladu odredbama odgovarajućih zakona stupili u štrajk, sa zahtjevima da se isplate zaostale zarade, povećaju zarade za 50% i smijeni vd direktor. O zahtjevima štrajkača uredno su obavješteni osnivač — Skupština opštine Novi Pazar, poslodavac — vd direktor i Upravni odbor i predsjednik Opštine, uz naglašavanje činjenice i potrebe da se sa svim relevantnim činionicima obavi dogovor radi sporazumnog rješenja predmetnih zahtjeva. Tokom četiri mjeseca štrajka učesnicima u štrajku je od strane rukovodstva i njihovih poslušnika u preduzeću, nasilnim putem zabranjeno da borave u radnim prostorijama, a osnivač nije odredio niti doneo akt o minimum procesa rada, čime je isključeno demokratsko pravo na štrajk. Osnivač i poslodavac su svim silama pokušavali da slome štrajk (zapošljavanjem radnika sa strane, izdavanjem upozorenja o otkazu ugovora o radu, ucjenama, fizičkim i psihičkim nasiljem). Primjer svega ovoga je fizički napad na novinara i predsjednika Štrajkačkog odbora, Medina Halilovića, 19. 01. 2006. godine. Naš kolega napadnut je za vrijeme pregovora sa poslodavcem od strane nezakonito novozaposlenih lica, podobnih skupštinskoj vlasti, pri čemu je zadobio teške tjelesne povrede. O svim dešavanjima u našoj medijskoj kući redovno smo obavještavali nadležne državne organe i tražili da preduzmu zakonske mjere. I ako smo kod pravosudnih organa pokrenuli sudske sporove, do danas

ništa nije riješeno. Agonija zaposlenih u RTV Novi Pazar koji su već devet mjeseci bez ikakvih primanja i dalje traje. Zakoni ove zemlje, pogotovo prava zaposlenih i prava o slobodi medija u RTV Novi Pazar konstantno se krše. Pozivamo Vas da se založite i preduzmete sve što je u Vašoj moći da se uključite u rješavanje ovog problema, izvršit pritisak na osnivača i poslodavca JPI Novi Pazar kako bi se okončala agonija novinara u našoj medijskoj kući i ostvarila sloboda medija i vladavina zakona i demokratije.

Regionalna Radio-televizija je Javno preduzeće za informisanje, pod ingerencijom Skupštine opštine Novi Pazar. Radnici ovog preduzeća za informisanje su još uvek u štrajku, zbog neisplaćenih ličnih dohodaka. Neki su podneli tužbe protiv direktora Zeniba Biberovića, sud je doneo odluku o isplati ličnih dohodaka, ali se to još uvek nije dogodilo. Biberović je nedavno sa funkcije vršioca dužnosti, odlukom skupštinske većine (SDP, SZS, SRS), imenovan za direktora JPI RTV. (31. mart 2006.)

Ilić Dragoljub i njegova supruga Milanka, su u vezi sa sporom povodom raspodjele stana od firme IKM »Šumnik« iz Raške, predložili Sandžačkom odboru 1. marta 2006. godine svoj problem. U vezi sa predmetnog spora Ilić Dragoljub pokrenuo je postupak kod nadležnog suda ali je njegov žalbeni zahtev odbijen, kao i kasnije žalbe i drugi zahtjevi. Naime, Fond za solidarnu stambenu izgradnju SO Raška i IKM »Šumnik« Raška, zaključili su dana 14. 2. 2000. godine Ugovor o ustupanju stana na korišćenje i raspolaganje. Nakon ovog ugovora IKM »Šumnik« Raška raspisuje interni konkurs za dodelu ustupljenog stana na korišćenje i raspolaganje. Nakon isteka roka po raspisanom internom konkursu sačinjena je rang lista na kojoj je Ilić Dragoljub imao najviše bodova, i po utvrđenoj rang listi, istom je trebao pripasti stan na korišćenje i raspolaganje. Međutim, nakon utvrđivanja rang liste, nadležni organi IKM »Šumnik« donose odluku o raskidu predmetnog ugovora, i takvu odluku dostavljaju Fondu za solidarnu stambenu izgradnju, koji odbija sporazumni raskid, ali tada IKM »Šumnik« Raška jednostrano raskida predmetni ugovor i sva lica koja su učestvovala na internom konkursu

gube pravo na ustupanje predmetnog stana IKM »Šumnik« Raška, a time i Ilić Dragoljub.

Položaj Roma

Suljović Muradin, predsjednik Udruženja Roma »Lola«, 8. juna 2005. u svojoj izjavi navodi:

»Postoje tri lokacije u Novom Pazaru, gde žive Romi, koji tu nisu privremeno. Nikom od nas Centar za socijalni rad ništa nije pomogao, čak ne žele ni saradnju sa našim udruženjem. Obraćali smo im se više puta. Crveni krst nam je više puta pomogao. Lokalna samouprava nastoji da nas podeli, koje muči isti problem. Tražili smo prostorije za udruženje od opštine više puta, međutim odgovor je bio negativan. Romi ovde, uglavnom, žive proseći. Opština se pravi gluva, iako Romi ovde žive u nenormalno lošim uslovima«.

Suljević Muradin (1949.) se ponovo obratio Sandžačkom odboru 13. aprila 2006. godine žaleći se da bezuspešno pokušava da obezbedi krov nad glavom. Centar za socijalni rad je na urgenciju predsjednika opštine dodelio stan Suljeviću u kolektivnom smještaju za najugroženija lica. Ipak, u prostorije koje su rješenjem date Suljeviću, bespravno je useljeno drugo lice. Da bi ono bilo iseljeno iz stana predviđenog za smještaj Suljevića, policija i Centar za socijalni rad treba da intervenišu, što se još nije dogodilo. Tako je ovo rješenje postalo formalnost koja se ne može realizovati. Suljević još uvek nema siguran smještaj, i kao većina Roma živi po barakama, u uslovima nedostojnim čoveka.

Krajem septembra saradnici Sandžačkog odbora su posjetili romsko naselje »Veseli breg«, koje se nalazi na putu Novi Pazar — Tutin, kod Dojevića. U ovom naselju u veoma lošoj ekonomskoj i socijalnoj situaciji živi desetak romskih porodica. Kuće su im, uglavnom, od starih blokova, kartona, ćebadi. Svuda naokolo su stari šporeti, polupani lonci, šerpe, kao i mnoge druge stare stvari. »Retko ko ovde nešto radi. Da ima posla radili bi svi. Živimo proseći. To je naša navika. Međutim, da imam neki posao ne bih prosila. Sramota me je što idem od kuće do kuće sa decom. Daju mi i leb i krompir. Tako preživljavamo«, rekla nam je Biska Ašimović. U naselju je dosta djece.

*Život ispod mosta: porodica Džanka Suljovića,
predsednika Cetra za prava Roma*

Djeca se ne školuju. Po njihovim riječima najveći problem ima je ostvarivanje prava na rad i na obrazovanje. U Blaževu, gdje, takođe, žive Romi 15. jula otvoreno je prvo obdanište za romsku decu. Adaptirana je jedna prostorija u već postojećoj osnovnoj školi, prije svega zahvaljujući švajcarskoj organizaciji SDC. Prema nekim procenama u Novom Pazaru je preko 250 djece uzrasta od 6–10 godina koja ne idu u školu ili bilo koju drugu obrazovnu ustanovu. Pretpostavlja se da će se otvaranjem ovakvih obdaništa makar malo promijeniti slika kada je obrazovanje romske populacije u novopazarskom kraju u pitanju.

Romi na Batnjiku

Početkom novembra 2005. godine ponovo smo posjetili romsko naselje na Batnjiku.

Na Batnjiku (stari put Novi Pazar — Raška) gdje, još uvijek bez osnovnih uslova za egzistenciju, živi stotinak Roma doseljenih sa Kosova. Ovo je šesta zima koju su dočekali na divljoj deponiji smeća pored rijeke Raške u »kućama« od kartona, najlona i dasaka. Preživljavaju skupljajući karton, staro gvožđe i od milostinje. U ovom kartonskom naselju »djecu odnose zime«. Od dolaska u ove krajeve, 1999. godine do danas, od velike hladnoće umrlo je 5 mališana. Kako ističe Adem Sadiki, koji se na deponiju sa svojom višečlanom porodicom prvi doselio, teško se obezbjeđuje hrana, a u zimskim uslovima, još teže ogrev. Novopazarci, kako kaže, dosta pomažu, kao i »Crveni krst« i »Merhamet«, koji je obezbjedio mlijeko za bebe blizance nedavno rođene u »kartonskom naselju«. »Ovde živimo ko stoka, ko psi. Pogledajte gde noćimo. Nemamo brašna, drva. Ja se sa decom grejem na krpe. Snalazimo se kako znamo i umemo«, kaže Ademova supruga. Nekoliko porodica je, po riječima Sadikija, otišlo za Suboticu gdje su im, takođe privremeno, nastanjeni rođaci.

Mefaji Čukatan izjavljuje:

»Evo već šest-sedam godina ovde smo na Batnjiku. Kao što vidite težak je ovde život. Mnogo. Ometamo ljude koji prolaze ovim putem. Ne znamo šta ćemo sa ovom decom, jer dolazi zima. Pre dva-tri dana ubili smo nekoliko zmija ovde. Kad pada kiša ulazi nam voda unutra. Deca su nam gola i bo-

Romi na Batnjiku

sa. Svi znaju da smo ovde na deponiji već nekoliko godina, a ni jedna organizacija i institucija ne pomaže. Ja imam osmoro dece i ženu. Otišlo je odavde dosta ljudi, da traže nešto bolje. Bilo nas je oko 120, a sada nes je nešto više od sedamdeset. Idu uglavnom za Suboticu i Crnu Goru. Ni sam Bog ne zna gde će na kraju da se obretnu. Takav je život nas Roma. S vremena na vreme u ovo naselje dođe neka nova porodica i to je veoma retko, jer se ovde ne može živeti. Prošle zime umrla nam je četvoromesečna beba, zbog hladnoće. Temperatura je bila -25 stepeni Celzijusovih. Česti su ovde smrtni slučajevi. Uglavnom umiru deca. Još dvoje je nedavno umrlo, zbog bolesti, a jedno dete je udario auto. One koji preminu sahranjujemo u obližnje islamsko groblje. Živimo, uvek, u nadi da će neko da nam pomogne. Novopazarci nam pomažu. Mi smo im zahvalni. Daju nam gvožđe od kog živimo. Moramo ovako, jer nemamo drugi izlaz. Nemamo gde. Moramo ovde da ostanemo. Rekli su da će da nam pomognu, da će ovde u blizini da nam naprave neke barake. Od Crvenog krsta dobili smo šatore, za koje su obećali da će da ih postave odmah iznad deponije. Lokacija nije još određena i ništa od toga. Dolazili su ovde neki ljudi iz Crvenog krsta i, valjda, iz opštine. Ne znam kako ćemo da preživimo ovu zimu. Nikad nismo otišli da prosimo, ni mi ni naše žene i deca. Mi to nismo navikli. One brinu o deci i dobre su domaćice. Ljudi nam daju hleba, gvožđe, ali mi ne tražimo. Živimo od skupljanja gvožđa i papira, koji od nas otkupljuju iz Raške i Kraljeva. Plaćaju nam 2,5 dinara po kilogramu».

Istref Ajrizi kaže:

»Glavni u ovom naselju je Adem Sadiki. Ja ga menjam. On je privremeno napustio naselje, a možda se više i ne vrati, ako nađe bolje. Ono što je najgore mi nemamo obezbeđenu školu za decu. U naselju ima oko tridesetoro dece. Ni jedno ne ide u školu. Samo nekoliko njih je jedno vreme išlo u vrtić koji je organizovao Crveni krst. Međutim, više ne dolaze da ih uzimaju. Pre su redovno dolazili. Niko od nas ne radi na državnom poslu, niti bilo gde. Skupljamo staro gvožđe i papir i tako preživljavamo. Ni jedan privatnik nije angažovao nekog iz ovog naselja. Ustručavaju se jer smo Romi, a mi nemamo ni diplome. Nismo završili školu. Nemamo ni dokumenta koja

su potrebna. Prikačili smo se na jednu banderu, tako da imamo struju, a nedaleko imamo i česmu sa pijacom vodom. Zbog kiše ovih dana bilo je mnogo zmija. Tri smo ubili. Uslovi za život su veoma loši. Nemamo nikakvo izdržavanje, nemamo hranu, obuću, sredstva za higijenu. To nas muči. Mi se hvalimo sa Crvenim krstom. Koliko imaju oni nas pomažu. Jedino nas ta organizacija pomaže. Krpama se grejemo jer nemamo drva. Sa kvantaške pijace nam prodavci daju po malo krompira, paprike, paradajsa... Kad su dokumenta u pitanju, samo je par nas prijavljeno, jer većina nije evidentirana u matične knjige. Žene, uglavnom, nisu upisane u matične knjige. Mnogima od nas dokumentacija je ostala na Kosovu. Traže nam za prijavu boravka i dokumentaciju naših roditelja, a oni su mrtvi. Gde da je nađemo!?!«

»Teško mi je da živim ovde. Nekad nemam ni hleba da jedem. Ne idem da prosim. Imam šestoro braće i sestara, niko od nas ne ide u školu«, kaže mali Hisen.

Furije Saljihi: »Ja i moja deca živimo ovde ko kerovi. Zalažem krpama, kako bi mi se deca ugrijala. Imam petoro dece. Ovu bebu rodila sam pre dva meseca i plašim se da li će ona preživeti nastupajuću zimu. Nisam nikad radila, kao ni većina žena u ovom naselju. Nisam ni u školu išla. Muž mi prodaje gvožđe i od toga jedva sastavljamo kraj s krajem. Crveni krst nam je pomagao i sada nam sve manje pomaže«.

Po podacima koje smo dobili iz »Crvenog krsta« na deponiji u Batnjiku trenutno živi 123 Roma, odnosno 23 porodice sa Kosova. Veliki broj čine djeca. Ova organizacija je za njih organizovala mini školu, jer ni jedno dijete nije pohađalo čak ni jedan razred. Mini školu Crvenog krsta finansirao je Međunarodni komitet. Uбудućе će to, kako se očekuje, činiti Evropska agencija za rekonstrukciju i razvoj, kaže sekretar organizacije Ljiljana Kostić. Uz pomoć Ministarstva poljoprivrede obezbjeđena je i lokacija nedaleko od deponije, koja je u vlasništvu »Srbija šume«, na kojoj će biti smještene ove romske porodice. Obezbeđen je i dovoljan broj šatora. Crveni krst je u više navrata Rome u »kartonskom naselju« pomagao obezbjeđujući hranu i šporete. Ranijih godina i drva za ogrev. Međutim, osnovnu pomoć koju dobijaju izbjeglice od

Centra za socijalni rad većina ovih Roma ne prima, jer je za to potrebna određena dokumentacija, kao i prijava boravka.

Romi na Veselom bregu

Na Dojeviću kod Novog Pazara u naselju koje zovu Veseli breg, kako je već navedeno, živi oko 20 romskih porodica u svojim i kućama svojih rođaka i prijatelja koji su na privremenom boravku u inostranstvu. Oni koji su se vratili imaju višespratne kuće i od njih je bilo teško uzeti izjave. Drugi sem krova nad glavom nemaju ništa. Takvih je većina. Žive samo »danas za sutra«. Jedva sastavljaju kraj s krajem.

Izet Aršinović kaže:

»Živimo u teškim uslovima. Ja imam petoro male dece i ženu. Ja i žena ono što zaradimo zimi potrošimo. Ja radim u jednoj privatnoj krečani. Gazda je musliman (Bošnjak) iz Požege. Ima skoro 5 godina kako radim kod njega. U ovom naselju žive samo Romi. Međutim, ima u blizini i Srba i Bošnjaka. Nemamo nikakvih problema. Nismo ih imali i nadam se da ih nećemo imati. Žena mi nema posao. Ona mora da prosi. Školu nema. I da ima... Vidiš kako je vreme... I sa školom nema gde da se zaposliš. Deca nam idu u romsku školu, koja je nedavno otvorena. Ovde idu u osnovnu, a u Pazar u srednju, ali retko, mnogo retko neko naše dete posle osnovne nastavi školovanje. Samo jedan dečko iz ovog naselja je išao skoro u srednju školu. Uglavnom deca idu do 7–8 razreda. Moja deca su u drugom i trećem razredu. Pa videćemo za dalje... koliko bude uslova toliko i škole. Kad je zdravstvo u pitanju nema diskriminacije. Kao i svi ostali dobijamo recepte, ako imamo para kupimo lekove, ako nemamo ništa.«

Mala Edita Ašimović, koja je u drugom razredu, kaže da je romskoj deci dobro u novootvorenoj »školici«: »Ima nas desetak i imamo dve učiteljice, koje su fine.« Na Veselom Bregu živi više porodica Ašimović. Biska Ašimović, iz druge porodice kaže:

»Ja imam petoro dece, četiri sina i ćerku. Jedno mi je dete paralizovano. Nadimak mi je Biska, a pravo ime Ljubinka. Ja se više »navegam« (odazivam) na Biska, nego na Ljubinka, jer su mi deci muslimanska imena. Ja sam pravoslavna, a muž mi je musliman. I ja moram da budem muslimanka. Teško ži-

Romi, povratnici iz inostranstva, u naselju Veseli Breg

*Ljubinka (Biska) Ašimović sa porodicom
u naselju Veseli Breg*

vimo. Svaki dan idemo od kuće do kuće da tražimo, da molimo nekoga da nam da makar parče hleba da donesemo deci da jedu. Neko psuje, neko daje... Neki su me i upoznali. Oni mi, uglavnom, daju. Oni znaju u kakvim problemima živimo i u kakvoj smo situaciji. Muž mi ne radi. On je invalid. Isekao je vene i tetive. Tri prsta mu nisu u funkciji. Kad je oblačno nje-ga boli ruka. Ranije je i on išao od kuće do kuće. Javljali smo se Zavodu, ali nismo dobili posao. Išla sam i da radim po kućama. Međutim, kažu mi vi Ciganke ne radite dobro. Ja im kažem — kako ne radimo, daj da ti operem tepih da vidiš kako Ciganka pere. Jedna žena mi je dala. Oprala sam joj tepih i ona mi je rekla — svaka čast. Oni em nemaju poverenja, em govore da mi ne znamo da radimo. Mi bolje znamo da radimo oko kuće, oko dece i oko svega nego one. Moje dvoje dece ide u školu, a ja sam u lošoj situaciji. Nemamo kuću. U tuđoj kući živimo 14 godina. Ovo je kuća muževljeve rođake iz Danske. Rekla nam je da moramo da se iselimo do marta. Mi stvarno nemamo gde. Dobijali smo od Centra za socijalno neku pomoć, jednom i 10 hiljada dinara. Od toga sam kupila deci obuću i odeću. Uglavnom, dobro se slažemo i sa Srbima i sa muslimanima. Ne uznemiravaju nas jer smo Romi. Samo po neko. Kad nas vide da dolazimo da prosimo kažu — beži Ciganko, psuju mi cigansku majku i sve živo. To me boli. Ja nemam majku. Umrla je. I ona je prosila i mučila se. Užas je kad počnu da psuju. Ja im kažem da bi ja volela da imam, a ne da idem da tražim »parče hleba«. Ja sam zaista zahvalna onim koji mi pomažu«.

Romi u Blaževu

U novopazarskom naselju Blaževo ima oko 150 romskih kuća u kojima živi 200 porodica, koje u proseku imaju po četvoro dece. Reč je uglavnom o porodicama koje su povratnici iz inostranstva, pa su kuće solidne. Međutim, veliki je broj porodica (30–40 odsto) koje su u neke od takvih kuća smeštene privremeno, kod rođaka koji su u Njemačkoj ili nekoj drugoj evropskoj zemlji. Oni žive u veoma lošim uslovima, dosta je i povratnika koji se po dolasku u ove krajeve nisu snašli. Posla nema. Snalaze se kako znaju i umeju. U naselju ne postoje vodovod i kanalizacija. Vodom se svi snabdevaju sa jedne če-

sme. Oko 70 odsto djece sada ide u osnovnu školu. Stepen školovanja, međutim, zavisi od socijalne i ekonomske situacije i problematike Roma u ovom naselju, kao i sve ostalo. Ko ima novca, ima lijekove, ima hranu, ima da školuje djecu. Niko nema državni posao. U naselju je najviše porodica Suljović.

Lane Vasić (19) je povratnik iz Njemačke. Slabo govori i srpski i romski jezik. On je istraživaču Sandžačkog odbora rekao:

»Moramo vodu da uzimamo svi na jednoj česmi. Neki moraju i kilometar da pešače do česme. Jedna česma je na celo naselje. Po nekad dva sata moramo da čekamo i smrzavamo se. Teško je ovde živeti. Nas ima oko 25–30 mladih. Niko ne radi. Nema posla za nas. Da ima ja bih radio bilo šta, bolje nego da ležim kod kuće. Od malo socijalne pomoći koje dobijamo živimo. Nema problema što sam Rom. Niko me ne dira. Za druge ne garantujem. U školi toga ima. Govore — Cigani, beži odavde ti si Ciganin, smrdiš. Na ulici nema toga. Bar ja nisam doživio«. Sedamnaestogodišnji Jasmin Suljović kaže da je išao u školu do trećeg razreda osnovne. Za dalje nije bilo uslova. On je potvrdio riječi Laneta Vasića da u školi vladaju stereotipi o Romima, rekavši da ih često nazivaju smrdljivim Ciganima i da romskoj djeci druga djeca psuju cigansku mater. Džemila Vasić Suljović kaže: »Živimo bez vode za piće. Nemamo vodu za kuvanje i pranje sudova, za ličnu higijenu... Ovo je žalosno. Opština bi trebala da nam pomogne bar oko komunalne infrastrukture. Idemo po selu, prosimo. Drva nemamo. Pre smo imali neku humanitarnu pomoć. Moram da prosim svaki dan da bi nahranila šestoro dece i petoro unuka. Maltretiranja nema. Ni Srbi ni muslimani nas ne vređaju. Oni nam daju, ali više ni oni nemaju od čega. To što nema posla za Rome shvatamo kao diskriminaciju. Ja imam sina od 19 godina. On bi mogao da radi. I čovek bi mogao da mi radi. Međutim, na đubrištu često moramo hranu da tražimo. Prijavljeni smo na Biro. Niko nas ne uzima u obzir, jer smo Romi. Maltretiraju nas govoreći kako nemamo školu ni ja, ni deca mi. Pa nije za svaki posao škola potrebna. Meni je jedino stariji sin išao u školu. A za ostale nije bilo uslova. Deca su prljava. Nema vode da se »operu«. Nema novca za knjige. Ja živim u tu-

Česma u Blaževu

»Kuća« Hasiba Suljovića u Blaževu

doj kući. Sad da se vrate ljudi čija je kuća, ja moram na ulicu. Ovde su Romi koji su pravoslavne i islamske veroispovesti. Živimo kao jedna velika porodica. Nema sukoba među nama svi se slažemo. Svako ima slobodu da izabere koje će vere da bude.«

U najtežem položaju u naselju Blaževo je osmočlana porodica Hasiba i Džemile Suljović, koja živi u kartonskoj baraci, bez igde ičega:

»U ovoj kući živimo šest ćerki i ja i muž. Ova baraka je od letvica i kartona. Letvice su nam dale komšije, a karton smo skupljali na deponiji. Pre smo svuda živeli u Novom Pazaru. Da nisam išla od kuće do kuće, drukčije ne bi mogli decu da prehranimo. Stari je ponekad negde drva kratio. Socijalno slabo primamo. Živimo u najgorim uslovima u ovom naselju. Kad prosim daju nam krompir, brašno... Pomažu ljudi. Ćerke nigde ne rade. I one idu od kuće do kuće. Žalosno je da i mladi to rade. Jedna ćerka mi ide u školu, druga je išla. Vrlo dobri su đaci. Nemaju knjige, nemaju torbu, garderobu... Nemam pare za to. Jedva i za hranu obezbeđujemo. Javljali smo se na Biro. Ja sam ostarala i ne bi mogla da radim, ali tri moje ćerke bi mogle, kao čistačice ili bilo šta. Niko neće da ih prihvati. Jedna je više od deset godina na Birou. Posetio nas je nedavno ministar za ljudska i manjinska prava Rasim Ljajić i obećao pomoć. Nadamo se da će održati svoje obećanje. U Blaževu ima Srba i Bošnjaka. Živimo lepo sa svima. Jedan Srbin nam je izašao u susret i dozvolio nam da na njegovoj zemlji napravimo baraku. Ali reč je o njivi, pa do marta moramo da se selimo. Šta ćemo posle ne znamo. Da razapnemo šator? Nemamo ni to« — kazala je Džemila Suljović.

Džanko Suljović, predsednik Centra za prava Roma nam je rekao da je i porodica Hasiba i Džemile Suljović upisana u spisak koji je ova organizacija sačinila u cilju akcije za zbrinjavanje Roma beskućnika: »Dobili smo lokaciju od 78 ari, kako nezvanično saznajem, na Batnjiku. Na proleće bi trebalo da počne izgradnja stambenih objekata, koja bi trebalo da bude realizovana u što kraćem vremenu. Akciju će podržati opština Novi Pazar«. U hladnoj sobi kuće koju su pod zakup uzeli od Sloba Markovića žive osamdesetpetogodišnji Nazif

Suljović i njegova nepokretna žena Zlata. Nazif Suljović je u izjavi Sandžačkom odboru rekao: »Moramo iz ove kuće uskoro da izađemo jer dugo nismo plaćali kiriju. Živimo od socijalne pomoći od 3–4 hiljade dinara. To ne može da nam bude ni deset dana. Imamo decu u Nemačkoj, ali nemamo koristi od njih, jer se svako za sebe snalazi. Stari smo i bolesni. Lekove nekad dobijamo džabe, a nekad moramo i da kupimo«. Zlata Suljović je istakla: »Bila sam u bolnici pet dana. Lepo su me gledali. Ono što jeste, jeste. Primala sam infuziju. Čuvala su me doktorice. Kao što vidite pala sam s' nogu. Mnogo sam bolesna. Drugi mi donose da jedem. Ranije se mnogo bolje živelo. Bilo je za i Rome posla. Muž mi je kalajisao bakračaće po selu, a ja sam čistila«. U veoma lošim uslovima zatekli smo i Hasibu Šakirovski (24) sa bebom u rukama: »Ja imam dvoje dece i da bi ih prehranila moram da prosim. Muž mi ne radi ja idem da se mučim. Neko mi da 10, neko 20 dinara — skupljam koliko mogu. Ja sam bila u školi samo do drugog razreda. Muž mi je nepismen«, kaže Hasiba.

Društveni život Roma ne postoji. Nema kulturnih i nekih drugih manifestacija koje organizuju. Sve se svodi na golo preživljavanje.

Romi u Sjenici

U Sjenici, u tri dijela grada, živi 15 romskih porodica raseljenih sa Kosova. Bislim i Azemina Krasnići izbjegli su sa Kosova. Uselili su se u jednu od zgrada Javnog komunalnog preduzeća »Vrela«. Zgrada je bez prozora, uslovi za život u njoj su potpuno neadekvatni. U takvim uslovima živi bračni par Krasnići sa desetero djece. Bislim navodi:

»Imamo petoro svoje i petoro dece od svog brata. Brat mi se obesio pre godinu dana i od tada moramo da pazimo i njegovu decu. Jedva hranimo decu. Bez posla smo... bez ičeg. Mi smo imali u Glogovcu kuću, a i radili smo po nešto. Ovde nemamo ništa. Već šest godina smo ovde«. Na njegovu priču nadovezuje se Azemina: »Dvoje dece nam ide u školu i imaju nam probleme na nacionalnoj osnovi. Druga deca ih vređaju i biju jer su Romi. Stavili su ih u zadnju klupu u čošak i ona ništa ne znaju. Evo, jedno dete mi je u četvrti razred. Ništa ne

Romi na Pašininom brdu u Sjenici

zna. Sa meštanima po tom pitanju nema problema, bilo da su Srbi ili Bošnjaci. Oni nam puno pomažu. Kad idemo kod lekara, takođe, nema problema. Pomoći od humanitarnih organizacija nema. Pre je bilo te pomoći, sada je nema. Deca, Boga mi, moraju da prose. Dečiji dodatak jedino dobijamo, i to za našu decu. I to smo dobijali, a više ne dobijamo. Trebaju da se predaju neka dokumenta. Dever mi se obesio. Nije mogao da hrani decu. Nije imao posla. Nemaština je glavni razlog za taj postupak. Mi nismo imali celu zimu ni drva, ni uglja. Smrzavali smo se. Iz komunalnog preduzeća nam nisu pravili problem što smo se uselili u njihovu zgradu. Bili su dva-tri puta pa su videli koliko dece imamo i nisu nam ništa rekli. Sad moramo da napustimo ovu zgradu. Ali nemamo gde«.

U jednom od sjeničkih naselja, na brdu, na vetrometini (teritoriju je obezbedila opština) uz pomoć SDC-a izgrađene su drvene barake, od najobičnijih dasaka u kojim živi trinaest romskih porodica. Mustafa Mahmut, koji živi u ovom naselju, kazuje: »Došli smo iz Kline i Kosova Polja. Od opštine smo malo dobili. Ima ovde dosta male dece, ali ne znam kako će opstati. Obolevaju od bronhitisa i mnogih drugih bolesti. Ovi ljudi su voljni da rade. Skupljaju gvožđe. Žene ništa ne rade. Deca ne idu u školu. Grejali smo se na plastiku i gume koje smo skupljali. Građani imaju dobar odnos s nama, ali pomažu nam koliko mogu. Humanitarne organizacije ništa ne pomažu. Struju nemamo. Bilo je –30 stepeni. Jedva preživljavamo ovu zimu. Ima oko trideset dece. Kad bi nam obezbedili sigurnost mi bi se vratili. Nema vode. Morali smo da topimo sneg — da pijemo i za pranje«.

Jedna od romskih porodica u sklepanoj »kućici« od kartona, najlona i dasaka smeštena je pored rijeke u centru Sjenice. Bećiri Bekrija tu živi sa troje dece i mužem. Kaže da su jedva preživjeli –30 stepeni C. Ona je rekla: »Mi smo ovde od 1999. godine. Muž mi je iz Kosova Polja, a ja sam iz Srbice. Ovde živim sa mužem i sa troje dece. Bedan nam je život. Već šest meseci ne primamo socijalno. Ako izađemo da prosimo, imamo da jedemo, ako ne, ništa. Imamo jedan obrok u kuhinji Crvenog krsta. Međutim, imali smo ovih dana problema sa tim. Davali su nam bajat hleb koji jedu miševi. Već četiri me-

Romi u naselju Progon u Sjenici

seca dobijamo tu hranu. Ionako imamo bedan život, pa sam im rekla da nam ne daju bajat hleb da se porazboljevamo. Nemamo problema sa građanima. Pomoći od opštine nema. Niko nas nije obišao sem vas. Čula sam za vas preko televizije. Imam televizor i jednu sijalicu. Komšija iz ove kafane nam je dao da se priključimo kod njega. Kad imamo mi mu po nekad i damo neki dinar. Bio nam je problem za grejanje. Smrzavali smo se na –30 stepeni. Deca nam ne idu školu. Jedno dete je išlo u školu, pa su ga maltretirala druga deca. Zvali su ga »Ciganinu«. Hajd', da se to dešava u prvom-drugom razredu, nego u petom i šestom. Bila sam kod direktora, ali ništa. Morala sam da ga čekam kad se vraćao iz škole. Nema nade za povrat na Kosovo. Ja sam se raspitala. Rekli su mi ako hoću mogu da se vratim, ali mogu samo da vidim spomenik Adema Jasharija. Ja bih se vratila kad bi tamo imala gde da se vratim. Poplava nam je ovde gde živimo. Vlaga je velika».

Romi u Prijepolju

Možda i najstrmije brdo u Prijepolju, Kolovrat, nije bez razloga dobilo takvo ime. Zbog strmina i naselja smještena na tom brdu nose slična imena. Jedno od njih je i Jezdova Kosa. U magli se naziru romske kuće naslonjene jedna na drugu. One male, obično od daske i kartona, i druge »sklepane« od svega i svačega »okačene« su o moderne stambene objekte. Nesvakidašnji prizor. I u jednim i u drugim žive romske porodice. U prvim siromašne, one koje žive od danas do sutra, a u drugim one koje su imale više sreće. Radeći u inostranstvu neke od romskih porodica na Kolovratu su izgradile nove kuće. Međutim, po povratku u ove krajeve priča ponovo ista. Nemaština.

Munir Bajramović iz ovog naselja kaže: »Živimo na ivici egzistencije. Nemamo nikakvih primanja. Siromašni smo. Oni koji su se snašli bili su u inostranstvu, uglavnom, u Nemačkoj. Imam četvoro dece. Ne idu u školu. Dvoje starije i jedno malo su išli u Njemačkoj u školu, a sada ne idu. Nisu se mogla ovde uklopiti, zbog jezika. Ovo malo od četiri godine, verovatno će da ide u školu. Odnos i Bošnjaka i Srba prema nama je korektan, nema »zaziranja«. Ima 20–30 dece koja po-

Romi u Prijepolju

hadaju školu. Moj brat završio je srednju školu, i njegov sin završava. Međutim, nema Roma u ovom naselju koji je bio na fakultetu. Deca iz Jegove Kose, uglavnom, idu do petog, šestog razreda osnovne škole. Tako je zbog finansijskih sredstava. Ima samo njih par koji imaju stalno zaposlenje u komunalnom preduzeću. Ne bih rekao da ima diskriminacije prilikom zapošljavanja. Preduzeća su propala, a i neobrazovanje utiče na to. Većina nas je na Birou. Ovde ima oko 250 Roma. U jednoj porodici živi 4–5 članova. Uglavnom, se bavimo trgovinom kako bi preživeli. Prodajemo na pijaci. Neko prima socijalno, ali par njih samo, neki se hrane i iz kuhinje Crvenog krsta. Nema nikog ko se bavi privatnim poslom, zbog siromaštva. Ovde niko ne pomaže Romima.«

Hajrudin Bajramović ističe: »Ja živim ovde sa jednim detetom. Nemam kupatilo. Tražio sam od opštine pomoć, kao i od ovih što daju pomoć za zapošljenje. Kažu nema ništa od toga. Ja sam sve molio da mi pomognu da napravim makar kupatilo. Vidite gde živim. Sakupljam staro gvožđe kako bi preživio. Dete mi ide u drugi razred. Školovaću ga do kad budem mogao. Slabo sam sa finansijama. Ponekad nemam para da mu dam da jede. Ne znam do kada ću ga školovati. Ima u ovom naselju i onih koji prose. Žene često idu od kuće do kuće. Daju im često krompir... Moja supruga je bolesna. Radio sam ranije u komunalnom, ali sam i ja bolestan i morao sam da napustim. Idem često u Crnu Goru pa radim za dnevnicu na održavanju voća i povrća«.

Zoran Bajramović je jedini u ovom naselju koji ima završenu srednju stručnu školu. Završio je tekstilnu školu. On je rekao: »Radio sam neko vreme u Tekstilnom kombinatu. Ta firma je stala sa proizvodnjom. Pa sad ništa ne radim. Na pijacu ponekad izađem. Imam tri deteta i ženu. Petoro nas je. Sin mi je prvi razred srednje škole — automehaničar, a ćerka četvrti osnovne. Voleo bih da iškolujem decu. Razlog neškolovanja romske dece je, samo besparica. Mislim da nema diskriminacije romske populacije od strane građana. Nema ni prilikom zapošljavanja. Romi nemaju zaposlenja samo zato što nisu školovani. Na lokalnim medijima nema programa namenjenih Romima. Na jednoj od radio stanica mesec dana išla je

emisija na romskom jeziku, radio je moj sin, sad više toga nema«. Sanel Bajramović ide u peti razred: »Dobar sam đak. Voleo bih da budem automehaničar. Nemam knjige. Idem bez knjiga u školu. Ima još romske dece u mom odeljenju. Niko nas ne dira«. Sandra Bajramović bi voljela da bude učiteljica. Peti je razred i voli da ide u školu. Zoran Bajramović kaže da devojčice idu u školu, obično, do 15–16 godina a potom se udaju: »Devojke se kod nas rano udaju. Nije zapamćen slučaj da je neka devojka iz ovog romskog naselja išla ili završila srednju školu«. Mehmed Bajramović ima sedmoro dece. Troje idu u školu. On kaže da se dešava i da ne stižu pozivi za decu. Po njegovim rečima korektni su i Srbi i Bošnjaci prema Romima. Malo ih radi. Infrastruktura u naselju je dobra, ima i struje i vode. Ono što je naveo kao svoj najveći problem jeste da mu je kuća u lošem stanju i da njih osmoro živi od četiri hiljade dinara.

Subota je pijačni dan u Prijepolju. U naselju je tog dana bilo veoma malo žena koje smo zatekli. Skoro sve su otišle na pijacu, ne bi li zaradile koji dinar, kako bi prehranile svoju decu. Sreli smo Hađeru Bajramović, koja zbog bolesti nije mogla na pijacu: »Živim loše. Nas deset živi od muževljeve penzije. Bolesna sam. Dva meseca sam bila u bolnici. U zdravstvu nema diskriminacije. Ja sam jedino neprijatnosti doživela od drugih bolesnika. Uslova za normalan život nemamo. Deca mi nemaju zaposlenje. Ja sam iz Bosne. Oca i brata su mi tamo ubili. Nemam ni dokumenta. Prijavljena sam ovde, ali otuda mi treba državljanstvo. U opštini su rekli da ne mogu da mi pomognu da dobijem ovde ličnu kartu, a nemam status izbeglice, jer sam venčana. Sve sam predala što je trebalo. Poslali su neka dokumenta i u Beograd. Sin mi ima troje dece. Ne daju mu ništa da radi. Ne može da preživi. Ni Kumrija Bajramović nije na pijaci. Pošteđena je toga, jer se nedavno porodila: »Imam petoro dece. Imam bebu od 20 dana. Jedan sin mi je bolestan od leukemije. Svakih mesec dana ide u Beograd. Nemamo para za njegovo lečenje. Ništa ne dobijamo, ni novac za put. Moj muž je morao da pozajmljuje, da traži od drugoga da svoje dete leči. Krov nemam nad glavom. Nemam decu da hranim, drva... Jedno dete samo mi ide u školu. Živimo

od dečijeg dodatka. Obraćali smo se i opštini, Crvenom krstu, Centru za socijalni rad... Niko nam nije pomogao. Ova kuća nije moja». Vido Bajramović, kao i svi prethodni sagovornici, ističe da je siromaštvo glavni problem i da je dosta beskućnika koji žive u tuđim kućama.

Položaj raseljenih lica iz pribojske opštine

Sandžački odbor posjetila je 29. marta 2005. godine delegacija iz Priboja: Sukić Alija, koordinator i član Opštinske komisije formirane 2003. godine, Šarak Suljo i Pecikoza Samed, predstavnici raseljenih lica iz Pribojske opštine. Oni su iznijeli probleme sa kojima se susreću raseljena lica iz pribojske opštine i zamolili Sandžački odbor da im pomogne, i uputi ih kako da riješe te probleme. Jedan od njihovih glavnih problema je što država ni nakon 12 godina nije spremna da pomogne licima iz pribojske opštine, koja su u vrijeme otmica i ubistava 90-ih godina, ostala bez domova. Oni su dokumentacijom potkrijepili činjenično stanje.

Na sastanku je dogovoreno:

— da se izvrši priprema za sveobuhvatnu tužbu protiv države, zato što nije nadoknađena šteta porodicama koje su ostale bez svojih domova u selima pribojske opštine; da se još jednom pokuša kod Vlade Republike Srbije, sa ponovnim zahtjevom da se oglasi i izjasni na osnovu prethodnih predstavlki da li postoji spremnost da se odgovori njihovim zahtjevima o naknadi štete. Ovoj Vladi kao i Skupštini je, po njihovim riječima, upućeno pet dopisa, od građana i predsjednika opštine i SO Priboj, kao i izvještaj Opštinske komisije; koordinator Alija Sukić je obavio telefonski razgovor sa pravnikom Fonda za humanitarno pravo Draganom Laloševićem i tom prilikom je dogovoreno da će se razmotriti situacija u pogledu kontakata sa republičkom vladom. Lalošević je obećao i da će im se javiti sa povratnom informacijom; preuzeta je obaveza da se Fondu dostavi kompletna dokumentacija, kako bi mogao da djeluje kod republičke vlade i skupštine. Sandžački odbor dobio je kompletnu dokumentaciju. Dogovoreno je da predstavnici raseljenih lica iz sela pribojske opštine i dalje ostanu u kontaktu sa Sandžačkim odborom.

Kuća porodice Bećović u Sjeverinu

Zgarište kuće Šarak Murata iz Voskovine

Predstavnici Sandžačkog odbora krajem maja obišli su pribojska sela oštećena za vreme devedesetih godina, kada su Bošnjaci proteravani iz svojih domova, ubijani i zastrašivani. Zabrinjava činjenica da ni posle više od trinaest godina država nije preduzela ništa kako bi pomogla porodicama ubijenih, kao i prognanima da se vrate u svoje kuće. Do 1992. godine živjeli su Bošnjaci u Sjeverinu, Kukurovićima, Milanovićima, Zastru, Soćici, Živincu, Voskovini, Jeloviku, Batkovićima, Međurečju, Radonjama, Dragovićima, a onda je nastupio pakao. Počelo je »čišćenje« sela od bošnjačkog življa. Po podacima Opštinske komisije, koja je imala zadatak da sagleda činjenično stanje na terenu devedesetih godina prošlog stoljeća, oštećeno je oko 20 sela i zaseoka. Komisija je došla do podatka da je popaljeno oko 50 kuća, a 156 oštećeno i opljačkano. Tih godina ubijena su 23 Bošnjaka.

Priboj je i dalje zaboravljen, prije svega, od državnih organa i institucija. Za proteklih trinaest godina nije napravljen ni jedan značajniji korak države ili republičkih organa vlasti kako bi se pomoglo oštećenim. Kako nam je rekao oštećeni Hamid Pecikoza obraćali su se četiri puta Vladi Republike Srbije kao i brojnim drugim organima lokalne vlasti. Odgovora nije bilo. Više puta nadležnim predstavnicima vlasti obraćale su se i brojne nevladine i druge organizacije, ali ni tada nije bilo pomaka. Odnos lokalne samouprave prema onom što se dešavalo devedesetih godina sa Bošnjacima u Priboju je i dalje posebna priča. Kako nam je rekao Pecikoza obraćanje lokalnoj vlasti bilo je čisto gubljenje vremena, jer su ih stalno jedni upućivali na druge.

Pomenuta pribojska sela, gdje su nekad živjeli Bošnjaci, trinaest godina kasnije izgledaju zaboravljena. Pustoš mnogo gora nego prvih dana nakon prognanstva. Bilo je dovoljno vremena da se sve stvari iz domova prognanih pokradu. Mnoge kuće i prateći objekti, koji nisu nestali u vihoru vatre, ostali su čak i bez prozora, vrata, crepova... Skidana je čak i lamperija, podovi... Sve je, u pravom smislu te reči — opustošeno. U kućama je u vrijeme devedesetih boravila vojska SRJ, a tragovi su vidni. Nema kuće, koja nije skoro uništena, da nema tragova koje su ostavili vojnici. Kuće su tako pretrpjele još

***Kukurovići (fotografija preuzeta iz dokumentacije
Građanske akcije za ljudska prava iz Priboja)***

***Jedna od poruke na zidovima u kućama prognanih
(kuća Sulja Šaraka iz Voskovine)***

veća oštećenja. Na zidovima su ispisana razna imena, imena gradova, psovke, ali i brojne pogrdne poruke zasnovane na vređanju na nacionalnoj osnovi. Ne postoji tačan podatak koliko je porodica napustilo svoja domaćinstva. Progon je posebno bio zastupljen u selima na granici sa Bosnom. Sve kuće pograničnih Bošnjaka su uništene i opljačkane. Ljudi su napuštali svoje domove samo sa kesama u rukama. Pokućanstvo je ostalo na milost i nemilost komšijama. Hamid Pecikoza je istraživačima Sandžačkog odbora, pri obilasku oštećenih sela iznio i jedan lijep primjer. Kuća Hilma Alivodića je jedina očuvana i to zahvaljujući komšiji Dobrisavu Radoviću. »Kojekakva banda je dolazila da demolira i opljačka kuću, međutim Radović se i te kako opirao. Eto šta znači imati dobrog komšiju, ali to je jedini primjer. Kamo sreće da je bilo više takvih ljudi«, rekao nam je Pecikoza.

Predstavnici Sandžačkog odbora su posjetili: Sjeverin, Strmac, Milanoviće, Voskovinu, Batkoviće i druga. Zatekli su samo jedan stariji bračni par koji se vratio. Povratka nema, jer nema sredstava za obnovu kuća. Potrebne finansije prevazilaze mogućnosti opštine Priboj. Jedino je u Kukurovićima, kako nam je rekao Pecikoza, urađeno nešto malo na obnovi kuća zahvaljujući donatorima. Proterani Bošnjaci od oktobra 2000. godine mogu da odu do svog imanja. Međutim uslova za život tamo nema, a i strah još uvek nije iskorenjen. Na terenu je urađeno oko 150 fotografija, koje svjedoče da povratka još nema, kao ni pomoći države. Istraživači Sandžačkog odbora napravili su i video materijal koji će biti iskorišćen za izradu mini filma koji će biti prezentovan na lokalnim televizijskim stanicama. Predstavnici Odbora će posjetiti i ostala sela oštećena 90-ih godina prošlog stoljeća.

U selu Krajčinovići i Zabrnjice (opština Priboj) donijeta je odluka da se zatvore škole, pa će đaci, njih 18 (iz obe škole) biti prinuđeni da pješače i po 10 km do najbliže škole. Zbog ovakve odluke, i malobrojne porodice koje tamo žive, biće primorane da se isele.

Džejs Lajon iz međunarodne krizne grupe, u Priboju 7. jula 2005. na predstavljanju izveštaja o »Srpskom Sandžaku« je rekao: »Opisali smo stanje u šest opština Sandžaka koje pri-

padaju Srbiji i izveštaj nazvali »Srpski Sandžak«, da bi međunarodna zajednica shvatila šta se ovde dešava i o kakvim se problemima ovde radi. Želja i cilj nam je bio da se na ovaj kraj ne gleda kao na područje gde će izbiti međuetnički sukobi. Ovde je problem ekonomija, jer vlada ekonomska i socijalna katastrofa. Ne vidim u bliskoj budućnosti nadu za ovaj kraj, ni od Vlade iz Beograda, ni od međunarodne zajednice. Drugi problem je nedavna prošlost. Moramo znati istinu šta se zaista desilo u Sandžaku. U Sandžaku sam prisutan već pet godina. Ovde su činjeni zločini, mi smo u Izveštaju naveli da je u opštini Priboj oko 20 »očišćeno« od Bošnjaka. Za vreme te akcije zapaljeno je ili srušeno 185 kuća i ubijena 23 Bošnjaka. U izveštaju smo posebno obradili slučajeve ubistva troje Bošnjaka prilikom granatiranja sela Kukurovići, otmice 17 Bošnjaka iz Sjeverina koji su ubijeni i Višegradu, otmice 20 Bošnjaka u Štrpcima, akcije etničkog čišćenja u regionu Bukvice u opštini Pljevlja, masovna otpuštanja Bošnjaka sa posla, naročito u Priboju. Jednostavno, mi se moramo suočiti sa zločinima. I moj čukun-čukun deda, koji je bio brigadni konjički narednik u američkoj vojsci, sa dva pištolja je pucao u Indijance. Mi imamo njegovu sliku na zidu u porodičnoj kući, ali mi smo se kao porodica morali suočiti sa tim da je on činio zločin«.

Ni nakon 13 godina nema uslova za povratak raseljenih iz pribojske opštine

Saradnici Sandžačkog odbora razgovarali su o mogućnosti da se pomogne porodicama raseljenih iz pribojskih sela devedesetih godina, sa predsjednikom opštine Priboj Milenom Milićevićem i Alijom Sukićem, predsjednikom Komisije za saniranje štete.

»Kada je poštovanje ljudskih prava u Priboju u pitanju situacija je sada stabilna i solidna. Bar ono što je u mojoj percepciji, mislim, da nema sada nikakvih problema«, ocenio je predsjednik opštine Priboj Milenko Milićević (DS). On je istakao da lokalna samouprava sada ima i odličnu saradnju sa NVO koje se bave pitanjem poštovanja ljudskih prava i drugim. Međutim, one ne mogu očekivati pomoć iz opštinskog

budžeta, jer sredstva nisu namenski odvojena za to: »Mi smo se više puta obraćali Vladi Srbije, kada je obeštećenje porodica koje su napustile domove u pitanju. Koristili smo svaku situaciju i prilikom poseta visokih zvaničnika, čak i međunarodne zajednice, da im skrenemo pažnju na taj problem. Jedino smo na dopis Narodnoj kancelariji dobili povratnu informaciju. Znači, na zvanične zahteve gde su potpisnici bili i članovi Komisije koji su izvršili obilazak, procenu i popis uništene imovine uz prisustvo lica zvanično imenovanih da vrše takvu procenu (građevinskog inspektora i dr.) nije bilo odgovora. Sve te zahteve potpisivao sam i ja, kao predsednik opštine. Jedan smo potpisali i ja, i predsednik opštinske Skupštine. Ni tada nije bilo odgovora. Opština je samo simbolično mogla da pomogne. Uz pomoć UNHCR-a vršena je izgradnja tri kuće i obnavljanje nekih drugih, oštećenih kuća, onda smo učestvovali kroz popravku puta, plaćali dnevnicu radnicima, preko Elektrodistribucije oslobodili ih plaćanja ponovnih priključaka (Upravni odbor Elektrodistribucije takvu odluku doneo je na naš zahtev), u pojedinim slučajevima kupovali smo brojila, jedno domaćinstvo podeljeno je na dva naslednika, pa smo u tom slučaju mi platili priključak«, rekao je Milićević. Na pitanje, da li se porodice koje se vraćaju mogu osećati sigurnim, odgovorio je: »Mislim da je taj sigurnosni aspekt sada veliki«, a da li se opština obraćala međunarodnim organizacijama za pomoć, rekao je »Ne«.

»Skupština opštine donela je odluku o izgradnji spomen obeležja otetim u Mioči, ostalo je da se dogovori sa meštanim gde će on biti lociran«, kazao je predsednik opštine Priboj Milenko Milićević i, prokomentarisao da ne očekuje odgovor od Vlade Srbije s obzirom na dosadašnja iskustva: »Između ostalog u dokumentaciji imamo jedan dopis od Vlade da se obratimo Direkciji za imovinu. Mi smo poslali zahtev i njima, a oni su odgovorili da nisu nadležni za to. Moje zalaganje je bilo da je te ljude trebalo staviti u tretman kao što je to bilo na Jugu Srbije. Jednostavno trebalo je na najvišem nivou da se problem tih ljudi reši. U slučaju Jaše Tomić, da se primetiti da se negde interveniše po hitnom postupku, a negde možda nikada. Dobro se zna da su neke kuće kad je bila krizna situacija

obnavljane u Bujanovcu i drugim mestima na Jugu Srbije. Bilo bi dobro da svi imaju jednak tretman. Ispalo je da nemaju».

Alija Sukić, predsjednik Komisije za saniranje štete, je ovom prilikom istakao poslednje aktivnosti Komisije i lokalne samouprave: »Uputili smo 11. maja 2004. godine dopis Vladi Republike Srbije sa ukupnom problematikom koja se odnosi na progon meštana iz 4 mesne zajednice (4 sela i 8 zaseoka) u pribojskoj opštini. Tom prilikom ubijeno je 23 meštana Bošnjaka (Sjeverin 16 + 1 + 3, Kukurovići 3), a popaljeno je 50 kuća i 156 upropašćeno. Međutim, Vlada Srbije je predmet i dopis prosledila Ministarstvu za kapitalne investicije da bi predmet i dopis sa celokupnom dokumentacijom ostali kod njih pet i po meseci, posle čega smo na ponovnu intervenciju dobili odgovor da to nije u njihovoj nadležnosti, a predmet je vraćen Vladi. Moram napomenuti, da se isto desilo i sa svim drugim dopisima od 2001. (od meštana i opštine). Na zahtev meštana SO Priboj donela je 28. aprila 2005. godine zaključak kojim se SO obavezuje da bude nadležna oko predmeta. Lokalna samouprava je tako 30. aprila 2005. godine prosledila predmetnu odluku Vladi Srbije kao i dopis sa molbom, kako bi Vlada preuzela na sebe obavezu da sanira nastalu štetu, jer opština Priboj nije u mogućnosti zbog nedostatka sredstava. Još uvek nismo dobili odgovor, kao ni na ranije dopise. Preko opštine je zvanično otišlo šest zahteva za pomoć. Pored stalnih nastojanja da stupimo u kontakt sa Vladom bili smo primorani da se obratimo i Narodnoj kancelariji predsednika Republike Srbije sa celokupnom dokumentacijom (sa izveštajem zvanične Opštinske komisije). Oni su naš zahtev registrovali 25. 10. 2005. godine pod brojem 05401804/2005. Narodna kancelarija je posle većanja odlučila da je to nadležnost Ministarstva za ljudska i manjinska prava. Predmetni materijal se nalazi u Ministarstvu već mesec dana (od 18. januara 2006. godine). Nismo dobili ni jedan odgovor do sada«.

Društveni problem i devijacije

Nakon ponoći, 17. aprila, oko 2 sata i 30 minuta, na dnu stepeništa hotela »Vrbak« u Novom Pazaru, u polumrtvom stanju, sa teškim tjelesnim povredama po glavi i tijelu, prona-

đen je Bahtijar B. Selimović (47) iz Novog Pazar, koji je preminuo odmah nakon prebacivanja u novopazarski Zdravstveni centar. Policija je saopštila da je Selimović bio alkoholičar, a da su povrede najvjerovatnije prouzrokovane padom niz hotelsko stepenište. Ima indicija da je Selimović, pored velikih količina alkohola, konzumirao i određenu količinu tableta za smirenje. Istog jutra, u ulici Lug, pronađeno je beživotno tijelo Ferida Š. Emrića (27) iz Novog Pazara, koji je preminuo zbog prekomjerne upotrebe narkotika. Inače, kako kaže dr. Mirsala Islamović Aličković, načelnik Hitne službe iz novopazarskog Zdravstvenog centra, u posljednje vrijeme znatno je povećan broj narkomana koji traže usluge ljekara zbog »predoziranja«, ali češće zbog nedostatka droga. Istog vikenda Hitna služba je zabilježila u svojoj evidenciji dalji porast broja narkomana. Naredne večeri u Novom Pazaru je zbog droge preminula još jedna osoba. Narkomani se, uglavnom, okupljaju u blizini rekreacionog centra, kompleksa »Jezero«, dječijeg vrtića i hotela »Vrbak«. Sve su ove lokacije u neposrednoj blizini SUP-a, ali policija za sada nema posebnih rezultata na suzbijanju ovog poroka. Lokalni mediji o ovom problemu, gotovo, ne izvještavaju, dok centralni mediji pišu, uglavnom, ne navodeći precizno razloge smrti pojedinih lica.

Zbog sve izraženijeg problema u gradu, koji se odnosi na širenje narkomanije formiran je i Organizacioni odbor »Zajedno protiv droge«, kao i opštinsko tijelo koje će se baviti tim problemom. Prema nekim procjenama kompetentnih sagovornika, u Novom Pazaru ima čak oko 7 hiljada narkomana, a kako je rečeno na protestnom mitingu koji je 25. juna održan u Novom Pazaru, u gradu ima preko 3000 narkomana. Akciju »Zajedno protiv droge« su pokrenuli Sandžačka alternativa i Sandžačka demokratska unija, a potom su se uključili i mnogi drugi, kao i roditelji čija se deca drogiraju.

Položaj izbjeglica u Novom Pazaru

Suada Alić (1957), izbjeglica iz Višegrada, dala je Sandžačkom odboru 31. januara 2006. slijedeću izjavu:

»Bijegom iz Višegrada, došla sam sa dvoje maloljetne djece u Novi Pazar. Najpre smo smješteni u osnovnoj školi u

Trnavi, a zatim u Centru za socijalni rad. I danas živimo u toj zgradi. Taj prostor u kome sada živimo nije bio sređen, nismo imali osnovna sredstva za život. O svom trošku sam stvorila osnovne uslove, da tu mogu da boravim sa porodicom. Pomoć ni od koga ne primamo, niti nas ko posjećuje. Snalazimo se kako umijemo i znamo. Sve što smo sredili, sredili smo sami. Bivša direktorka Centra za socijalni rad, Biljana Plavšić, dodjelila mi je rješenje da se iselim u roku od 15 dana. Mi izbjeglice smo se bunili i nismo htjeli da izađemo, jer nismo imali gdje. Čak i televiziju su nam doveli, koja je snimila objekat. Ona je i dalje bila uporna za iseljenje, tako da smo mogli jedino na ulicu. U međuvremenu, ona je smjenjena a za direktora je imenovan Kasim Zoranić, koji nas je podržao. Za sve što nam je nedostajalo, mogli smo da mu se obratimo. On nam je stvorio povoljnije uslove za preživljavanje. Ostali smo, i danas dan smo tu, jer ne možemo da se vratimo u svoje mjesto. U međuvremenu, sin mi se oženio, dobio dijete. Sklopio je brak sa raseljenim licem sa Kosova i svi smo tu. Nemamo sve uslove za normalan život. Čerka i ja smo u jednoj sobi, a on sa ženom i djetetom u drugoj. Imamo zajedničko kupatilo sa svim stanarima iz kolektivnog smještaja. U sobama nemamo struju, već je uzimamo iz drugih soba preko produžnih kablova. Kome smo se god obratili za bilo kakvu pomoć, odbili su nas. Svi su nam kazali da mi ovde nikakvo pravo nemamo, da nas Komesarijat više ne vodi kao izbjeglice, i da se snalazimo sami što i činimo. Nikad niko me nije uputio gde treba da se obratim. Došli smo u kontakt sa Semihom Kačar, u vezi sa konferencijom o Foči, koja je održana u Beogradu. Ostajemo u kontaktu sa njom. Na toj konferenciji povezala sam se sa organizacijama koje djeluju u Bosni i Hercegovini, i one sad znaju da mi ovde postojimo».

Elvir Alić (1980) je izbeglica iz Višegrada. U novopazarskom Centru za socijalni rad živi sa majkom i sestrom od 1992. godine. U međuvremenu se oženio i dobio dijete. O uslovima života u Centru za socijalni rad u izjavi datoj Odboru 11. februara 2006. je istakao:

»Došao sam ovdje 1992. sa majkom i sestrom. Smješten sam u jednu prostoriju, sa dosta izbjeglica. Tokom ovih godi-

na, te izbjeglice su otišle. Posle smo smješteni u nekim prostorijama sa malo boljim uslovima. Ja sam bio smješten u najmanjoj prostoriji koja postoji ovde. Poslije mi se ta prostorija u kojoj sam bio zapalila od grijalice i produžnog kabla, jer su ovdje instalacije i struja nikakvi. To nije moglo da traje. Tad je vd. direktora Centra bila Biljana Plavšić. Insistirala je kod policije i kod suda da me okrive kao da sam ja podmetnuo požar, da bi mene kasnije na osnovu toga osudili na tri mjeseca zatvora. Nakon toga, odmah je otkucala rješenja svima da se iselim, jer navodno nemamo status izbjeglice, a mi nismo htjeli da izađemo jer nismo imali gdje. Nije nam ponudila nikakav smještaj. Nakon te prijetnje počela je prijetnja da će sa policijom da nas istjera. Ja sam otišao u Ministarstvo za ljudska prava, da se žalim. Ne znam tačno ko je nju zvao i rekao joj da nas više ne dira. Poslije je počela da prijeti kako će nam ukinuti vodu i struju. Zahtjevaio sam da mi dodijeli neku drugu prostoriju, što je odbila. Rekla je da nemamo nikakva prava i da će se pobrinuti da me policija opet zatvori, jer sam se žalio Ministarstvu. To je i uradila. Pozvala je policiju jer ja navodno nemam status izbjeglice. Policija me je odvela u SUP, i tamo sam maltretiran od strane policajaca koji su dobri sa njom. Dok se sve to dešavalo, ja sam se oženio. Ovdje je stanovala neka žena koja je kasnije obila jedan stan, a ja sam se uselio u prostoriju gde je ona živjela, jer sam dobio i dijete. Kad sam se uselio u tu prostoriju, ponovo mi je Biljana Plavšić zvala policiju, da me iseli odatle, jer joj je ta prostorija trebala za neku porodicu iz Raške. Nisam htio da se iselim. Nakon nekog vremena ona je smjenjena, a za direktora je došao Kasim Zoranić. On mi je pomogao da sredim tu sobu. Ustaklio sam je i uveo struju. I danas od policije imam provokacije, zahvaljujući bivšoj direktorki. Redovno me privode i tuku me, napominjući da sam se žalio i da je to zbog toga. Nikakvu pomoć nemam ni od »Crvenog krsta« ni od »Merhameta«. Sadašnji vd. direktor, Džemail Dupljak prijeti da će da nas sve istjera odatle. Otkad je došao za direktora, nije pokušao da vidi gdje i u kakvim uslovima živimo. Kad god odem kod njega i tražim ga, ili je na sastanku, ili nije tu, na putu je, a njegova sekretarica kaže da nema potrebe ni da mu se žalim, kad će ionako da

nas iseli odatle. Poručuje po socijalnim radnicima kako će da nas izbaci, a ne pokušava da vidi u kakvim uslovima živimo. Biljana Plavšić tu i dalje radi, dogovara se sa njim da bi nas iselili odavde. Uzeli su odštetu za sobu koja se meni zapalila, a niko od nas nije vidio pomoć od tog novca. Pokušavaju da ovaj prostor preurede u druge svrhe».

Sakiba Šahović, u izjavi od 31. januara 2006. datoj Odбору kaže:

»Ja sam do 26. aprila 1992. bila u kući. Tog dana su nas povelili u sklonište. Tamo smo bili oko dva sata a odatle su nas odveli u KP dom. Tu smo prenoćili, sutra su izašle žene i deca. Odatle sam pobjegla sa ćerkom u Herceg Novi. U oktobru te godine sam došla autobusom u Novi Pazar. Muž mi je osto u KP domu. Smjestili su nas u Kolektivni centar u Rajčinoviću, gdje smo proveli mjesec dana. Odatle smo pošle u Dansku, sa ocem i majkom, mojim bratom, njegovom decom i ženom. Mene su vratili sa granice sa ćerkom. Obratila sam se Crvenom krstu, a oni su me smjestili u Centar za socijalni rad. I danas živim tu. U početku sam dobijala humanitarnu pomoć, a unazad dvije godine nemamo ništa, snalazimo se sami. Dok je bila direktor Centra za socijalni rad, Biljana Plavšić mi je uručila rješenje za iseljenje. Pošto nisam imala kud, žalila sam se. Pošto je promjenjen direktor, novi direktor Kaso Zoranić nam je nešto i pomogao. Sama se snalazim. Živim sa sinom koji je rođen 1994. u Novom Pazaru. Bila sam u vanbračnoj zajednici, ali sina školujem i odgajam sama. Živimo u jednoj sobi, gdje je nekad postojalo i kupatilo, pa sam ja to odblokirala, jer je bilo zatvoreno. Ne primamo nikakvu pomoć. Voljela bih, bez obzira na sve, da se vratim u moje mjesto, u moju kuću».

Hazir Nokić iz Novog Pazara, koji stanuje u prostoriji Centru za socijalni rad, govorio je o zloupotrebi stanova koje Centar dodjeljuje na privremeno korišćenje i nejednakim aršinima ove ustanove prema smještenim licima. U izjavi od 11. februara 2006., on navodi:

»Stanovao sam sa roditeljima, ženom i dvoje dece u stanu koji je moja majka dobila kao penzioner. Od 1992. do 1994. godine, navodno zbog muzike, isterali su me. Platilo sam kaznu zbog te SDA muzike koja se slušala u jedan sat po-

sle ponoći. Dobio sam rešenje za iseljenje u roku od sedam dana. Nisam hteo da izađem iz stana, tako da je došla policija, njih 14, jer sam ja taj stan navodno obio i uselio se. Postoje živi svedoci, koji znaju da sam ja tu živeo sa roditeljima. Drugi daju stanove pod zakup, tu je 14 stanova, za koje niko od njih nema rešenje, a žive tu. Ja imam dokumenta a ovde živim sa izbeglicama. Red bi bio da mi se, kao penzioneru vrati stan. Žena koja je uzela moj stan ima zemlju, svoju kuću, a moj stan izdaje pod zakup. I odavde su pokušali da me izbace. Nemam gde da odem i nemam uslove za plaćanje privatnog stana. Donose mi još uvek da plaćam račune za struju od tog stana, a drugi ga koriste. Ja znam da po ugovorima potomci nemaju pravo da naslede stan, ali ako je to pravilo, treba da važi za sve. Ovde ni izbeglice koje žive ne dobijaju nikakvu pomoć, za razliku od izbeglica sa Kosova, koje čak i prodaju svoju pomoć».

Dušanka Tepavac (1926) je izbeglica iz Hrvatske. Živi u Centru za socijalni rad u Novom Pazaru. Sa njom smo razgovarali 11. februara 2006. u prostorijama Centra. Ona izjavljuje:

»Bila sam šest mjeseci u Bihaću, a onda sam sa sinom došla ovdje, 1992. godine. Pomoć smo imali u Bosni, u Bihaću, ovde nemamo ništa. Da sam znala, nikad ne bih došla iz Bosne. Proterani smo najprije iz Hrvatske, a onda i odande. Mučim se, radim nešto, nemamo ni pakete. Imala je neka kuhinja, sad ni toga nema. Jedan mi je sin poginuo na ratištu u Bosni, a jedan je ovdje umro, u pedesetoj godini, od bolesti. Ostala sam sama, nemam kud, jer nemam roda od djece. Od sina koji mi je poginuo imam borilačku penziju i od toga živim. Morala sam da dokazujem kako nemam nikog, da ostvarim to pravo. Sin koji mi je umro ovde imao je vanbračnu vezu sa Neđeljkom. On ima u Zagrebu ženu zakonitu, i kćer. Preudala se. Kako mi je sin umro, Neđeljka me stalno tuče i redovno dolazi policija. Mnogo pije, urniše je alkohol i tablete. Pije tablete, ko joj šta kaže. Puno priča i vrjeđa svakoga ovdje. Mene tuče. Sinoć je bila policija, odveli su je. U zatvoru je. Kad sam joj sinoć zvala miliciju, samo je ćutala. Ništa nije rekla... Izdržavam i nju od te penzije. Bolesna sam, treba da se liječim, i najbolje bi bilo da ovoj nađu smještaj«.

Decenija u »Sivom domu« u Prijepolju

Hotel »Park« u Prijepolju bio je stjecište za brojna izbjegla i raseljena lica sa prostora Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Kosova u proteklih, više od petnaest godina. Neki su dolazili, neki odlazili, a veliki je broj porodica koje su čitavu deceniju provele u oronulim sobama ovog hotela. »Park« je davno zaboravljen od gostiju zato što mu »rok trajanja prolazi« a nije doživio u skorije vrijeme ni jedno značajnije renoviranje. Slika u hotelu bila bi još sumornija, da prije par godina nisu promijenjeni parket, slavine, zahvaljujući Danskom savjetu za izbjeglice. Uslovi su, kako kažu, izbjegla i raseljena lica koja su tu smještena, loši, ali su, uglavnom, zadovoljni jer nemaju gdje.

Kolektivni centar Hotela »Park« u Prijepolju (Sivi dom)

»Što se tiče izbeglica mi kontaktiramo sa poverenikom za izbeglice (Sladana Marković) i Komesarijatom za izbegla lica. Trenutno ovde boravi 75 izbeglih, ali i raseljenih lica. Izbegla su iz Bosne i Hercegovine i Hrvatske, a raseljena sa Kosova i Metohije. Do skoro, do pre dve godine, različite huma-

nitarnе i međunarodne organizacije su pomagale. Sad je svaka pomoć ustakla. Komesarijat nam plaća skromnu nadoknadu za smeštaj i hranu. Veliki broj njih je obnovio status izbeglica, a neki nisu. Dosta njih je povratilo imovinu, posebno u Hrvatskoj, a neke porodice i u Bosni i Hercegovini. Međutim, tamo nema uslova za povratak. Ukoliko su ostale čitave njihove stambene jedinice, nisu opremljene. Ima jedan slučaj da je u Mostaru jednoj porodici stan opremljen, ali nemaju posao i ne smeju da se vrate. Postoji inicijativa po kojoj Danski savet treba da obezbedi novac za izgradnju stanova, a opština zemljište. Još uvek se oko toga vode pregovori, tako da ne znam šta će biti. Danski savet je raspoložen da pomogne« — rekla je Duška Lazarević, direktorka hotela »Park«, saradnicima Sandžačkog odbora.

Raseljena lica sa Kosova u priepoljskoj opštini smještена su u Kolektivni centar Hotela »Park«. Raseljena lica sa Kosova svoje domove napustila su, uglavnom, 1999. godine. Među njima je i Menče Pavlović iz Prvog Tunela, opština Kosovska Mitrovica. Ona kaže: »U našem mestu živeli su pretežno Albanci, a radili smo u Trepči i ja i muž. Kada su nas izbacili iz stana, ništa nismo poneli. Ima četvoro dece. Ni ja ni muž nigde ne radimo. Živimo ovde od danas do sutra. Da se vratimo nećemo. Rešili smo da ostanemo ovde. Ne mora u ovoj opštini, ali tamo se ne vraćamo. Primam dečiji dodatak i samo ja imam kosovsku nadoknadu od 4 hiljade. Nemam primedbi na ovaj smeštaj, jer ima i gorih. Važno je da mi deca nisu bolesna«. Milorad (1931) i Mara (1932) Paškulj su iz sela Osojane, opština Istok. Oni izjavljuju slijedeće: »Deca su nam otišla svako na svoju stranu. Imamo tri sina. Jedino nam po nekad dođe ovaj iz Beograda. Nemamo penziju. Bolesni smo. Nekad nam neko od sinova nešto pošalje, i imamo 4 hiljade socijalnu pomoć. Od toga preživljavamo. Dobro nam je jer je blizu lekar. Da smo samo bliži deci..., ali nemaju nas gde. Kad smo bežali niko nije ostao, samo par starijih. Čuli smo da su njih ubili. I mi za malo nismo ostali. Dobro nam je u hotelu. Šta ima to sprema, iako mi stari ne možemo svašta da jedemo. Lekovi se plaćaju. To je ono najgore. Mi bez lekova ne možemo, a oni su skupi. Ova vlast je hiljadu puta gora od Slobodanove«.

Iz Bosne i Hercegovine 1992. zbog ratnog vihora izbjegle su Mirjana Pavkov (Tuzla) i Elvira Milanović. Prve četiri godine snalazile su se, sa svojim porodicama, kako su znale i umjele, a već deset godina su u prijeponskom hotelu. U zajedničkoj izjavi one kažu:

»Uslovi su nam grozni, smještaj je solidan, ali hrana je nikakva. Nema ni tople vode. Ima sigurno sedam godina kako nismo dobili sredstva za higijenu. Ovde je smješteno 5–6 porodica iz Bosne i Hercegovine. Pisali smo molbu da ostanemo u Prijepolju, ili bilo gdje na teritoriji Srbije. Ne znamo šta je sa našom imovinom u BiH, jer sa izbjegličkom kartom ne možemo da pređemo granicu. Da uđemo u Bosnu pa i možemo, ali da se vratimo nema šanse. Znamo samo da nam je sve porušeno. To smo čule od drugih ljudi. Ovde nismo dobrodošli. Ljudi zaziru od nas. Posebno nije dobrodošla Elvira jer je udata za Srbina, a boravi i među srpskim izbjeglicama. Doživljava šikaniranja i od jednih i od drugih. Niti nam ko dolazi, niti se sa kim družimo. Takav je narod, bilo koje vjere da je. Valjda smo im dosadili. Preživljavamo kako se ko snađe. Čistimo kuće. Učjenjuju nas, ali moramo da radimo.« Elvira u jednoj hotelskoj sobi živi sa suprugom i dva sina. Mirjana sa troje djece i mužem u dvije. Kaže da joj se stariji sin, koji je imao 3 godine kada su napustili Tuzlu, više i ne sjeća svog rodnog mjesta. Zbog sivila i oronulosti hotel u kom su smještene zovu »Sivi dom«. Nevenka Mašić iz Goražda kaže da je podnijela zahtjev da joj se obezbijedi boravište u Srbiji, iako ni ovdje nisu uslovi nešto bolji, i da nema nade za povratak. Sin, koji je inženjer, i ćerka, novinarka, bili su u Beogradu ali uprkos obrazovanju nisu mogli da nađu zaposlenje pa su, kako bi preživjeli bili primorani da odu u inostranstvo. Petra Stojanović iz Živinice, kod Tuzle, i njena devetogodišnja ćerka su bolesne. Petra tvrdi da se razboljela u hotelu zbog neredovne ishrane. Nade za povratak, kaže, nema.

Milica Opačić, je iz Zadra (Hrvatska). Svoj dom je napustila 1996. godine. Istraživačima Sandžačkog odbora je kazala: »Muke moje niko ne zna. Sin mi je duševni bolesnik. On je sa mnom. I muž mi je bio ovde, ali je umro 2003. godine. Tako nam je sve srušeno i zapaljeno. Ja sam podnijela zahtjev

da bi vratila kad bi nam nešto napravili. Sin mi je ovdje nastradao u požaru. Zapalio se na grejalici. Nema pomoći. Što imaju, i što daju ne žalim se. Sa okolinom nemam problema».

Odnos centralnih medija

Centralni mediji, posebno oni štampani, još uvijek nerijetko promoviraju stereotipnu sliku o Bošnjacima. I dalje je prisutno postojanje brojnih predrasuda i stereotipa. Iracionalnost se ne smije skrivati, potcjenjivati niti zanemarivati. Na nama je odgovornost da na to stalno upozoravamo, da se borimo protiv zla, diskriminacije i nacionalizma koji se vitalni, na žalost, i danas pokazuju u drugim oblicima, pa i preko medija.

OPŠTE PREPORUKE

U odnosima između lokalne i centralne vlasti treba obratiti pažnju, s obzirom na dosadašnja iskustva, te dati stručni i kreativni doprinos aktivnostima za reformu policije, vojske i pravosuđa. Istovremeno treba insistirati na sprovođenju mjera Zakona o pravima i zaštiti manjina u pogledima zastupljenosti u svim strukturama vlasti. Na lokalnom nivou treba stalno upozoravati da se obične skupštinske odluke ne donose običnim preglasavanjem, već da se osigura minimum konsenzusa koji neće remetiti, prije svega, nacionalne odnose. U tom smislu neophodne su primjene mjera tzv. pozitivne diskriminacije ne samo na lokalnom, već i na državnom nivou. Također treba organizovati što više skupova sa multietničkim karakterom učesnika na kojima bi se razgovaralo o modalitetima rješavanja markiranih problema i utvrđivanju osnovnog konsenzusa. Neophodna su sistematska terenska istraživanja u pogledu stepena tolerancije ne samo između pripadnika različitih etničkih zajednica, već i između pripadnika različitih političkih stranaka unutar jednog naroda. Na pojave izolacije ne smije se odgovarati mjerama samoizolacije. Posebna pažnja trebala bi biti posvećena medijskom, širem predstavljanju sandžačkog regiona, prevazilaženju stereotipnih slika i predrasuda koje ga već dugo prate i imaju znatnog uticaja u široj javnosti, što nije jednostavan i kratkoročan zadatak.

Nužno je preventivno djelovanje i ukazivanje na potencijalne probleme koji bi mogli dovesti do neželjenih situacija, ali i nepristrasno, objektivno uključivanje u razrješavanje već uočenih problema. Neophodno je donijeti Zakon o zaštiti manjina na nivou Republike Srbije koji bi konkretizovao manjinska prava, kao i precizan zakon o nacionalnim savjetima, imajući u vidu dosadašnja problematična iskustva, koji bi preciznije regulisao pitanje izbora i nadležnosti ovih tijela. Obnova

povjerenja građana u državne institucije biće odgovoran i te-
žak zadatak odgovornih. Iskustva pokazuju da krize na Koso-
vu i u BiH imaju redovno svoj echo u Sandžaku. Mir u njego-
vom okruženju svakako utiče i na ukupno stanje u njemu. Nu-
žno je identificiranje uzroka potencijalno kriznih žarišta u lo-
kalnim sredinama po Sandžaku, njihovo lociranje i preventiv-
no obuzdavanje. Ti problemi se, što potvrđuju dosadašnja is-
kustva, mogu pojaviti u radu lokalnih organa vlasti, političkih
stranaka, radu vjerskih institucija, školskim programima, ra-
du medijskih kuća na lokalnom ali i državnom nivou. Inciden-
te nije dovoljno samo osuditi, već ih treba objasniti, iz njih iz-
vući određene pouke kako bi se sveli na najmanju moguću
mjeru.

Pravovremeno ukazivanje, imajući u vidu ranija isku-
stva i metode u razrješavanju na potencijalne probleme i mo-
guće krizne momente i upoznavanje svih nadležnih institucija
sa postignutim saznanjima, suprotstavljanje raznovrsnim ma-
nipulacijama, uticaće na opšte stanje u regionu. Istodobno na
prevenciji problema bi trebalo djelovati i preko medijskih na-
stupa, tribina i drugih akcija koje bi imale za cilj rješavanje
mogućih konfliktnih situacija. Neophodno je suprotstavljanje
brojnim improvizacijama i akcijama koje samo formalno do-
tiču suštinske probleme ove sredine. To znači, prije svega,
»uozbiljavanje« rada nevladinih lokalnih organizacija i prela-
zak sa forme na suštinu problema.¹²

Postepena izgradnja savremenog civilnog društva, uz
permanentnu edukaciju, u kome trebaju sve etničke zajednice
živjeti u miru i slozi, poštujući i imajući puno povjerenje u in-
stitucije pravne države i mehanizme, trebaju dugoročno osi-
gurati ličnu, imovinsku sigurnost i sva prava bez obzira na
vjersku, nacionalnu ili političku pripadnost. Razvoj demokra-
tije i demokratskih institucija pravo je sredstvo za prevazila-
ženje i likvidiranje nacionalizama i drugih opasnih oblika po-
djela.

12 Tekst preuzet iz publikacije: Prava manjina u multietničkim sredi-
nama u Sandžaku, Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i slo-
boda, Novi Pazar, 2006.

Neophodno je formiranje pragmatične javnosti i jačanje njenog uticaja u kreiranju društvenih poslova. Djelatna, slobodna i kritička javnost temeljno je načelo i uporište demokratskog sistema. Put prevazilaženja posljedica razorne propagande, etničkih stereotipa, u ksenofobičnim društvima sa velikom etničkom distancom, imajući u vidu određene »retoričke početke«, ali i ranija negativna iskustva, biće mukotrpan i dug. Neophodno je oslobađanje od svih predrasuda, uspostavljanje građanske ravnopravnosti u međunacionalnom i međuvjerskom pogledu.

Imajući u vidu da se radi o Sandžaku, multietničkom prostoru sa nedovoljno razvijenim institucijama građanskog društva i orijentacije, bez dovoljno snažnih i uticajnijih nevladinih organizacija, nužno je povezivanje tzv. nevladinog sektora i njegovo koordinirano djelovanje ne samo u konfliktnim situacijama, već i u preventivi, uzimajući u obzir sva dosadašnja iskustva i saznanja o mogućim žarištima, njihovom nadziranju i kontroli, insistiranju na pravnom sankcioniranju počinioaca krivičnih djela koja posebno remete međunacionalne i međuvjerske odnose, te otkrivanju njihove pozadine. Ovaj prostor, u sadašnjim okolnostima, mora biti neprestano pod moćnom lupom lokalnih nevladinih organizacija, ali i onih koji djeluju u većim centrima, kao i međunarodnih nevladinih organizacija. Pravovremeno djelovanje i nepristrasan, racionalan pristup onemogućavaju manipulaciju i instrumentalizaciju u različite svrhe, koje mogu imati velike posljedice. Nužno je reafirmirati i propagirati sve one tradicionalne vrijednosti ove sredine koje su u protekloj deceniji bile sticajem niza faktora bile potisnute, ustupajući mjesto distanci i određenom nepovjerenju. Pozitivna iskustva tradicionalnog zajedničkog življenja i koegzistencije svakako zaslužuju da se još više istaknu i afirmiraju na svim nivoima.

O Sandžaku se neosporno može govoriti iz više uglova, za šta je potrebno više vremena i prostora. Tu se i vide razlike između političara i predstavnika nevladinih organizacija. Mi moramo biti kritični prema svim političkim akterima. Priča o Sandžaku je veoma slojevita. Sandžak, ne smije svakako ostati na daljim marginama. Država i društvo se moraju objektivno

suočiti sa onim što je taj prostor doživio, kao i sa problemima u kojima se hronično nalazi, od zamki »divljeg kapitalizma« latinoameričkog tipa, nedostatka demokratskog iskustva i tradicije. Njegova sumorna prošlost, orvelovski prepuštena »prisilnom zaboravu« svakako, imajući u vidu i sve ono što se sada u njemu dešava, te dalje postojanje »govora mržnje«, etničke distance, ne smije biti i najava njegove budućnosti.

Sadržaj

Uvodne napomene	5
Opšte prilike.....	11
Stranke i politički odnosi.....	12
Stav vlasti prema kršenju ljudskih prava i sloboda	23
Sudski procesi	27
Zaštita prava oštećenih lica	47
Narušavanje ljudskih prava i diskriminacija	48
Vjerska diskriminacija	61
Diskriminacija u radu po osnovu nacionalne pripadnosti ...	62
Kadrovska struktura	71
Položaj vojnika-regruta na služenju u Vojsci SCG	75
Incidenti na lokalnom nivou.....	79
Prekoračenje službene dužnosti pripadnika MUP-a	85
Nepostupanje po službenoj dužnosti	99
Širenje nacionalne mržnje i netrpeljivosti	100
Problemi u radu zbog političke pripadnosti	102
Privreda	106
Položaj Roma.....	112
Romi na Batnjiku	114
Romi na Veselom bregu	118
Romi u Blaževu.....	120
Romi u Sjenici.....	124

Romi u Prijepolju	128
Položaj raseljenih lica iz pribojske opštine	132
Ni nakon 13 godina nema uslova za povratak raseljenih iz pribojske opštine	137
Društveni problem i devijacije	139
Položaj izbjeglica u Novom Pazaru	140
Decenija u »Sivom domu« u Prijepolju	145
Odnos centralnih medija	148
Opšte preporuke	149

CIP — Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

342.7(497.11) "2005/2006"

341.231.14(497.11) "2005/2006"

PRAVA i slobode u Sandžaku VIII : izvještaj o stanju
ljudskih prava i sloboda (januar 2005. – mart 2006.) /
[priredio] Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i
sloboda ; [urednik Semiha Kačar]. — Novi Pazar :
Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda,
2006 (Novi Pazar : Merak). 152 str. : fotogr. ; 20 cm.
— (Edicija Plava biblioteka / [Sandžački odbor za
zaštitu ljudskih prava i sloboda, Novi Pazar] ; knj. 22)

Tiraž 700. — Str. 5–10: Uvodne napomene / Semiha
Kačar. — Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 86-82285-23-1

1. Санџачки одбор за заштиту људских права и слобода
(Нови Пазар)

а) Права човека — Санџак — 2005–2006

COBISS.SR-ID 130747404